

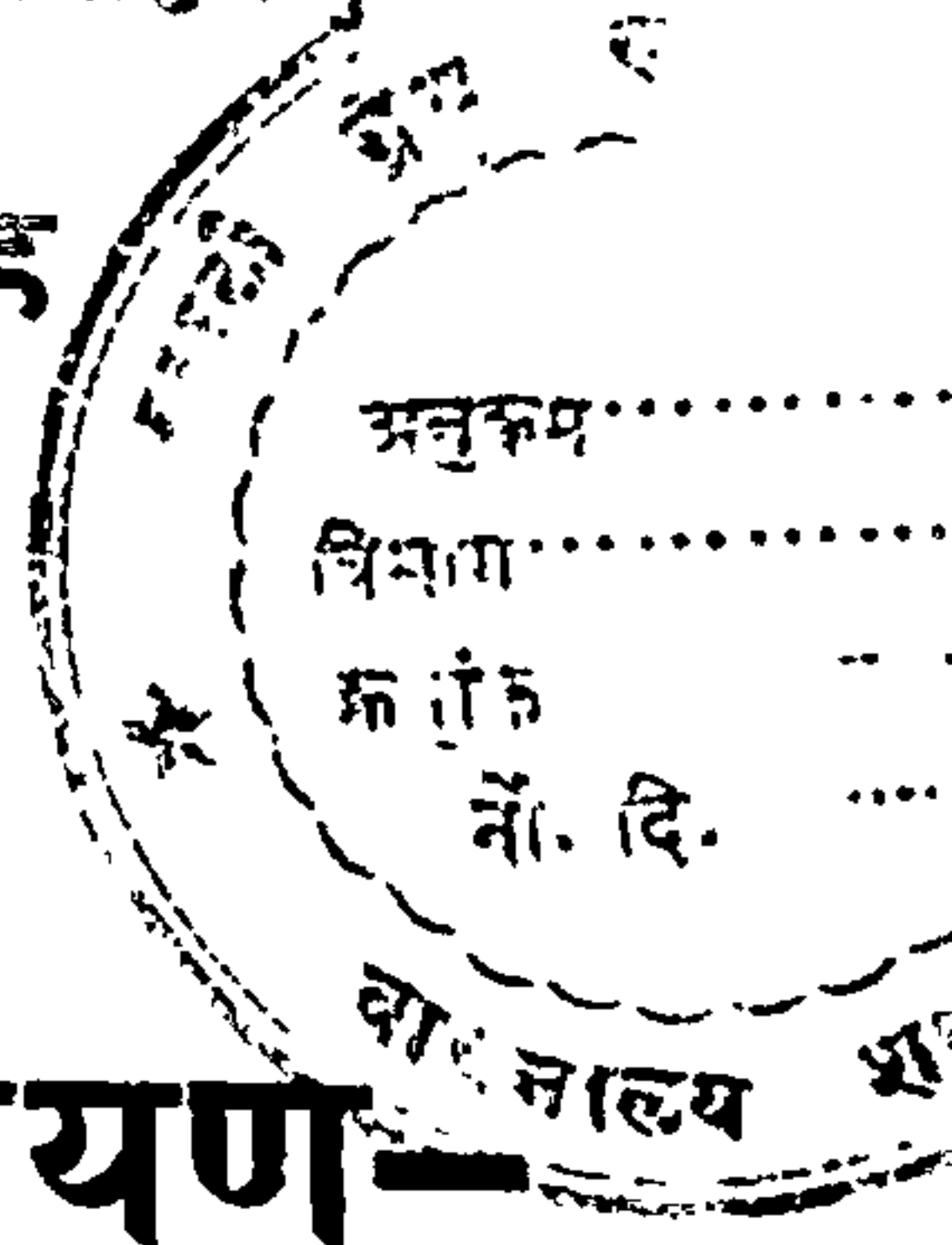
श्रीमत्

[प. प. प्रज्ञानानंद सरस्वती स्वामीकृत]

स्फुट काव्य संग्रह

व

(नर्कुटकवृत्तांतील)

—अभिन्नव रामायण—

स. ग्रं. सं. ठाणे

सं. नं. ९२८८

REFBK-0008737

किंमत १ रुपया

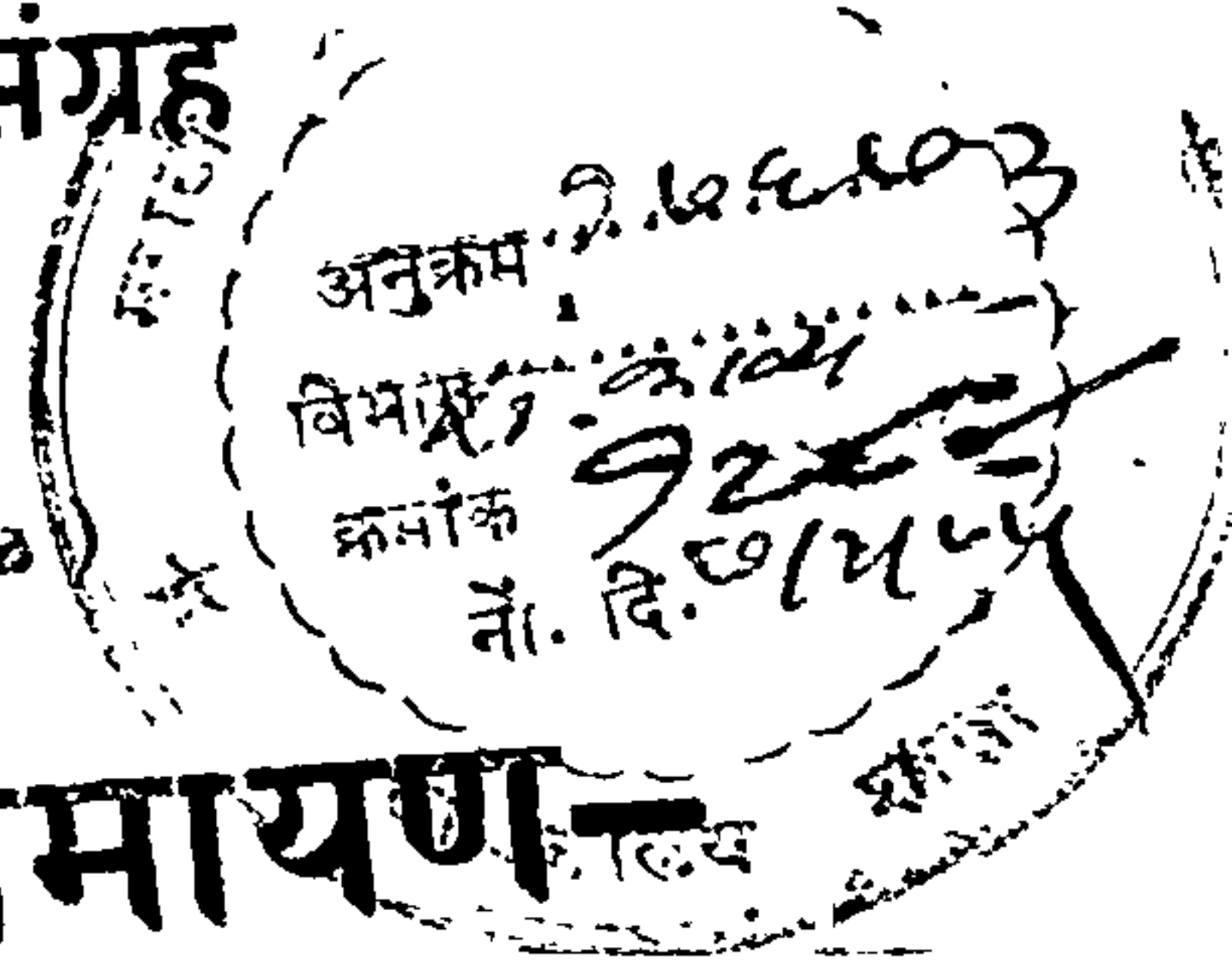
श्रीमत्

[प. प. प्रज्ञानानंद सरस्वती स्वाभीकृत]

स्फुट काव्य संग्रह

व

(नकुटकचृतांतील)

अभिनव रामायण

REFBK-0008737

REFBK-0008737

636

प्रकाशक—

मा. भा. जोशी,

एम्. ए. एल्. बी.

कन्या शाळा—सातारा.

सर्व हक्क प्रकाशकाचे स्वाधीन

मुद्रक—

अ. कृ. कुलकर्णी

आनंद प्रिंटिंग प्रेस सातारा लि.

॥ श्री ॥

— प्रकाशकाचें नम्र निवेदन —

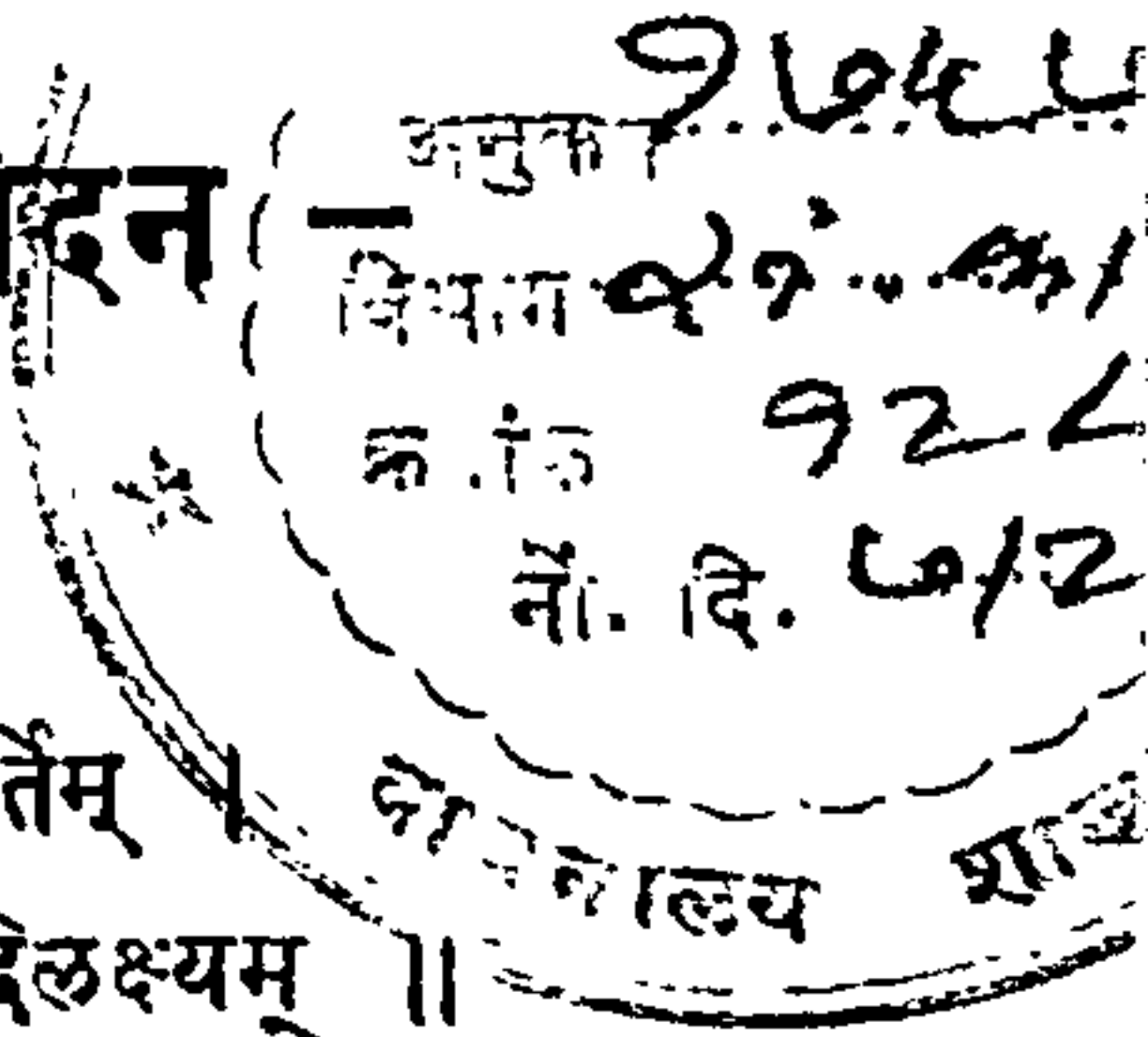
। श्री गुरुभ्योनमः ।

ब्रह्मानंदं परमसुखदं केवलं ज्ञानमूर्तिम् ।
द्वंद्वातीतं गगन सदृशं तत्त्वमस्यादिलक्ष्यम् ॥
एकं नित्यं विमलमचलं सर्वधीः साक्षिभूतम् ।
भावातीतं त्रिगुणरहितं सद्वरुं तं नमामि ॥१॥

श्रीमत् परमहंस परिव्राजकाचार्यं प्रज्ञानानंद सरस्वती स्वामी महाराज^१
(चास-कमान) यांचा हा तृतीय काव्यग्रंथ महाराष्ट्रीय जनता जनार्दनाच्या
सेवेस सादर होत असल्याचें पाहून समाधान होतें.

श्री स्वामींचा पहिला काव्यग्रंथ, “ श्रीरामचरितमानस (मराठी)
शके १८७१ च्या विजया दशमीस प्रसिद्ध झाला. त्याच वर्षीच्या गीता-
जयंतीस श्रींची संगीत गीता (श्री. भ. गीता, समश्लोकी, गाता येईल
अशा सोप्या वृत्तांत) प्रगट झाली. याच गतीनें श्रींचे काव्यग्रंथ एका मागून
एक प्रसिद्ध व्हावेत अशी उत्कट इच्छा होती. पण सुमारे चार वर्षे तो योग
भाला नाही.

संगीत गीतेचीं अनेक भावडें अनेक वर्षांपूर्वीच जन्मास येऊन श्रींच्या
सन्निध्यांत आनंदानें बागडत आहेत. व आपल्या बहीणभावाप्रमाणें आपणही
अखिल महाराष्ट्रांत संचारासाठीं बाहेर पडावें म्हणून एकसारखी गडबड
करीत आहेत. पण जगाच्या या संमर्दांत शिरण्यासाठीं त्यांना धनिकांच्या
हस्तावलंबनाची अत्यंत गरज आहे. चासेचे दानशूर शेठ लालचंद हिंमतमल
कटारे यांचा हात ‘श्रीरामचरित मानसास’ मिळाला. तर पंरण्ड्याचे

माननीय वकील श्री. गोपीनाथ नारायण माढेकर यांच्या सारख्यांनी संगीत गीतेस आश्रय दिला. अशा मदतीच्या अभावीं हीं काव्य- बालकें बाहेर पडूं शकत नाहींत. शिवाय 'तुका म्हणे येथें न चले तांतडी । प्राप्त काळ घडी आल्यावीण ।'

श्रींचा पारिचयः—श्रींचें पूर्वाश्रमींचें नांव दत्तात्रय नारायण कर्वे, जन्म, मितिचै. व।। अमावास्या शके १८१५ (१५ मे १८९३). जन्मस्थळ—माहिम, (ता.पालघर, जि. ठाणें) इ. स. १९१८ मध्ये बी. ए. व नंतर एस्. टी. सी. कांहीं वर्षे खासगी हायस्कूलांत शिक्षकाचें काम. मध्यंतरी गोस्वामी श्रीतुलसीदासांचे अनुयायी श्री बाबा गंगादास यांच्या संगतीचा लाभ ५७ वर्षे मिळाला. या सत्पुरुषांकडून श्रीतुलसी रामायणाच्या सखोल अभ्यासाची प्रेरणा मिळाली व त्या निमित्तानें या अद्वितीय ग्रंथाचीं शेंकडों पारायणें श्रीनीं केलीं. “ श्री गोस्वामी तुमच्या मुखानें बोलतील. ” असा श्री बाबा गंगादासांचा श्रींना आशीर्वाद मिळाला. !

या नंतरचा काळ अधिक प्रगतीचा ठरला. बालपणापासून अंतरीं असलेल्या धगधगोत वैराग्याचें स्वरूप प्रगट होण्याचा काळ सन्निध आला. खेड मुक्कामी श्री. ब्र. भू. प. प. वासुदेवानंद सरस्वती स्वामी महाराज (आळें) यांचेकडून, पौष शु॥ १२ शके १८६४ (१८-१-१९४३) रोजीं श्रीनीं चतुर्थाश्रमाची दीक्षा घेतली. श्रींच्या अमर काव्य शक्तीचा गंगाप्रवाह शीघ्र गतीनें वहाण्यास सुरवात होऊन श्रीतुलसी रामायण (मराठी), सं. गीता, व इतर अनेक स्फुट काव्ये जन्मास आलीं. अयोध्येस प्रसिद्ध होत असलेल्या मानसपीयूष नामक श्री. तु. रामायणावरील बृहत् टीका ग्रंथांत श्रीस्वामी सध्यां टीका लिहीत आहेत.

श्रींची काव्य प्रतिभा, प्रासादिक, ओजस्वी व ओघवती आहे. संस्कृत, मराठी, हिंदी, गुजराथी व इंग्रजी या भाषांवरील असामान्य प्रभुत्व, वैद्यक ज्योतिष इ. शास्त्रांचा आवडीनें केलेला अभ्यास, विविध क्षेत्रांतील व्यावहारिक जगतांत वावरतांना आलेले कटुतर अनुभव, अनेक वर्षे केलेलीं खडतर अनुष्ठानें, पुरश्चरणें व तपश्चर्या, यात्रादि निमित्तानें केलेलें भरत

खंडांनील पर्यटन, इत्यादीमुळे श्रींच्या ठिकाणीं ज्ञान, वैराग्य, योग व परा-
भक्ति यांचा आदर्श समन्वय झालेला आहे. त्यामुळे श्रींची वाणी व हात
रघुवराच्या प्रेरणेला योग्य असे बनले. “ प्रेरी रघुवर वाग् हस्तांना ।
यंत्रापरि लिहितो शब्दांना ” (ले० हृदगत पान १ रामचरितमानस)
याप्रमाणे श्री स्वामींनी आपला अनुभव लिहिला आहे. अशा दैवी पायावर
अधिष्ठित असे काव्य महाराष्ट्रीय जनतेस उपलब्ध होणे हीहि एक
प्रभुरामरायाची मोठी कृपाच होय !

अनुवादांत प्रगट होणारी श्रींची श्रेष्ठ काव्यशक्ति स्वतंत्र विहार करून
लागल्यानंतर आपला प्रभाव कितपत पाडू शकते, याबद्दलचें कुतूहल वाच-
कांस साहजिकच असणार, ते या स्फुटकाव्य-संग्रहाच्या प्रसिद्धानंतर अंशतः
कमी होईल, व त्याच्या जागी, उरलेले श्रींचे विस्तृत काव्य आपणांस
पठणासाठी कधी मिळेल ही उत्कंठा निर्माण होईल यांत शंका नाही. कारण
ही काव्ये नुसत्या काव्य-रसगुणानेच ओथंबलेली नसून त्यांत कांहीं असा-
मान्य दैवी तेजही प्रगट झालेले आहे, याची सत्यता यापूर्वीच अनेक
भाग्यवन्त श्रोत्यांना पटली आहे.

श्रींचीं स्फुट काव्ये विविध प्रकारचीं व भरगच्च असल्याने, प्रसिद्धि
करणासाठी त्यांतील प्रथम कोणतीं घ्यावीत हा विकट प्रश्नच होता, तथापि
या लहानशा पुस्तकाचे क्षेत्र मर्यादित असल्याने कांही तारतम्याचा उपयोग
करून यांतील काव्यांना अग्र स्थान दिले व बाकीच्या काव्य-बालकांना
‘ तुम्हाला लवकरच बाहेरचें जग दाखवू ’ असे सांगून त्यांची तूर्त
समजूत केली.

या काव्य-संग्रहांत सर्वसाधारणपणे सर्वदेवतांच्या उपासनेस पोषक
अशीं काव्ये असलेला पहिला भाग आहे. व दुसऱ्या भागांत श्रीमत्
भागवतांतील अत्यंत कर्णमधुर अशा नकुटक वृत्तांत ग्रथित केलेलीं, श्री रामा-
यणांतील किष्किंधा व सुन्दर हीं दोन कांडे आहेत.

नुसत्या पांडित्यपूर्ण काव्यशक्तीच्या जोरावर स्तोत्रें, आरत्या, या
सारखीं देवतांशी संबद्ध असणारी काव्ये करणे व कोणतीही अमूर्त उपासना
साक्षात् होण्यास मदत करणारी ओजस्वी काव्ये प्रासादिक स्वरूपांत निर्माण
करणे यांत केवढेंतरी अंतः असणार ! श्रींचीं काव्ये वर विवेचन केल्या

प्रमाणें प्रभूच्या प्रेरणेनेच प्रगट झालीं आहेत, हें सत्य शुद्ध- भाविक भक्तांस जाणवते असा रोकडा अनुभव आहे. हा काव्य-संग्रह या कसास उतरेल असा भरंवसा आहे.

किलोस्करवाडी जवळील कुंडल गांवानजिक वीरभद्र नांवाची टेकडी आहे. श्री ब्रह्मानंद नामक योगिराजांच्या वास्तव्याने ती पुनीत झाली आहे. त्यांच्या तेथें पादुका आहेत. या गिरीवर कांहीं काळ वास्तव्य करून श्री स्वामीनीं एक पुरश्चरण यथासांग पार पाडलें. याच काळांत श्रींच्या हृदयांत श्री ब्रह्मानंदांची उपासना स्थिर झाली. ती यथाक्रम करण्यासाठीं श्रीनीं जी काव्यरचना केली ती थोड्या फार फरकानें सर्वांना उपयुक्त होणारी असल्यानें या पुस्तकाच्या पहिल्या भागांत दिली आहे. याशिवाय मुख्य सर्व देवतांचीं स्तोत्रें, अष्टके, आरत्या इ. आहेतच.

अस्तु. हा काव्य संग्रह जनतेच्या समोर इतक्या लवकर आणण्यास ईश्वरपुर (इस्लामपूर द. सातारा) येथील डॉ वाळासो वैद्य यांचें झालेले सहाय्य उल्लेखनीय आहे. १०१ रु. ची या कार्यास त्यांची देणगी प्रथम मिळतांच या काव्य संग्रहाची मुद्रण प्रत 'आनंद' प्रेसमध्ये दाखल झाली. या कामीं इतरांचेहि आर्थिक सहाय्य झालें आहे. पण त्यांचा नामनिर्देश न करतां (त्यांच्या इच्छेप्रमाणें) डॉ. वाळासो व ही मंडळी यांच्याबद्दल देखें फक्त कृतज्ञताच व्यक्त करणें माझ्या हातीं आहे.

चालू वर्षी श्रींना ६० वर्षे पुरीं होत आहेत. त्या निमित्तानें चासेस एक सद्भक्तांचा मेळावा आहे त्यावेळीं श्रींचा हा स्फुटकाव्यसंग्रह प्रसिद्ध व्हावा हे उचित आहे, हें जाणून आनंद प्रेसच्या चालकांनी व कामगांती अहर्निश श्रम करून एक अठवड्यांत छपाईचें काम शक्य तेवढें चोख करून दिलें हें त्यांस भूषणावह आहे. व त्याबद्दल त्या सर्वांचे आभार मानणें प्रकाशकाचें कर्तव्य आहे. अर्थात् घाईचा परिणाम म्हणून पुस्तकात जे कांहीं मुद्रणदोष राहून गेले त्याबद्दल वाचकांची क्षमा मागणे भाग आहे. तथापि ग्रंथांतील गाभा अमृतमय असल्यानें त्यांच्या सेवनानंदानें तृप्त झालेले उदार वाचक या दोषाबद्दल क्षमा करतील अशी आशा आहे.

ना. भा. जोशी

प्रकाशक

अनुक्रमणिका

विभाग १ ला		विषय	पृष्ठांक
विषय	पृष्ठांक		
प्रकाशकाचें निवेदन		१८ श्रीभवान्यष्टकम्.....	१९
शुद्धीपत्र		१९ सद्गुरु माहात्म्य व भेट ...	२०
१ श्रीगुरुप्रात स्मरण ...	१	२० श्रीहनुमान चालिसा.....	२५
२ गणेश वंदन	२	२१ श्रीमल्लारि स्तोत्र.....	२८
३ भूपाळी १ ली	३	२२ शरणगति.....	२९
४ भूपाळी २ री	५	२३ बालरूप रामचंद्र (पद)...	३४
५ काकडा आरती १ ली ...	६	२४ भाव (अभंग).....	३६
६ ,, ,, २ री ...	७	२५ दोघे बंधु	३८
७ भजन	८	२६ भोचनविधि.....	४१
८ मुख प्रक्षालन भूपाळी ...	८	२७ श्रीकृष्णनामावलि	४५
९ श्रीब्रह्मानंदांची आरती ...	९	२८ आरती सद्गुरुची.....	५०
१० भजन व पंचपदी.....	१०	२९ आरती रामाची.....	५१
११ भजन व शेजारती.....	१२	३० आरती तुळजेची.....	५२
१२ विडा.....	१३	३१ आरती दत्ताची.....	५३
१३ श्रीब्रह्मानंदाष्टक.....	१३	३२ वेदान्तपर भूपाळी.....	५५
१४ श्रीगजाननाष्टकम्.....	१५	३३ पंचीकरण स्मृति चंद्रिका...	५८
१५ श्री भीमाशंकराष्टकम्...	१६	३४ वेदान्तपर झोपाळघावरील	
१६ श्रीराम जयकार स्तोत्रम्...	१७	ओव्या	६२
१७ श्रीसूर्याष्टकम्.....	१८	३५ सद्गुरु वंदन (पद)	६४
		विभाग दुसरा	
		१ किष्किंधा काण्डम्.....	१
		२ श्रीवायुनन्दनाष्टकम्.....	१७
		३ सुन्दरकाण्डम्.....	१९
		४ आरती हनुमंताची	६३

- शुद्धिपत्रक -

५७७२
५७७३
५७७४
५७७५
५७७६
५७७७
५७७८
५७७९
५७८०
५७८१
५७८२
५७८३
५७८४
५७८५
५७८६
५७८७
५७८८
५७८९
५७९०
५७९१
५७९२
५७९३
५७९४
५७९५
५७९६
५७९७
५७९८
५७९९
५८००

ओळ पान

५ ३
९ ३
६कडवे६

अशुद्ध

अंकित
या गेक्षेम
खालील एक कडवें चुकून
राहिलें तें:-

शुद्ध

अंकित
योगक्षेम
चुकून

ओळ पान

८ २८
९ २८
१२ २८
१९ २८
२ २९
१५ २९

अशुद्ध

मल्लारि
महत्म्या महात्म्याच्या
शण
सन्निध
स्थिति

शुद्ध

मल्लारि
महात्म्याच्या
शरण
सन्निध
स्थिति

धर्म स्थापना होता उगवे इन्दु सौख्य
शान्ति । राष्ट्रिया प्रेम पूर्ण शान्ती ।
धर्म राज्य तें देवो सर्वा विश्वां-
विश्रांती ॥६॥

२ २९
१५ २९
२० ४०

शिष्याने, गुरुसी-ष्याने
गुरू
प्रेम
प्रेम

६कडवे६

१४ ६
१९
३ ७
२ १२
१७ १३
९ १७
७ २०

६

काकड
घर्षणि
गाठीं
रुपा
करी
रुपा

७

कांकडा
घर्षणि
गाठीं
रुपा
करि
रुपा

७ ४६
१ ४९
११ ५०
४ ५२
१७ ५५
१ ५६
१०

चणा
कृष्ण
रुपा
विभद
पादि
मड
ऐकव

चरणा
कृष्ण
रुपा
विमर्द
षदि
जड
ऐक्य

- विभाग दुसरा -

१४ २४
८ २६
११ २६
१५ २६
१५ २७
१६ २७
१७ २७
२ २८
२ २८

गुरुवीण
सबळें
तनहि
सीतीते
सहस्र
रामभक्त
घरती
स्मरतां
हृदयि
सतिराम

गुरूवीण
सुबळें
तनयहि
सीतें तें
सहस्र
रामभक्त
घरती
स्मरतां
हृदयि
सीताराम

८ १
१५ ४
९ ९
२ २१
६ २४
१४ ३१
१५ ३२
१० ५८

पूरवुनी
कशिषि
हि वानर
रघुवर
द्रततर
अशिष
धनबाद
कळा

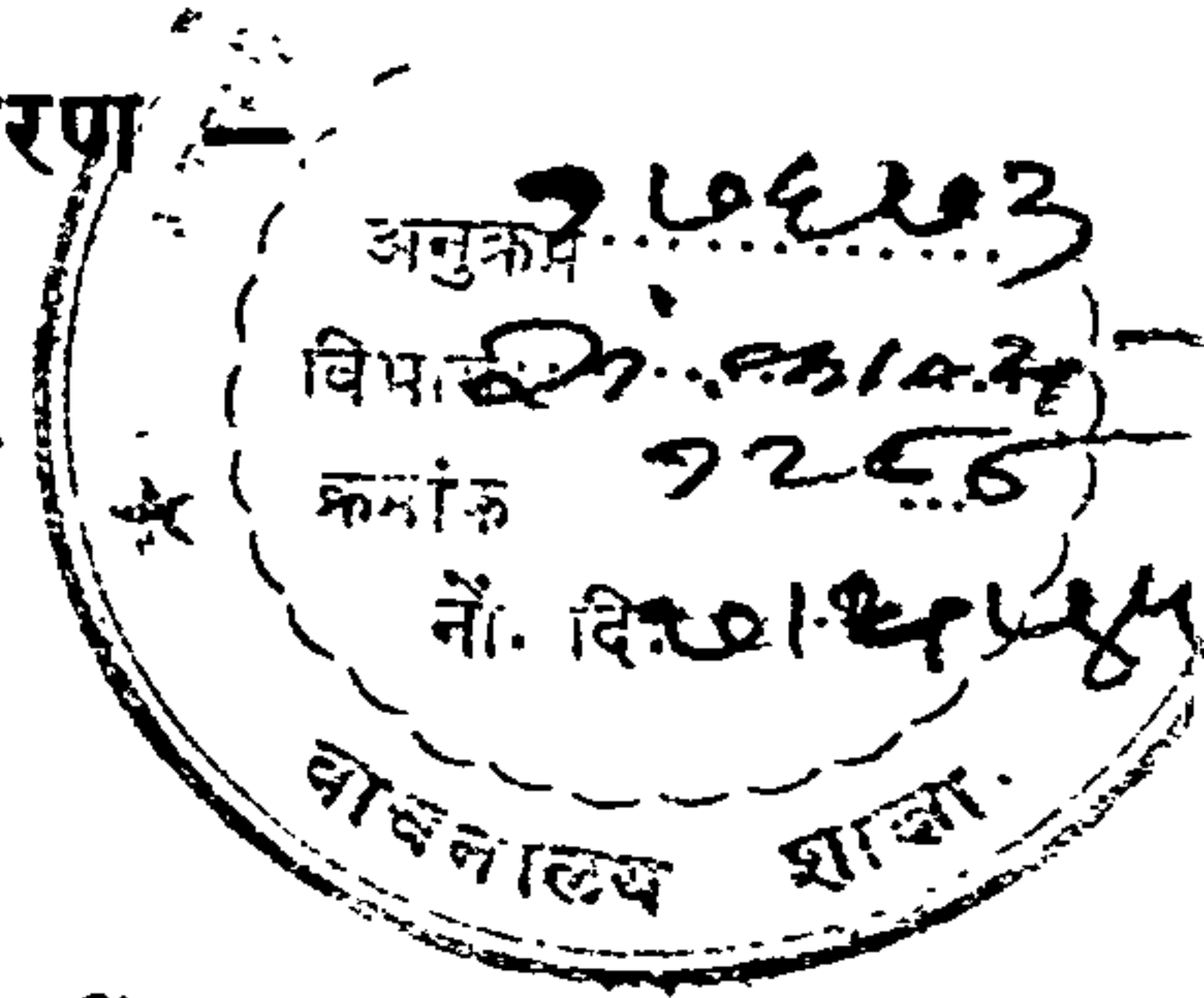
पुरवुनः
कपिशि
यूथ
रघुवः
द्रुततर
आशि
धनबा
कुळा

अनुक्रम १७६६३
 क्रमांक १२६८
 नं. दि. ७/१५
 शाखा.

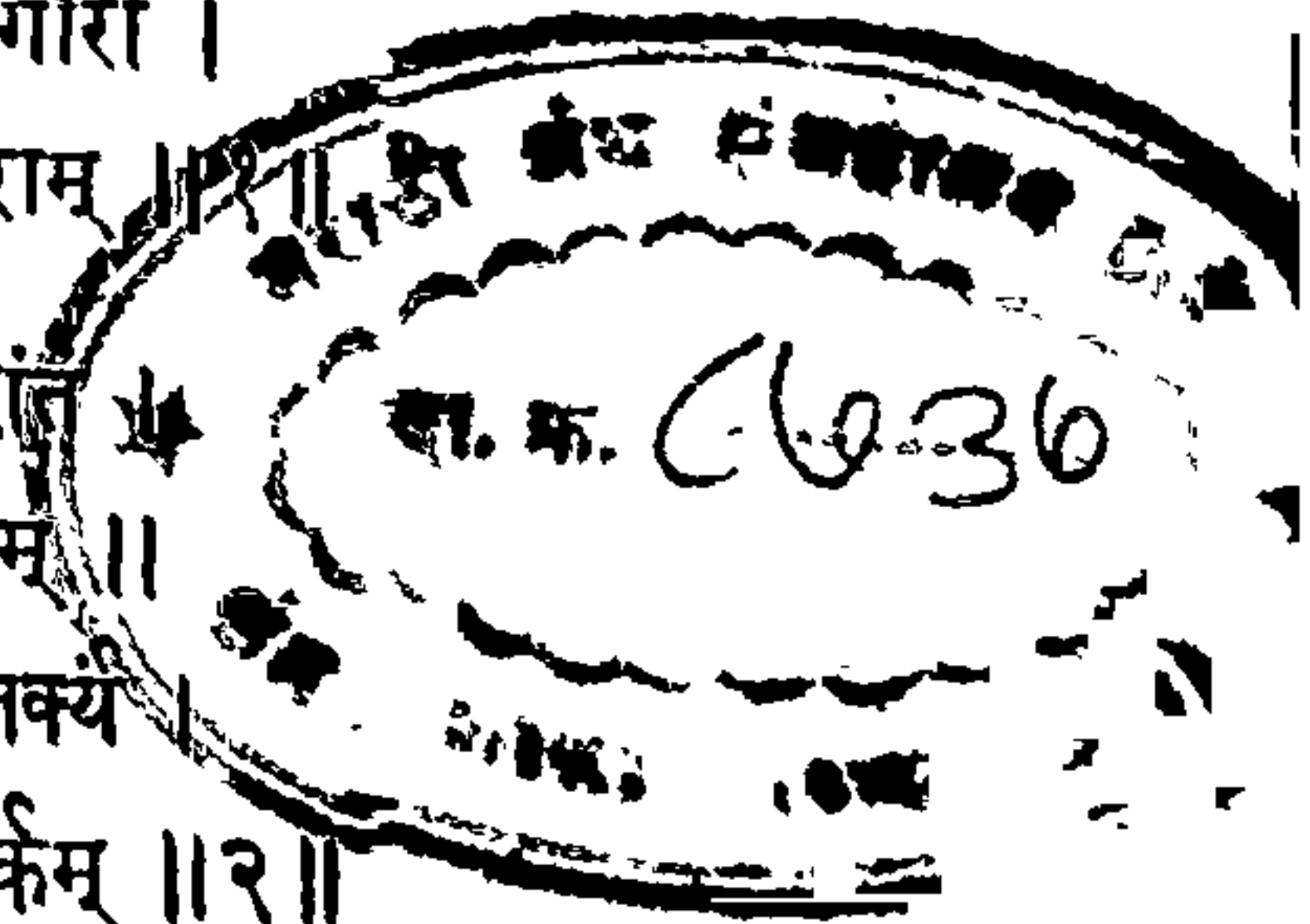

श्रीमत् परमहंसपरिव्राजकाचार्य
 प्रज्ञानानंद सरस्वती महाराज (चास-कमान)

— श्रीगुरु प्रातःस्मरण —

प्रातः स्मरामि हृदये भवताप हन्त्रीं ।
चेतोहरां सुविमलां गुरुराजमूर्तिम् ॥
माल्यांबरा-भयवरं दधतीं सुगौरां ।
कारुण्यपूर्णहृदयां मृदुलामुदाराम् ॥१॥
प्रार्तर्भजामि भजनीयगुणं सुदांतम् ॥
पूर्णं परात्परपरं पुरुषं प्रशान्तम् ॥
चेतो धियामविषयं मनसाप्यतक्यं ।
सच्चिद्घनं हृदयमोहहरं कृपार्कम् ॥२॥

प्रातर्नमामि मनसा शिरसा वचोभिः ।
श्रीवासुदेवचरणौ हि पलायते भीः ॥
तन्नामकीर्तिगुणगानपरं मनस्त्वं ।
प्रज्ञा ! कुरुष्व गुरुपादरजश्च मूर्ध्नि ॥३॥

— हरिः ॐ तत्सत् —

(२)

वन्दन

(१)

आधीं वंदूं गजानन । करी विघ्नें निवारण ॥१॥
गण इंद्रियांचा पति । तो चि नमूं गणपति ॥२॥
नमूं माया जी शारदा । होते बंधमोक्षप्रदा ॥३॥
दावी दुःखद ह्दंदांनां । तीच तोडी आपदांना ॥४॥
दावी ऐक्य जीव शिव । प्रज्ञा म्हणे वासुदेव ॥५॥

(२)

करूं नमन सद्गुरु । कार्य कारणातें परु ॥१॥
गुरु चैतन्याचा गाभा । पाववीती आत्मलाभा ॥२॥
ऐसा दाता जगीं महा । उपमेसी नाहीं पहा ॥३॥
तोडी कल्पनेचा बंध । दावी स्वरुपातें शुद्ध ॥४॥
प्रज्ञाम्हणे वासुदेव । करी विश्व वासुदेव ॥५॥

(३)

राम अयोध्येचा राणा । नमूं तयांच्या पायांनां ॥१॥
ज्याच्या पायीं जन्मे गंगा । करी पावन त्रिजगा ॥२॥

(३)

ज्याच्या चरणींचें रज । तारी अहिल्ये सहज ॥३॥
ज्याचे पाय शिवचितीं । सदा मारुती सेविती ॥४॥
प्रज्ञा म्हणे पाय धरा । नर-देहीं हित करा ॥५॥

(४)

सुनील सोज्वळ, कमल--कोमळ । तळवे तों लाल माणि प्रभ ॥१॥
ध्वज वज्रांकुश ऊर्ध्वरेखांकित । करावे अंकित चित्त पर्तीं ॥२॥
जयापाद पद्मीं मुनिमनें भृंग । करिती निःसंग गुंजारव ॥३॥
सदा आठवूं तो राम सीतापती । भक्तांचा सांगाती सर्वकाळ ॥४॥
त्याचे अंकावरी लोळूं बाळासम । पाजील तो प्रेम--दुग्ध आम्हां ॥५॥
योगक्षेम चिंता बाळाची मायेसी । तेवींच रामासी भक्त चिंता ॥६॥
भक्त तोचि झाला विभक्त जो नव्हे । प्रज्ञा वासुदेवे चिंता नेली ॥७॥

(५)

रामराया सिंहासनी । रत्नजडित कांचनी ॥१॥
भासे राम मेघनीळ । नभ छत्र ते निर्मळ ॥२॥
मेघी शोभे विद्युलता । राम अंकीं तेवीं सीता ॥३॥
लक्ष्मण पाठी उभा । जैसा काञ्चनाचा गाभा ॥४॥
बंधु उभे सव्य वाम । भरत शत्रुघ्न उत्तम ॥५॥
शिरीं चामरें ढाळिती । जणूं बलाहक पंक्ती ॥६॥
प्रज्ञा करी नमस्कार । तदंशेंचि वारंवार ॥७॥

(४)

(६)

छत्र—नभामाजीं राम पूर्ण शशी । ग्रह तारा जैशी किरीटांत ॥१॥
मुख—पद्म—गंधे मधुप लोभले । मस्तकीं शोभले काळे केश ॥२॥
कानांत कुंडले भाळीं गोरोचन । राजीवलोचन आकर्ण जे ॥३॥
वक्र चापासम भिवया त्या जाण । पाहोनि मदन मनीं लाजे ॥४॥
सरळ नासिका अरुण अधर । गजमुक्ताहार कंबु—कंठी ॥५॥
श्रीवत्स लांछन, कौस्तुभाची शोभा । माजीं पडे आभा घननीळ ॥६॥
प्रज्ञा वासुदेव चक्षु ते चकोर । झाले मुखीं स्थिर शोभालयीं ॥७॥

भूपाळी १ ली.

उठा जागा आयु भक्षितो क्षणे क्षणे काळ ।
स्वातो क्षणे क्षणे काळ ।
स्नान करोनी चला डोंगरीं अरुणोदय वेळ ॥
धनसुतदारा गेह पसारा कोणि सोडवीना ।
भयातुनि कोणि सोडवीना ।
स्वामी ब्रह्मानंद दयाळू भव भय उरवीना ॥१॥
गुळाल बुक्का सुमनहार ध्या गंध फुले तुळसी ।
नाना धूप कर्पूरासी ।
पुन्हां मिळेना नर तनु पेशी लोळुं नका आळसी ॥२॥

(५)

सत्वर जाऊनि जागे करुं या ब्रह्मानंदासी ।

देई जो पूर्णानंदासी ।

करुणाघन विश्वील आपुल्या तो भवदावासी ॥३॥

दीन होउनी जाऊं चरणिं शरण पूर्ण भावे ।

संसृती नुरवी तो नांवे ।

दंभ, मान, मद यांचे सरती विविधा मैदावे ॥४॥

गुरु—भास्कर—नेत्राब्ज उघडुनी दे सुख मकरंदा ।

तमाचा सरे तदा धंदा ।

प्रज्ञास्वामी ब्रह्मानंदा नमिती गत भेदा ॥५॥

भूपाळी २ री

ऊठ जाग वा ब्रह्मानंदा । सदया करि करुणा ।

लेंकरावरि बहु करि करुणा ।

अरुणोदय हा स्वराज्य आले धाव दाव चरणा ॥ धृ० ॥

अधर्म तम घन शीत सुराज्या पिका येउ देना ।

सुखदा पिका येउ देना ।

दुरभिमान हेमन्त मोहहा शिशिर साहवेना ॥१॥

द्वेषदंभ पाषंड दैन्य दर निशिचर नाना हे ।

माजले रजनीचर बहु हे ।

काम, घूक, वृक, लोभ, वाघ, मद, मत्सर, तस्कर हे ॥२॥

(६)

धर्म वसंतावीण न जाती, म्हणुनी तो आणा ।

दंडधर होउनि त्या हाणा ।

सुराज्य पिकतो वसन्त नसता नकरी सुख गाना ॥ ३ ॥

धन, दारा, गृह, ऐक्य, सौख्य या राक्षस हे खाती ।

सतींना भ्रष्ट किती करती ।

म्हणुनी सखया धर्मशील जन तुझी वाट बघती ॥ ४ ॥

चित्तीं श्रमले सज्जन जमले पहा किती द्वारीं ।

समर्था तुझ्या उभे द्वारीं ।

काय करावें कोठें जावें विनवीती भारीं ॥ ५ ॥

प्रज्ञा विनवी बहू न शिणवी सज्जन-वृंदांना ।

दयालो तुझ्या लेकरांना ।

शान्ति-दया-साम्राज्य पसरवी देई या दाना ॥ ६ ॥

काकडा आरती

१

काकड आरती प्रेमे ब्रह्मानंदासी ।

जयजय योगिराजयासी ।

पूर्ण परात्पर कृपानिधी जो कुण्डल गिरिवासी ॥ १ ॥

मायेचा काकडा भेदधी घृतांत भिजवीला ।

देवा घृतांत भिजवीला ।

विवेक विरती धर्षणि "सोहं" ज्योती पेटविला ॥ १ ॥

(७)

यातेजामधि पाहूं भवहर गुरुवर मुख कमला ।

पाहूं गुरुवर मुख कमला ।

चिज्जड गांठी सोडी सोडी कृपा-कटाक्षाला ॥२॥

आरति ओवाळीता चिद्धन योगीराजाला ।

भावे ब्रह्मानंदाला ।

जळुनि काकडा "सोहं" ब्रह्मानंदीं समरसला ॥३॥

प्रारब्धाची विभूति राहे लावूं देहाला ।

देवा लावूं कपाळाला ।

प्रज्ञास्वामी विश्वीं पाहे ब्रह्मानंदाला ॥ ४ ॥

(२)

काकडा आरती ब्रह्मानंद केशवासी ।

जयजय योगिराजयासी ।

सज्जन-वृन्दीं मान्य सदा त्या ब्रह्मानंदासी ॥धृ०॥

भानु कृपाकर पसरुनि शिरि जो मोह-तिमिर नाशी ।

जनांचा मोह-तिमिर नाशी ।

सच्चित्सुखमय पूर्णदयाघन कुंडल-गिरिवासी ॥१॥

दत्ताचा अवता-रचि चौथा दे पुरुषार्थीसी ।

सकामा दे पुरुषार्थीसी ।

स्वार्थाते विसरती सदा त्या दे परमार्थीसी ॥ २ ॥

श्रद्धा भक्ति घृत हृत्पात्रीं-सख्य ज्योतीसी ।

प्रेमें सख्य ज्योतीसी ।

पेटवुनी ओवाळी प्रज्ञा ब्रह्मानंदासी ॥३॥

भजन

कुंडलगिरि वासी माझे ब्रह्मानंद माई ।

माझे ब्रह्मानंदमाई ॥

बुरुंगवाडी मिरास माझे योगिराज आई ॥१॥

ब्रह्मानंदा सेवक वरदा । सत्वर तोडी मम भवफंदा ॥२॥

ब्रह्मानंदा योगी राजा । धावपाव बा अनाथ काजा ॥३॥

मुख-प्रक्षालन भूपाळी

काकडा झाल्हा आता मुखा प्रक्षाळा ।

आता मुखा प्रक्षाळा ।

सेवक मेळा लोणी साखर घेउनिया आला ॥ घृ० ॥

श्रद्धासात्विक पाट मांडिला त्यावरि बैसावे ।

प्रेमें त्यावरि बैसावे ।

दंत काष्ठमम चित्तदुराशा चावुनि निरसावे ॥१॥

काम क्रोधे तप्त वासना जळ आनानि घांला ।

देवा टाकावे चूळा ।

करुनी मुखमार्जनास देई सुख या दीनाला ॥२॥

चित्ताची शुभ तळमळ लोणी साखर भावाची ।

ध्यावी साखर भावाची ।

ब्रह्मानंदा भक्षण करि दे प्रीती पायांची ॥३॥

साही चारी चौदा अठरा वानिति तव महिमा ।

प्रेमे वानिति तव महिमा ।

दुजेपणाने पारन लागे अगम्य गुण गरिमा ॥४॥

सिद्ध मुनीश्वर सज्जन वंदिति शरण्य तव चरणां ।

देवा शरण्य तव चरणां ।

प्रज्ञा स्वामी विनवी करिवा दीनावरि करुणा ॥५॥

सायं-उपासना आरती

ओवाळूं ब्रह्मानंदा । वासुदेवा योगीवंद्या ।

आरती ओवाळीता । पूर्ण झाल्या चारी संध्या ॥६॥

विवेकाचे नीरांजन । शमादीक दांडा जाण ।

वैराग्य आज्ये पूर्ण । हाती मुमुक्षा घेऊन ॥ ओवाळूं ॥१॥

शुद्ध चित्त मंदीरांत । ध्यानाभ्यास गाभाच्यांत ।

त्रिगुणांची पेटे वात । “सोहं” ज्योती तेवे शांत ॥ ओवाळूं ॥२॥

ज्ञानाच्या प्रभेमार्जी । ग्रंथी जड-चैतन्याची ।

पाहतां नव्हे साची । शक्ती येते तोडाय्याची ॥ ओवाळूं ॥३॥

(१०)

ऐसा हा ग्रंथी-भेद । करी संशयाचा छेद ।
मोह नूरे सरे खेद । ऐसे गर्जती हे वेद ॥ ओवाळूं ॥४॥
वृत्तीचा लय जेव्हां । पूर्ण वोळे स्वानुभवा ।
कृतकृत्य जीव तेव्हां । प्रज्ञानंदा वासुदेवा ॥ ओवाळूं ॥५॥

भजन

ब्रह्मानंदा सेवक वरदा । सत्वर तोडी मम भव फंदा ॥१॥
ब्रह्मानंदा योगी राजा । धाव पाव वा अनाथ काजा ॥२॥

पंचपदी

(१)

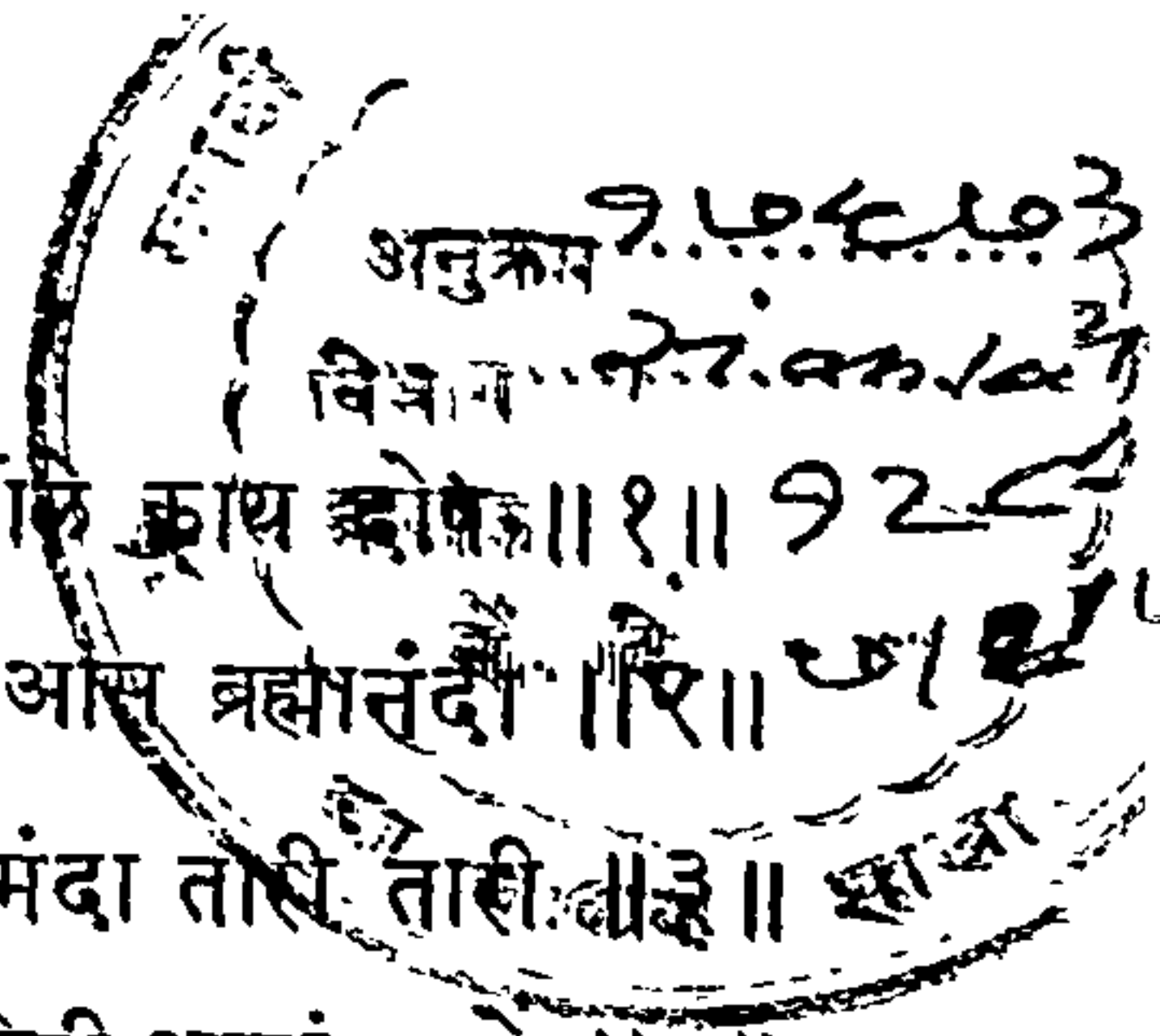
ब्रह्मानंदा योगी राया । आधी वंदू भावे पाया ॥१॥
दिव्यहास्य रम्यमुख । दर्शने दे पूर्ण सूख ॥२॥
नेत्र कृपाळू तेजाळ । गळां रुद्राक्षांची माळ ॥३॥
शुभ्र वस्त्रे परीधान । क्षुधा तृषा नाही मान ॥४॥
प्रज्ञा वासुदेव शिरीं । कृपाछत्र पूर्ण धरी ॥५॥

(२)

ब्रह्मानंद साधू राजा । पुरवीतो भक्त काजा ॥१॥
शरण जावे त्याचे पाया । भवदैन्य नेई लया ॥२॥
भेदभाव निरसीतो । अभिमाना विध्वंसीतो ॥३॥
शुद्ध भावाचा मुकेला । पावे आर्तांच्या हांकेला ॥४॥
प्रज्ञा वासुदेव म्हणे । भावे धरावी चरणे ॥५॥

(११)

(३)

मृतजीव तुम्ही किती उठवीले । मला उपेक्षा क्राय क्रोधे ॥१॥ १२५
दोषांचा सागर परी तुझा दास । पुरवावी आस ब्रह्मानंदा ॥२॥ ७१५
रात दिन पाठी प्रपंचाचा धंदा । मज मतिमंदा ताशी ताशी ॥३॥ ७१५
बुडालों बुडालों अपार संसारीं । जन्ममृत्यू फेरी आतां नको ॥४॥
प्रज्ञा वासुदेव दावी ब्रह्मानंदा । संसारा भीतीदा दूरसारी ॥५॥

(४)

किती वाट पाहूं तुझी मायबापा । संसाराच्या तापा शांत करी ॥१॥
काम क्रोध लोभ घोर हे मगर । दंभ अजगर गीळती बा ॥२॥
तुझे नाम देवा पतीत पावन । दासांचे जीवन तुझे नाम ॥३॥
तुझे नाम घेतां कीर्ती गुणगातां । मिळे भवश्रान्ता विश्रान्ती गा ॥४॥
प्रज्ञा वासुदेव ब्रह्मानंद दानी । संसाराची हानी पूर्ण केली ॥५॥

(५)

तुजवीण मज जगी कोण आहे । तळमळ राहे चितीं फार ॥१॥
तुझा मी चकोर ब्रह्मानंद चंद्रा । चाखवी योगींद्रा रूपा-मृता ॥२॥
तूं माझी माऊली मी तुझा तान्हूला । प्रेम पान्हा मला पाज वेगी ॥३॥
तूचि कामधेनू मी तुझे वासहं । नको पान्हा चोरुं कृपा करी ॥४॥
प्रज्ञा वासुदेव सद्गुरु नावीक । उद्धरे सेवक ब्रह्मानंदी ॥५॥

(१२)

भजन

तारी तारी तारी आता ब्रह्मानंदा हो । ब्रह्मा नंदा हो ॥
दावी दावी दावी आतां दिव्य रूपा हो ॥१॥
मारी मारी मारी माया लावुनी पायां । माथा मारुनी पायां ॥
गेला गेला, गेला मानव जन्म हा वाया ॥२॥
केले केले केले दंभ लोकांमार्जी हो । मान सन्मानार्थी हो ।
आलों आलों आलों चरणीं शरण तारी हो ॥३॥
क्षमा क्षमा क्षमा सर्व अपराध गर्व । माझे मूर्खाचे सर्व ॥
हेळसीले साधु सज्जना आता क्षमा हो ॥४॥ तारी० ॥

शेजारती

आतां ब्रह्मानंदा निद्रा करा गुरुराया । निद्रा करा गुरुराया ।
कृपा करावी दीनावरती कष्टविले वाया ॥ धृ०॥
अरूप असुनी स्वरूप झाला लोकोद्धारासी । आता लोकोद्धारासी ।
स्वरूपि निद्रा सुखें करावी आतां हृद्दासी ॥१॥
हृदय-मंदिरीं शांति-पलंगीं सुमन-शेजेसी । पहुडा सुमन-शेजेसी ।
मैत्री, क्षमा, दया दासी सेविति चरणासी ॥२॥
करुणा वरुणा लया नेउनि भेदाते विल्या । नेउनि भेदाते विल्या ।
प्रेमभक्तिच्या नवविध जळती तेजस्वी समया ॥३॥
ब्रह्मानंद स्वामी बसले मानस-मंचकीं । माझ्या हृदय-मंचकीं ।
प्रज्ञा स्वामी, अतां विनवितों विडा घ्यावा की ॥४॥

विडा

विडा ध्यावा गुरू राया । ब्रह्मानंदा योगी राया ॥ धृ० ।
 देह बुद्धि पक्क पानें । खुडुनियां विवेकानें ।
 अभिमान देठ तोड्ढें । आसक्ती या शिरा काड्ढें ॥१॥
 वैराग्याचा चुना मऊ । लोणी केशर मिश्रित लावुं ।
 सुपारी काम चूर्ण । शम कात शुद्ध पूर्ण ॥२॥
 शुद्ध श्रद्धा वेलदोडे, । दम खोबरें गोडे, ।
 तितिक्षा लवंग तीख । कंकोळ उपरम नीक ॥३॥
 समाधानाचें केशर । मुमुक्षा कस्तुरी तीव्र ।
 जायपत्री जायफळ । भाक्ति ज्ञानही नेर्मळ ॥४॥
 कर्पूर भाव केला । तेरा गुणी विडा झाला ।
 ब्रह्मानंदा, मुखीं घाला । प्रेमभाक्ति तें रंगला ॥५॥
 अभेद भाक्ति रसास्वाद । सर्वा देती ब्रह्मानंद ।
 विडा देती प्रज्ञानंद । विश्वीं भरला ब्रह्मानंद ॥६॥

—श्री ब्रह्मानंदाष्टक—

ब्रह्मशुद्ध आनंदचि रुपरहित जे । ते ब्रह्मानंदरूप धरि तया
 भजे ॥धृ०॥ आबाल्य ब्रह्मचारि योगिराजया । विधि हरिहर उदारिं
 सदर वंदिती जया ॥ कुंडलगिरि मंडित करी वंद्यपदरजे । योग—सिद्धि
 पसरति पादिं हेम—पद—रजे ॥१॥ योग—चमत्कार किती दाविले जना ।

दत्तात्रय अवतारचि तुरिय तो गणा ॥ कोण कदा जन्म कुटुनि येथ
 ठाकले । कोणाला लवलेशिहि अंत ना कळे ॥२॥ आहाराविण
 जगला ती तनू सदा । जळि समाधि बहु निशि-दिनि करि कदा कदा ॥
 साधुवेष वा कुवेष नच कदा धरी । चित्त असे लीन सदा ते
 गदाधरीं ॥३॥ बालकांत खेळुनिया तोषवी त्या । योगाचा अधिकारी
 नाढळे जया ॥ काळाला प्रतिकूल बघुनि बुरुंग वाडीला । घे सजीव
 जो समाधि अजुनि राहिला ॥४॥ धरुनि पूर्वरूप मधुनि परिचिताजनां ।
 बहु अवसरि, करुनि दया देइ दर्शना ॥ आदेशा देउनियां बसवि
 पादुका । तेथ करी वास त्यास नमबुं मस्तका ॥५॥ संचारा करुनि
 देहिं मार्ग दाखवी । शिवराया जशि देवी दावि शांभवी ॥ धर्माच्या
 उद्धारा झटति जे सदा । त्यान विसंबेल मुळी सज्जना कदा ॥६॥
 संत मान लववीती शहिं ज्यांचिया । ते ब्रह्मानंद नमूं मुगुट योगिया ॥
 सद्धर्मोद्धार करो मार्ग दाखवो । रामराज्य पसरुनिया विश्व तोषवो ॥७॥
 नश्वर या देहांतुनि सोडवो जना । प्रभुपदरति गंगाजाळें
 पोहवो मना ॥ प्रज्ञातनु राष्ट्र कार्यि नित्य वाहवो । शांतीच्या
 साम्राज्या विश्विं पसरवो ॥८॥

श्रीगजाननाष्टकम्

गणाधिपं गुणेश्वरं । गिरीश-कन्यकासुतं ।
 गिरिन्द्रजाप-नन्दनं । स्मरामि तं गजाननम् ॥१॥
 चतुर्भुजं, चतुर्युगे । विभिन्नवर्णभासकम् ।
 विलम्बितोदरं विभुं । भजामि तं गजाननम् ॥२॥
 वराभयंच पाशमंकुशं करेषु धारिणम् ।
 सुतप्तकांचन-प्रभं । नमामि तं गजाननम् ॥३॥
 सुबुद्धिदं सुविद्यदं । सुपूज्यमग्न्यमक्षरं ।
 विधांश-विष्णु-पूजितं । नमामि तं गजाननम् ॥४॥
 अविघ्नकं च विघ्नकं च । सिद्धि-बुद्धि-सेवितम् ।
 मुदा सदा जगत्पतिं । नमामि तं गजाननम् ॥५॥
 मदोल्लसत्सुभाल-गंड-। मृगपुञ्जभूषितम् ।
 स्वभालचन्द्र-सप्रभं । नमामि तं गजाननम् ॥६॥
 निपीनदेह-दीर्घबाहु- । मीलितार्धनेत्रकं ।
 समूषकध्वजं कविं । नमामि तं गजाननम् ॥७॥
 गजाननः स्तुतिप्रियः । स्तुतःसदा हितप्रदो !
 ददातु मे रतिं सदा । रघूत्तमस्य पादयोः ॥८॥
 (श्री)वासुदेव-पाद-पांसु- । पावितोक्तमष्टकं ।
 पठेदिदं यतैद्रियः । स भक्तिमुक्तिमान् भवेत् ॥९॥

—श्रीभीमाशंकराष्टकम्—

दरेन्दु—कुन्द—सुन्दरं । मृगांक—बिंब—सो ज्वलं ।

सुभव्य—जूट—शोभितं । नमामि भीमशंकरम् ॥१॥

रघूत्तमाङ्घ्रिजाधरं । सुधाकराननं हरम् ।

भवौघ—भीति—संहरं । नमामि भीमशंकरम् ॥२॥

भुजंगभूतिभूषितं । मृगेन्द्रचर्मवेष्टितं ।

नगेंद्रजापतिं प्रियं । नमामि भीमशंकरम् ॥३॥

नृमुण्डमालधारकं । प्रचण्डतांडवप्रियं ।

अखंडसौरव्य—दायकं । नमामि भीमशंकरम् ॥४॥

त्रिनेत्र—पंचमूर्धकं । त्रिलोकसौख्यवर्धकम् ।

त्रिशूलखड्गधारकं । नमामि भीमशंकरम् ॥५॥

विशुद्धराभभाक्तिदं । अजं विवेकशक्तिदं ।

विराक्ति—युक्ति—मुक्तिदं । नमामि भीमशंकरम् ॥६॥

परात्परं च निर्गुणं । सदाशिवं महेश्वरं ।

सुरेश्वरादिवंदितं । नमामि भीमशंकरम् ॥७॥

जगत्करं जगद्धरं^१ । जगद्धरं^२ सुखालयं । १ जगाचें संरक्षण करणारे

निरंतरं निरामयं । नमामि भीमशंकरम् ॥८॥ २जगाचें हरण करणारे

श्रीवासुदेवपादपद्म—पावितोक्तमष्टकम्

शिवस्य तुष्टिकं पठन् नरः सदा सुखी भवेत् ॥९॥

— हरिः ॐ तत्सत् —

—श्रीराम जयजयकार स्तोत्रम्—

जयजय राघव भवभयभंजन । जय सीतापति असुरनिकंदन ॥ १ ॥
 कोसलपति जय दशरथनंदन । जय भरताग्रज लक्ष्मणरंजन ॥ २ ॥
 जय हनुमत्प्रिय जय रघुनंदन । जय निर्गुण अजशुद्ध निरंजन ॥ ३ ॥
 जय लवणासुरमर्दक बंधो । असुर विमर्दक जय सुखसिंधो ॥ ४ ॥
 भार्गवदर्प-विमर्दक जयजय । जयजय चिन्मय ब्रह्म निरामय ॥ ५ ॥
 जयजय कामुक-जन अनुकारिन् । जयजय लीलानटवपुधारिन् ॥ ६ ॥
 जय दंडकवनपावनकारिन् । जयजय मुनिजनहृदयविहारिन् ॥ ७ ॥
 जय शंकरमनमानसहंसा । जयजय दिनकरकुलअवतंसा ॥ ८ ॥
 जय मन्मथ-मद-मर्दनरूपा । जय सचिद्घनरूपअरूपा ॥ ९ ॥
 जयभक्तापद-भंजननामा । जयपूजक-जन-पूरितकामा ॥ १० ॥
 जयजयनिर्मलीचत्त-निकेतन । जयजडचेतन-गत-अनिकेतन ॥ ११ ॥
 नीरज-नीलदनीलारामा । नीलमणिप्रभनयना-रामा ॥ १२ ॥
 जयरघुपुंगव रघुपति रघुवर । जयावीधिहारिहरवांदित सुखकर ॥ १३ ॥
 कोसलपुरजननिजपददायक । मोहविनाशक जयरघुनायक ॥ १४ ॥

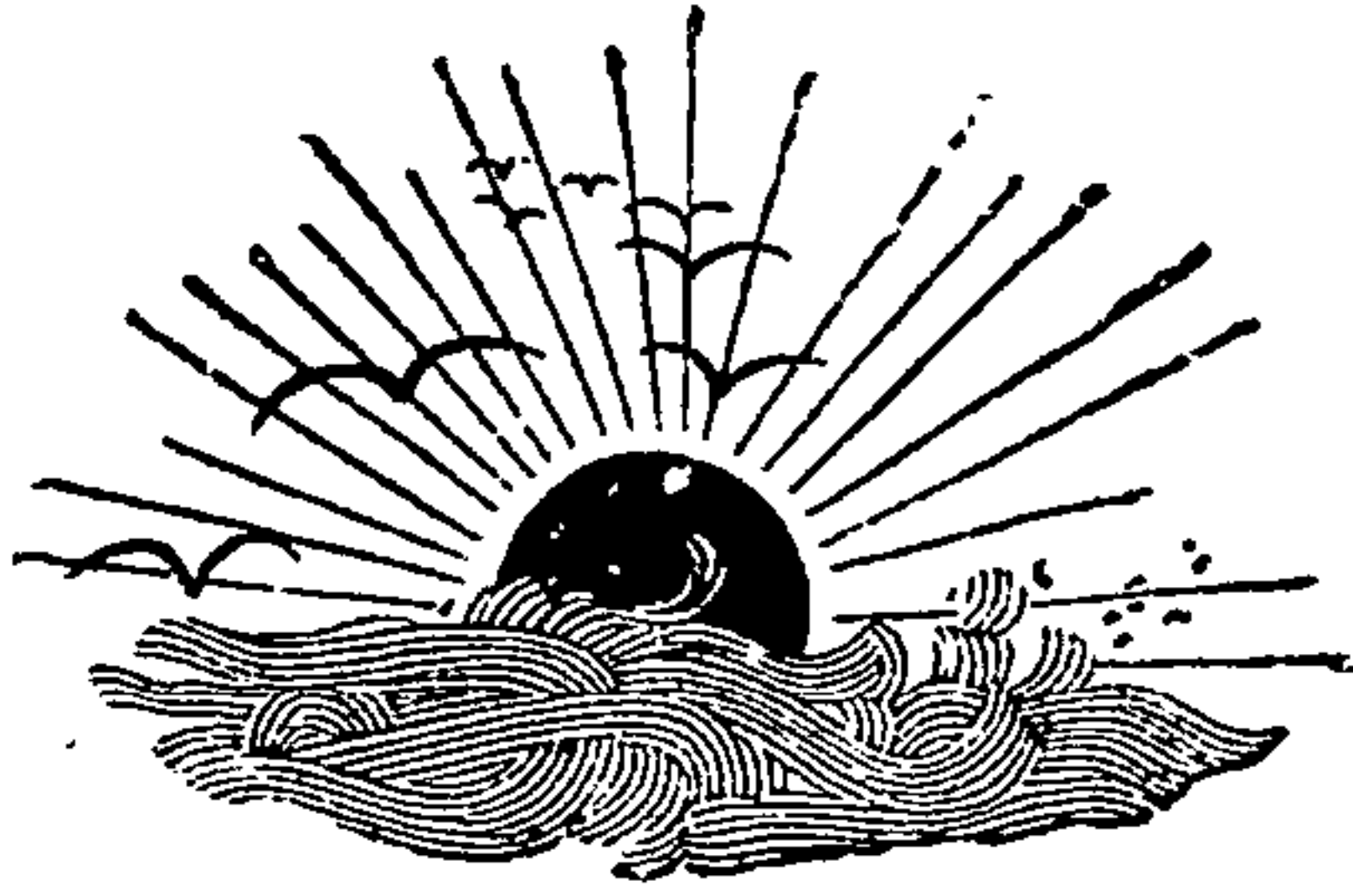
जय जय जय जय राम खरारे । कुरुवसतिं मम हृदयागारे ॥१५॥

नामरूपतवगुणगणगानं । कुरुतां प्रज्ञागततनुमानं ॥१६॥

प्रेम्णा य इमं जयजयकारं । कुरुते स तु गच्छेद्भवपारं ॥१७॥

— हरिः ॐ तत्सत् —

श्रीसूर्याष्टकम् --(भास्कराष्टकम्)

सुरक्तवारिजस्थितं । द्विपंचवाह-वाहनं ।

वराभयाम्बुजद्वयं । धरं स्मरामि भास्करम् ॥१॥

त्रिलोकजन्मदायकं । हि कालचक्रनायकं ।

चराचरात्मरूपिणं । भजामि तं प्रभाकरम् ॥२॥

स सूर्य एव सर्वलोक- । कर्मकारणं श्रुतं ।

रत्रिर्हि यज्ञ-वृष्टि-धान्य- । कारको नमामि तम् ॥३॥

रवेर्जनी रवेःस्थिती । रवौ लयो भवत्यहो ।

अशेषवेदकारणं । नमामि तं विभाकरम् ॥४॥

रविर्मही-जलानला - । निलादिभूत-कारणं ।

रत्रिर्हिनेत्र संस्थितो । नमामि तं दिवाकरम् ॥५॥

रविर्हि पञ्च-पञ्चकं । विधिर्हरिर्हरः श्रुतः ।
 समस्तदेवतात्मको । नमामि तं अहस्करम् ॥६॥
 परं च शाश्वतं पदं । गतागतिर्यतो न हि ।
 सवितृमण्डलस्थितं । गुरोर्गुरुं नमामि तम् ॥७॥
 रविर्मुनीन्द्रपूजितो । रविर्मुनीन्द्रसंस्तुतो ।
 रविर्मनीषिभिः स्मृतो । नमामि तं नमामि तम् ॥८॥
 रवेः कृपाप्रसादतो । ममापिचित्तदर्पणे ।
 रघूत्तमः सुबिम्बितो । भवेद्धि नात्रसंशयः ॥९॥
 इदं हि भास्कराष्टकं । विमोहशोकहारकम् ।
 श्रीवासुदेवपादपूत- । पुष्टिकं तनोतु शम् ॥१०॥

॥ श्रीरामचंद्रार्पितमस्तु ॥

—श्री भवान्यष्टकम्—

जय जय जय जगदीश्वरि अम्बे । देवि भवानि अजे जगदम्बे ।
 जय तुळजापुर-हृदयनिवासिनि । विश्वअखिलमृगवारिविकासिनि ॥१॥
 विद्याविद्यारूपविधारिणि । शिवजीवादिविविधभिदकारिणि ।
 प्रकृति सगुणानिजरूपविकारिणि । भोक्ता भोगविषयतनुधारिणि ॥२॥

विश्वजननपालनलयकारिणि । जयगजवदनषडाननधारिणि ।
 सुरतिर्यग्मानवगातिदायिनि । स्वर्गनरकसायुज्यविधायिनि ॥३॥
 जयहिमगिरिवर—राजकिशोरी । जयजय शिवमुख—चंद्र—चकोरी ।
 बंधनमोक्षअसुखसुखदार्शिनि । ज्ञानाज्ञानातीत—विमर्षिणि ॥४॥
 जयविधिहरिसुर वंदितमाते । भक्तहृदयगतहरिसि तमाते ।
 पूर्वजपूजित जयसुखक्रंदे । कुण्डलिनी रूपे पदवन्दे ॥५॥
 विविधअसुरमदमोहविमर्दिनि । उर्ध्वगते षट्चक्रविभेदिनि ।
 चिद्घन--शंकर--अंक विहारिणि । जननमरणशुचदुःखनिवारिणि ॥६॥
 जय जय निजजनसंकटवारिणि । जयभवसागर--पारवितारिणि ।
 दैवी माये वाणी रूपिणि । ब्रह्म निरामय नित्यनिरूपिणि ॥७॥
 जय नवनीतसुकोमलहृदये । जय पूजक—मन—कामद सदये ।
 जयसेवकजनचिरसुखदायिनि । रामचरण रति दे अनपायिनि ॥८॥
 तुज विनवीती प्रज्ञा स्वामी । रामवसो स्थिर मम उरधामी ।
 हो रसनारत रघुवर नामी । गुरुगुण गरिमा गावो नामी ॥९॥

— ॐ तत्सत् —

—सद्गुरु महात्म्य व भेट—

ज्ञा० वि०—

सूर्यानेचि जसा नभीं घन दिसे लोपी तथा तो जसे ।
 ब्रह्मे तेवि जगांत माय विलसे ब्रह्मास झांकीतसे ॥
 जेव्हां मेघ समीरणे वितळतो, तेव्हां रवी आकळे ।
 माया जें गुरुदेव—बोध—असिनें मारी तदा तें कळे ॥१॥

अ० धा०—

मेघांसि तो घालवाया वृथायास वायूविणे खास होती-पहा ।
 तैसा गुरुवीण, केला क्तिती शीण, नाना तेषाधीन, संताप हा ॥
 योगादि अभ्यास, यागादि हव्यास, देतील भोगास सिद्धी जरी ।
 नाही गुरुपाय--सेवा, तरी जाय हा मानवी, काय वाया तरी ॥२॥

स्रग्धरा—

कर्ता मी जीव भोक्ता, विविध परि अशा बांधला जो श्रमानें
 बैसोनी कीर जैसा नळिवरि फिरतो तानमाने श्रमानें ।
 नाना सायास लोकीं, गुरुवरचरणां-वाचुनी बंधनासी ।
 तोडाय्या व्यर्थ जाती, सदय गुरुकृपा बोधुनी बंधनासी ॥३॥

पृथ्वी—

जयासि अभिमान ना, तिळभरी दुराशा नही ।
 क्रिये सहित नांदते सदय-शुद्ध-विज्ञान ही ।
 स्वयें असुनि सिद्ध जो, विमल भक्ति मार्गा धरी ।
 असा गुरु असे खरा, तरिच साधकां उद्धरी ॥४॥
 दिसे गुरु वरी, परी बहुत मीपणे गुर्गुरी ।
 मनी कनक कामिनी विविध-भोग-कांक्षा पुरी ।
 विमुक्तपण दाखवी, त्यजुनि कर्म, भक्ती, वरी ।
 न तो गुरु, गुरुं खरा नसति पुच्छ शिंगें जरी ॥५॥
 संसार दुःखें बहु दुःखला जो । त्रिताप तापें बहु तापला जो ।
 मानीं कुणा येथ न आपुला जो । म्हणे मला पाहुनि नर्क लाजो ॥६॥

पंच० चामर—

मरुस्थलामधेहि जो, फिरनि तप्त जाहला ।
 फिरेल तोचि शोधण्या सुछाय वृक्ष चांगला ।
 तया जळाविना जसे सुचे न कांही अन्य ते ।
 मिळेल अप्सरा जरी गमे मनी जघन्य ते ॥७॥
 जरी तयास अर्पिले सुवर्णरत्न फारही ।
 रुचे न ते तया मुळी समस्त मानि भारही ॥
 जसेहि मर्कटा दिले सुरत्न देइ फेकुनी ।
 तसे समस्त भोग्य जो हि वान्त देइ टाकुनी ॥८॥
 गुरूविणे न भोजनी रुची सुषुप्ति आसनीं ।
 गुरू कदाहि भेटती सचित जो सदा मनीं ॥
 गुरूस येथ शोधितो गुरूस तेथ शोधितो ।
 पुसॅहि सज्जनां कधीं गुरूहि देइ भेट तो ? ॥९॥

शिख०—

म्हणे रामा कैसा सदय असुनी अंत बधसी ।
 स्वऋणीं बाळाचे रुदन जननी कां न धारिसी ? ॥
 पुरे हे प्रेमाचें दुरुनि बघणे कौतुक भलें ।
 गुरूपायां दावी, त्वरितचि हरी दुःख सगळें ॥१०॥

धु. प्रयात—

कशाला म्हणे कीं हवा सद्गुरू तो । बहू भोग ऐश्वर्य रंभादि देतो ।
 किती कल्प आयुष्य राज्यासि घेई । वृथा कष्टुनी आयु ना व्यर्थ नेई ॥११॥

शिखरिणी—

कशाला हे माला विष रघुवरा अर्पण करा ।

नको हें, जायाचें वधुनि मजलाही यम-घरा ॥

गुरू दाता देतो, स्थिर-चिर-सुखा शांति विमला ।

पुन्हां ना मागावें म्हणुनि गुरूला पाववि मला ॥१२॥

भु० प्रयात—

तुझा बाळ मी भ्रांतिनें या मरुंत । बहू हिंडलों श्रांत झालों तृषार्त ।

गुरू-माउली साउली त्वा करावी । सुधाज्ञान पाजील तृष्णा हरावी ॥१३॥

तुझ्यावीण माझा प्रभू नाहि दूजा । जंगी माय तूं बाप तूं आणि आज्ञा ।

इथें सर्वही कांहि आहेत नातीं । तुझे पार्यि किं राम माझ्या मना तीं ॥१४॥

मुमुक्षूस वृत्ती अशी जें बने ती । तदा राम ते त्या, गुरूपार्यि नेती ।

गुरूपार्यि आराम दुःखसि होतो । स्वरूपीं सुविश्राम निभ्रांत होतो ॥१५॥

अशी वृत्ति नाहीं जरी जाहली ते । तरी भेटली त्या गुरू माउली ते ।

तरी पूर्ण विश्वास होतो न पार्यिं । तनू-लोभ तो लोटितो की अपार्यिं ॥

वसे चित्ति आशा धना मेळवाया । मनी वाटती गोड पुत्रादि जाया ।

असे प्रेम देहावरी जोवरी तें । रिते कष्ट होती न मुक्ती वरीते ॥१७॥

जिथें हो दुराशा, वसे एक जाया । कदा मुक्ति तेथें, धजेनाचि जाया

सपत्नी मुळीं मुक्तिला पाहवेना । विरक्तीविना आसही भंगवेना ॥१८॥

सदा रामनामीं धरी शुद्ध गोडी । क्षणाने क्षणें भक्ति मार्गासि जोडी

विवेकें मृदू प्रेम पाशासि तोडी । मनीं दुर्गुणांतें त्वरेनेंचि सोडी ॥१९॥

शिवरिणीः—

जरी निष्ठेनें तो सुविमल यशा साधक जनीं ।
 धरोनीं सद्भावा निशिदिन झटे राम भजनीं ।
 जरी धातू—मूर्ती सुफळ बनते भाविक बळें ।
 गुरु भावें तेवीं रघुवरकृपा शीघ्रचि बळें ॥२०॥

शा० विः—

होता राम कृपाचि सद्गुरु दिसे मुक्ती जिथे कीं वसे ।
 भक्ती जी नवमी अनन्य मति जी बोधें तिथें होतसे ।
 जीं केलीं बहुसाधनें सुफळ तीं होतात सेवारती ।
 पावोनी श्रमहार सर्व घडती लागे पदीं शान्ति ती ॥२१॥

शिवरिणीः—

दुजा जन्मीं मुक्ती, मजसि तरि लाभेल वदती ।
 मुमुक्षा तेथे हो, खचितचि नसे शुद्ध वसती ।
 तनू ही जातां कीं, नर तनु मिळें, केवि वदणें ।
 म्हणोनी जन्माशा त्यजुनि सबळें यत्न करणें ॥२२॥
 जरी पुण्यें केलीं बहुत तरि तो स्वर्गचि मिळें ।
 नृजन्मां पावाया सुरगण मनींही तळमळें ।
 स्तनी जो दुग्धार्ते उपजवि, शिशू—पालन करी ।
 तथा श्रीरामीं रे व्यसुनि तनुचिंता भज हरी ॥२३॥

उपजाति—

म्हणूं कसा कल्पतरू गुरूला । संकल्प मात्रा हरि तो समूला ।
 चिंतामणी त्यासि कसें म्हणावें । चिंता मनीं ठेवि न जो स्वभावें ॥२४॥
 म्हणूं कसा सद्गुरु कामधेनु । न काम ठेवी हृदया मधे नु ।
 गुरूसी केवीं रवि हो म्हणावे । विश्वा कृपेनें समुळीं हरावें ॥२५॥
 कसा म्हणूं मी गुरु चक्रवर्ती । पदीं शिरे वंदित दिव्यमूर्ती ।
 जिथे शिवेना मन चित्तवृत्ती । वदेल केवीं गुरु कीर्ति पूर्ती ॥२६॥

आर्याः—

वदवेना वदवेना सद्गुरु महिमा अणू हि वदवेना ।
 तम रविरूपा पाही, भिन्नपणे ज्यासि जेंवि उरवेना ॥२७॥
 सद्गुरु सद्गुरु, ऐसा, उपमा तेथे वदूं दुजी केवी ।
 रण, रावण—रामाचे रावण रामा समान ते जेंवी ॥२८॥
 शतकोटी खद्योता सम भास्कर बोलतां कवी लाजे ।
 “तक्रा समचि सुधा” वच कविला ना, तोक-बुद्धिला साजे ॥२९॥
 रामानुग्रह दावी प्रज्ञाना वासुदेव—पद रज कीं ।
 ना तरि दुर्जन नेते जन्माच्या घोरशा महा नरकीं ॥३०॥

— श्रीहनुमान चालिसा —

(गोस्वामी तुळशीदासांच्या “ हनुमान चालिसा ”चा मराठी

समवृत्त अनुवाद)

दोहा—

चित्त दर्पणीं घालुनी; सद्गुरुचरण सुवारि ।
 वर्णू रघुवर कीर्तिनें, जी देते फल चरि ॥१॥

बुद्धिहीन मी जाणुनी, स्मरतो पवन--कुमार ।

द्या विद्याबल बुद्धि या, हरुनी क्लेश विकार ॥२॥

जय हनुमान ज्ञान गुण सागर । जय कपिवर त्रैलोक्य विभाकर ॥१॥

रामदूत अतुलित बल धामा । अंजनि पुत्र पवन सुत--नामा ॥२॥

महावीर विक्रम बजरंगा । कुमति हरुनि दे सन्मति संगी ॥३॥

कांचन वर्ण विराजे वेश । कानि कुण्डले कुरळे केश ॥४॥

ध्वजा वज्रही करीं विराजे । स्कंधीं मुंज जानवें साजे ॥५॥

शंकर तनहि केसरि नंदन । तेज प्रताप महा जग वन्दन ॥६॥

विद्यावान गुणी अति चातुर । रामकार्य करण्यार्ते आतुर ॥७॥

प्रभु चरित्र श्रवणीं रसभारी । लक्ष्मण राम सिता मनिं धारी ॥८॥

सूक्ष्मरूप दावी सीतीर्ते । विकट रूप जाळी लंकेते ॥९॥

भीम रूप धर असुरा मारी । रामचंद्र--कार्या ते सारी ॥१०॥

आणुनि गिरि, लक्ष्मण उठवीला । श्री रघुनाथें हृदयीं धरिला ॥११॥

नानापरि रघुपति वाखाणी । भरतां सम तूं प्रिय गुणखाणी ॥१२॥

सहस्रमुख यश तुमचे गाती । वदुनि असे प्रभु गळां घालिती ॥१३॥

ब्रह्मादिक सनकादि मुनीश्वर । नारदवाणी सहित अहीश्वर ॥१४॥

कुबेरयम दिक्पालहि सारे । कवि कोविद यश गाती बारे ॥१५॥

तुम्हि सुग्रीवा उपकृत केले । राम भेटवुनि राज्य अर्पिलें ॥१६॥

तुमचा मंत्र विभीषण फावे । जग जाणे लंकापद पावे ॥१७॥

सहस्र युग योजन जो तरणी । सहज मधुर फळ माना स्वमनीं ॥१८॥

प्रभु मुद्रा मुखि ठेवुनियां ही । जलधि लंघिला विस्मय नाही ॥१९॥

दुर्गम कार्य जगीं जें जे ही । तुमच्या कृपे सुगम तें ते ही ॥२०॥
 रामाचे प्रिय तुम्ही रक्षिते । तव आज्ञे विण कांही न हलतें ॥२१॥
 लाभ सकल तव तुमच्या शरणे । तुम्हि रक्षक तरि किमर्थ डरणें ॥२२॥
 मनीं स्मरावें निज तेजासी । त्रिलोक कांपे तव हांकेसी ॥२३॥
 भूतपिशाच निकट ना येते । महावीर जें नाम गर्जतें ॥२४॥
 सकल रोगही पीडा पळती । हनुमंता वीरा जें जपती ॥२६॥
 वारी संकट सब हनुमानहि । तनुमन वचने धरितां ध्यानहि ॥२७॥
 सर्वोत्तम नृपराम तपस्वी । तत्कार्ये साधितां मनस्वी ॥२७॥
 इतर मनोरथ पाळी कोणी । अमित जन्मफळ पावें प्राणी ॥२८॥
 प्रताप यश युगिं चारी तुमचे । प्रसिद्ध जगतीं सुविमल साचें ॥२९॥
 साधुसज्जना तुम्ही सुरक्षक । राम प्रिय अति, असुर विनाशक ॥३०॥
 अष्ट सिद्धि नव विधींस दाता । देइ असावर सीता माता ॥३१॥
 राम रसायन तुमचे पासीं । सादर तुम्हिं रघुवर दास्यासी ॥३२॥
 तुमच्या भजनें राम भेटती । बहु जन्मांचे कष्ट नासती ॥३२॥
 मरुनी रघुवर पुरी जन्मती । राममक्त मग तेथे बनती ॥३४॥
 अन्यदेवतां चिंतिं न घरती । सेवुनि हनुमंता सुख वरिती ॥३५॥
 हरितिं संकटें पीडा घोरा । स्मरतां हनुमंता बलवीरा ॥३६॥
 जय जय जय हनुमंता स्वामी । करा कृपा गुरु--समान नामी ॥३७॥
 हे शत वेळा सुपाठ करिती । होइ महासुख बंध हि तुटती ॥३८॥
 हे “चाळीसा” म्हणति निरंतर । होति सिद्ध साक्षी गौरीहर ॥३९॥
 तुलसीदास सदा हरि-किंकर । त्याचे हृदयिं करा प्रभू निजघर ॥४०॥

दोहा—

पवन तनय संकट हरण; मंगलमूर्ती रूप ।
 सतिाराम स लक्ष्मण, हृदयि वसो सुरभूप ॥४१॥
 रामचरण रत वृत्तिने राम नाम रसपान ।
 द्या हनुमंता विनवितो, प्रज्ञाना हें दान ॥४२॥

“ सितापति रामचन्द्र की जय । पवन सुत हनुमान की जय ।

—जयजय रघुवीर समर्थ—

श्रीमल्लारि स्तोत्र

(मल्लारि महत्म्याच्या आधारे)

जय शंभो मार्तण्ड भैरवा । शान्ति सुधाकर^१ भक्त-कैरवा^२ ।
 घोर दैत्य मणि मल्ल माजले । समरि अजय यश अमरि गाजले ॥१॥
 त्रस्तधर्मसुत^३ सप्त जहाले । शंकर तव पदि शरण रिघाले ।
 दीनोद्धरण करुणा करिशी । दुष्टदर्पहरणा अवतरशी ॥२॥
 अश्वारूढा चंपक गौरा । रजनी^४ रंजित वपु सुखवर्या ।
 रिपुमाणिमल्लां रणीं मर्दिले । निजपदघाते पावन केलें ॥३॥
 स्तुति परिसुनि वर तयांहि दिधले । मणि दैत्या निज पार्श्व ठेविले ।
 मल्लप्रेतावरि मल्लारी । प्रेमपुरीं^६ वससी मैलारीं^७ ॥४॥
 सवे म्हाळसा शैलकुमारी^८ । धृतमारी^९ जी सुररिपुमारी ।
 स्थापिशि सन्निध हरि चतुरानन^{१०} । षष्ठी^{११} तीर्थगण निर्मिंशि पावन ॥५॥

मनुज भजति तुज सहज सरल जे । करिति मनोजय, प्रजय तरल जे ।
 उत्पत्ति स्थिति विनाशकारी । सर्व भूतमय तूं मल्लारी ॥६॥
 विश्वीं जे जें रूप भासतें । मल्लारी ! तव रूपिं भासते^{१३} ।
 तूं शाश्वत तूं शिव सश्विद्धन । विधि हरि सुर वंदित करुणाघन ॥७॥
 आशुतोष^{१४} तंव पदां वंदितो । सभ्दावें पद रज शिरिं धरितो ।
 जगीं पतितपावन न च तुजसा । महापतित जगिं दुजा न मजसा ॥८॥
 शीघ्र म्हाळसाकांता तारी । देइ दर्शना, भवभय वारी ।
 प्रज्ञा स्वामी तुजला नमिती । गुणां वर्णिता नसे तव मिती^{१५} ॥९॥

टीप-१) चन्द्र. २) चन्द्रविकासी कमळे. ३) तपस्वी मुनीं
 ज्याना मणिमल्लांनी फार छळिलें. ४) हळद. ५) बाजूला जवळ.
 ६) विदरचे जवळ. ७) मल्लारि क्षेत्र. ८) पार्वती. ९) पार्वतीचा अवतार.
 १०) ब्रह्मदेव. ११) साठ. १२) चंचळ (मन). १३) दृश्य. १४) लवकर
 प्रसन्न होणारे. १५) पार, मर्यादा, सीमा.

—शरणागति—

(१)

बहु सोपा आहे, मार्ग शरणागति । तयासी प्रपत्ति म्हणे कोणी ॥१॥
 पत्नीनें पतीसी, भक्तीनें देवासी । शिष्यानें गुरुसी शरण जावें ॥२॥
 शरण जाण्याची सांगतो लक्षणें । सावधान मनें सहा ऐका ॥३॥
 करणें शरण्या जें कांहीं आवडे । तयासी नावडे वज्रिं तें ॥४॥
 रक्षील तो आम्हां दृढ हा विश्वास । त्याचें अभयास संपादनें ॥५॥
 भावें सर्वस्वानें आत्मसमर्पण । त्यागी अहंपण लक्षणें हीं ॥६॥
 प्रज्ञा म्हणे भावें शरण जो गेला । भिन्नत्वें नुरला जीव भावें ॥७॥

(२)

शास्त्र सांगतेसे काय रामा गोड । आपुली आवड तेथें नको ॥१॥
 शास्त्र जैसे सांगें, त्यागा निषेधांतें । प्रतिकूल तें तें रामासीही ॥२॥
 तनु 'मन' 'धन' सर्वस्व रामाचें । नाही कांहीं माझे गृह दारा ॥३॥
 सुखदुःख सर्व रामाचा प्रसाद । पावतां, विषाद हर्ष नाही ॥४॥
 मातेनें वाडिलें सर्व कांही गोड । पुरवी ती कोड, कन्या मानी ॥५॥
 प्रज्ञा म्हणे स्वयें रामाचा जो दास । विषयी उदास चित्तें रागें ॥६॥

(३)

रामासी आवडे एकशुद्ध भाव । दंभाचा अभाव प्रिय देवा ॥१॥
 रामासी नावडे बाह्य आडंबर । पाहिजे अंतर प्रेम शुद्ध ॥२॥
 हेतुविण सदा अनन्य जी प्रीति । तेथे चारी मुक्ति तुच्छ होती ॥३॥
 सर्वदा शरण्या तोष वाटे जेणें । तैसेंचि वर्तणें सर्वकाळ ॥४॥
 प्रज्ञा म्हणे भावें आज्ञेचें पालन । देह लोभाविण निर्विकारें ॥५॥

(४)

त्याचे गुण नाम सर्वदा आठवी । दोष-उठाठेवी सांझूनिया ॥१॥
 इतरांचे प्रेम काढोनिया वाख । वळोनिया चोखः प्रेम रज्जु ॥२॥
 तिनें रामापार्यी बांधी निज मन । घट्ट अवळून, मळहीन ॥३॥
 प्रेमांत कामना तोचि जाणा मळ । प्रेम तें निर्मळ प्रेमास्तव ॥४॥
 मेघावरि प्रेम चातकाचा धर्म । अपेक्षा अधम प्रज्ञा म्हणे ॥५॥

(३१)

(५)

चित्तांत आठवी प्रेमें रामरूप । विश्वांत स्वरूप त्याचें पाहे ॥१॥
मयूराचे कंठीं, नीळिमा आकाशीं । पाहतां चित्तासी ऐसे वाटे ॥२॥
वाटे यानी माझा राम लपविला । म्हणोनि जाहला नीलवर्ण ॥३॥
सुनीळ कमळ पाहतां भासलें । अहो कीं, चोरले यानें रामा ॥४॥
प्रज्ञा म्हणे भृंग कमळीं बैसले । कुंतल भासले रामाचे ते ॥५॥

(६)

शारद पौर्णिमे दिसे चन्द्र बिंब । राममुख आभ भासे तेथें ॥१॥
जेधवां पाहिजे नवकुंद कळी । भासे दंतावली रामाची हे ॥२॥
शुक चंचु जेव्हां नयनासी दिसे । नासिकाभ भासे रामाची ती ॥३॥
जेव्हां विद्युलता व्यापिते अंबर । राम, पीतांबर वाटे तेथें ॥४॥
पाहतां अंगाचें रूप तें विश्वांत । प्रेमाब्धि चित्तांत उचंबळे ॥५॥
प्रज्ञा मनीं ऐसा क्षणोक्षणीं राम । आठवी, आराम चित्ता होय ॥६॥

(७)

शरण जो गेला त्याचे चित्ताला । स्पर्श नाहीं झाला चित्तेचा तो ॥१॥
त्याचा योमक्षेम भार देवावर । राहे निरंतर अनायासे ॥२॥
“कैसें या देहाचें रक्षण होईल । कोण या सेवील वृद्धपणीं ॥३॥
येता या देहासी दुखणीं बाहणीं । कोण अन्नपाणी देई मज ॥४॥
ऐसी चिंता मनीं, तेथें नाहीं निष्ठा । जाणा भाव खोटा वरपंग ॥५॥
प्रज्ञा म्हणे जन्मा-पूर्वीं जो दुग्धार्ते । निर्मितो त्याते चिंता आहे ॥६॥

(३२)

(८)

प्रारब्धांत कष्ट देहा अन्तकाळीं । धन गोत्रावळी कामा नये ॥१॥
असोनि जवळी उपेगा न येती । पुत्र उपेक्षिती ती कन्या कांता ॥२॥
राम निष्ठा तरि निर्धन विदेशीं । तयाचे सेवेसी धांवे जन ॥३॥
तया कांहीं उणें तिळहीना पडे । अल्पही सांकडे पडे जेव्हां ॥४॥
प्रज्ञा म्हणे भाव जरी रामावरि । नराशेसी तरी धरूं नका ॥५॥

(९)

ठेवुं नका देहावरि अल्प प्रेम । जायाचा हा नेम जाणोनिया ॥१॥
बहुत रक्षिला पुष्ट बहु झाला । तरी या देहाला अंत आहे ॥२॥
किडे भस्म, माती तनूचे होतील । जरी संरक्षाल नाना युक्ति ॥३॥
ऐसे हें नश्वर जाणार कळलें । कासया धरिलें लोभा तेंथें ॥४॥
आपुले जें नाहीं तयाच्या आशेसी । पाळणे सुज्ञांसी काय शोभे ? ॥५॥
प्रज्ञा म्हणे देह—लोभ—आडसर । पाडितो विसर स्वस्वरूपीं ॥६॥

(१०)

पाहिला हो कधीं पक्षी भुकें मेला । अन्न हो माशाला कोण देतो ॥१॥
ग्रीष्म ऋतूमध्ये वृक्षासी पालवी । जळासी घालवी कोण सांगा ॥२॥
वृक, व्याध, सिंह अहार मांसाचा । पुरविता त्यांचा कोण आहे ॥३॥
भूमीचिये पोटी राहती मंडूक । त्यांचीही भूक पुरवीतो ॥४॥
प्रज्ञा म्हणे सर्वां राम जो रक्षिता । काय उपेक्षिता अनन्यासी ॥५॥

(३३)

(११)

अनन्य दासासी रामें उपेक्षिला । पाहिला ऐकिला सांगीं कडे ॥१॥
रामा पुढें काय नराचें ऐश्वर्य । म्हणोनियां धैर्य कित्तीं ठेवा ॥२॥
कृपा करी राम, शत्रु होती मित्र । नाही तरी पुत्र शत्रु हाता ॥३॥
राम कृपा नाही; माता होते यम । पुष्पांचेहि दाम^१ सर्प होती ॥४॥ १हार
रामकृपा तरी विषाचें अमृत । नातरि निभ्रांत सुधा विष ॥५॥
प्रज्ञा म्हणे रामासीं, धरावा विश्वास । वरील चित्तास समाधान ॥६॥

(१२)

संत--गुरुवाक्यीं विश्वास धरावा । चित्तेचा करावा मूळ नाश ॥१॥
राम अन्तर्यामीं आमुचा रक्षिता । ऐशी निष्ठा चित्ता संतसंगें ॥२॥
राम लक्ष्मीपति आमुचा सोयरा । संकटांत खरा संरक्षिता ॥३॥
संतसंगे घ्यावा स्वयें अनुभव । ऐहिक वैभव अशाश्वत ॥४॥
प्रज्ञा म्हणे रामा सुहृद मानिती । त्यांचे पायीं शांति स्वयें लागें ॥५॥

(१३)

संतसंगें देव लागतो पाठीसी । घालवितां त्यासी जाईना तो ॥१॥
विमुख त्याहोता सन्मुख तो होतो । नेत्र झांकीतां तो दिसे आंत ॥२॥
हातानें लोटतां दिसतो हातांत । पळतां पायांत राम चाले ॥३॥
जेथें जाऊं तेथें येतो मार्गें मार्गें । शुध्द अनुरागें बद्ध देव ॥४॥
प्रज्ञा म्हणे राम आपुला करावा । संताचा धरावा संग जरी ॥५॥

बालरूप रामचंद्र

बालरूप रामचंद्र पूर्ण उगवला ।

कौसल्या प्राचीचे अंकि बैसला ॥ १० ॥

मृदुल मधुर वदन कंज । मकरंदाचि रूप पुंज ।

निरखुनि मम नयन भृंग । पानि रंगला ॥ ११ ॥

अधर लाल जणुं प्रवाल । अरुण गाल जणुं गुलाल ।

मरकत मणि कमल सुदलि । विरल फेंकिला ॥ १२ ॥

दंत युगल-- युगल विमल । कुंद मुकुल दिव्य धवल ।

मंद हास्य किरण विपुल । इंदु वर्षला ॥ १३ ॥

दिव्य नील--नीरजांत । विलसत जणुं कुमुद कान्त ।

विहग चित्ता रूपामृत । पानि दंगला ॥ १४ ॥

नयन जलजदल विशाल । माजि लसत भृंगलोल ।

सुखद कृपाकर अविरल । विपुल वर्षला ॥ १५ ॥

रतिपति धनु भ्रुकुटि पहा । भाल पटल भव्य महा ।

गोरोचन तिलक अहा । रुचिर शोभला ॥ १६ ॥

नीलमणी मुकुरि रचित । रेखा युग कांचन--कृत ।

चेतोहर तेविं खचित । तिलक जाहला ॥ १७ ॥

श्रुति युगलीं माणि कुंडल । कनक खचित अति सुडोल ।

प्रतिबिंबे युत कपोल । रम्य पाहिला ॥ १८ ॥

मृदु चिक्कण कच कुंचित । जननीने पुष्प रचित ।

भृंग पंक्ति पद्मि वसत । तेवि भासला ॥९॥

करि-कर्भक--कर युग भुज । जानु लंभि अति सतेज ।

कनक रत्न विविध साज । अंगि शोभला ॥१०॥

करतल मृदु अरुण वनज^१ । नीरज^१-दल-रुचिर करज । १ कमल

करजाग्रीं मणि समाज । दीप्ति पावला ॥११॥

वक्ष--स्थल अति विशाल । वरि कंचुक पीत विरल ।

वरि कुंजर मुक्तमाळ । हार झळकला ॥१२॥

प्रभु नाभी वसनगता । पूर्ण न ये नयन पथा ।

कटि किंकिणि रत्नयुता । कनक मेखला ॥१३॥

मुनि मन हर अंग अंग । करित मदन दर्प भंग ।

बघुनि लाजला अनंग । म्हणुनि जाहला ॥१४॥

मुनिं मानस भृंग पंक्ति । पदकंजीं रुंज करिति ।

त्यापदिं शिशु-राम रतीं । देउं निर्मला ॥१५॥

पदतल युग रातोत्पल । नख मणि--भा हृदय विमल ।

करुनि हरुनि तिमिर सकल । मोद अर्पिला ॥१६॥

पादपद्म भक्तसद्म । शांतीचें परमधाम ।

प्रेमें मन तुरग राम । पायिं बांधिला ॥१७॥

धरुनि तरी^२ हे सतरा । दुस्तर भव भास तरा । २ होठी

ना तरि जनि^३-^३ कुतरा । पाठिं लागला ॥१८॥ ३ जन्म

नामसुधारस रसना । रूपामृत पान मना ।
दे इतुके प्रज्ञाना । दीन-वत्सला ॥१९॥
लोभी मन वित्त निरत । कामीमन रमणीरत ।
नाम-हृषिं तेविं सतत । वितर रति मला ॥२०॥
राम-पदीं करुनि नमन । पदिं अर्पण पद्यसुमन ।
बालहृषिं मन उन्मन । लाभ लूटला ॥२१॥

— ॐ तत्सत् —

—भाव—

जयापासी जैसा भाव । तया लागीं तैसा देव ॥१॥
भाव असेल मायीक । देव होतो महा ठक ॥२॥
कल्पवृक्षातळीं गेला । भाव तैसा, फळ त्याला ॥३॥
प्रज्ञा म्हणे भाव शुद्ध । तेथे देव प्रेमें बद्ध ॥४॥

(२)

विदुराच्या कण्या खातो । जनाईची धुणीं धूतो ॥१॥
कबिराचे शेले विणी । नाथा घरीं वाहे पाणी ॥२॥
अर्जुनाची धुतो घोडी । धर्माघरीं उष्टीं काढी ॥३॥
करि क्रिया जटायूची । बोरें भक्षी भिल्लीणीची ॥४॥
कश्यपूचें पोट फाडी । कुळ रावणाचे तोडी ॥६॥
भावा पाशी राहे देव । प्रज्ञा म्हणे वासुदेव ॥६॥

(३७)

(३)

रामकृपा जया करी । गृह धन त्याचें हरी ॥१॥
ज्ञाति बंधु वोसंडिती । दारा पुत्रही निन्दिती ॥२॥
बरे म्हणेना त्या कोणी । तया जो तो अपमानी ॥३॥
दुःखापाठीं येतां दुःख । भाव राहे जरी चोख ॥४॥
प्रज्ञा म्हणे तेव्हां राम । करी दासा पूर्णकाम ॥५॥

(४)

तेव्हां मग देव भक्त । नाम रूप-भेद फक्त ॥१॥
जें कां रामाचें वैभव । तेंचि दासांचें स्वमेव ॥२॥
मग सर्व दास-चिंता । होय राम तो वाहता ॥३॥
दास राम कीर्ती गातो । रामभक्ति वाढवीतो ॥४॥
राम दासा मार्गें मार्गें । प्रज्ञा म्हणे धावूं लागे ॥५॥

(५)

“ नको रामा मार्गें धावूं ” । राम म्हणे कोठें जाऊं ? ॥१॥
“ काय आहे मजपासीं । जावे तुवां भक्तापासी ॥२॥
मी तो आहे रे निर्धन ” । राम म्हणे प्रेम धन ॥३॥
मी तो आहे अनिकेत । “ तूचि माझे वा निकेत ॥४॥
प्रज्ञा म्हणे मी तो वेडा । प्रेम तुझे देई पेढा ॥५॥

-- हरिः ॐ तत्सत् --

—दोघे बंधू—

राम जननीचे, दोन ते कुमार । एक होता थोर, एक बाळ ॥१॥
जाणता जो थोर, जाहला तो कर्ता । पावे स्वतंत्रता गृह वित्त ॥२॥
स्वयें भवसिंधु तराया चालला । नमुनी मातेला, निघाला कीं ॥३॥
माता म्हणे नको, जाऊं वा एकंटा । “काय मी धाकुटा आहे?” म्हणे ॥४॥
निघाला घेवोनी धन रत्नें गांठीं । भवाब्धचे कांठीं पावला तो ॥५॥
मनांत विचारी कैसा हा तरावा । प्रज्ञाना लंघावा गुरुकृपें ॥६॥

(२)

म्हणे धनादिक सांगातीं घेईन । तरी मी बुडेन तरों जातां ॥१॥
धनदारादिक तेव्हां त्याग करी । घट्ट कास मारी वैराग्याची ॥२॥
अहंब्रह्मवृत्ति होडकें घेतलें । शमादिक वल्ले घेई हातीं ॥३॥
ऐशा सामग्रिनें तराया लागला । दृष्टिपथीं आला परतीर ॥४॥
समीरण सुटे विषय जोरांत । प्रज्ञा म्हणे मात पुढें ऐका ॥५॥

(३)

सांगातीं सद्गुर सुकाणु नव्हतें । तेंव्हा झंझावातें वाहो लागे ॥१॥
वाहतां जोरानें अहंता खडकीं । नावेनें घडकी दिली पहा ॥२॥
क्षणें एक नांव जळांत बुडालीं । तेंव्हां घेई वल्लीं आधारासी ॥३॥
आसंक्ति भौव्यामधें तो सापडे । प्राणांसीं सांकडे झालें तेव्हां ॥४॥
ऐसा बाहुबळें तरतां बुडाला । पुन्हां जन्मा गेला प्रज्ञा म्हणे ॥५॥

(४)

बालक दादासी निघाला पाहोनी । म्हणाला घेवोनी जाई मज ॥१॥
 आई म्हणे नको त्याचे पाठीं जाऊं । आहे मोठा बाऊ वाटे मध्ये ॥२॥
 चुकवोनि मातें बाळही निघाला । परी धावायाला शक्ति नाहीं ॥३॥
 चहुंकडे पाहे सुटे त्याचा धीर । होवोनी अधीर रडों लागे ॥४॥
 पडे, उठे, रडे 'रामाई रामाई' । सुचेना त्या काई आईवीण ॥५॥
 जन पुसताती सांग तूं कोणाचा । आई आई वाचां नेत्रींजळ ॥६॥
 शान्तवाया जन खाऊ खेळ देती । त्यासी पुसती नाम, ठाव ॥७॥
 प्रज्ञा म्हणे 'आई' विण तो बोलेना । खेळदि रुचेना त्यासी कांहीं ॥८॥

(५)

येथें बालकासी माता शोधुं लागे । व्यग्र अनुरागें, उतावीळ ॥१॥
 संत-मुखें वार्ता मातेसी लागली । सांडोनि धावली सर्व मागें ॥२॥
 दुरोनि पाहिला रडे 'आई आई' । धावोनिया आई धरीं पोटीं ॥३॥
 पटा पटा मुखे घेतसे त्याचे । पुसले नेत्रींचें नीर वल्लें ॥४॥
 'म्हणे बाळा कांरे सांडोनि आलासी!' । नेत्रींचे जळासी, स्नान घाली ॥५॥
 "छुकुल्या आराम, नाहीं तुजवीण । तुज उन्ह तान्ह, सोसवेना ॥६॥
 क्षणभरिं तुझा लाडक्या विरह । माझे देहीं दाह लागे जिंता ॥७॥
 म्हणे रे तान्हुल्या लागे तुज भूक" । प्रेमें पयकूप, वाहे प्रज्ञा ॥८॥

(६)

बाळ म्हणे दादा गेला मज नेई । तेव्हां म्हणे आई "रडूं नको ॥१॥
 तुझे बा ! चालतां दुखतील पाय । वाटेंत अपाय आहे बहु ॥२॥

नको चालू बाळा ! ” घेई पाठीवरी । प्रेमाचे पदरीं बांधोनिया ॥३॥
 बाळासीही तेव्हां कांहीं मातेविण । विश्वामध्ये अन्य गोड नाहीं ॥४॥
 बाळ “आई आई” मुखें म्हणे सदा । नाहीं त्या आपदा, प्रज्ञा म्हणे ॥५॥

(७)

माता सर्वेश्वर, सर्वशक्तिमंत । बाळासी क्षणांत पार नेई ॥१॥
 ऐसे लळे माता, बाळाचे पुरवी । प्रेमाची थोरवी कोण वर्णी ॥२॥
 स्मरे बाळ माता, बाळही मातेला । वेधही लागला परस्परां ॥३॥
 बाळक निश्चित अंकीं जननीचे । तयासी कोणाचें भय नाहीं ॥४॥
 पदोपदीं माता, रक्षी वेळो वेळां । भोगावा सोहळा प्रज्ञा म्हणे ॥५॥

(८)

जरी माता पुन्हां परत नेईल । तरी ही होईल भलें त्याचें ॥१॥
 जेथें बाळ जाई तेथें माय पाठीं । हिंडते कपाटीं नाना लोकीं ॥२॥
 जेथें जाई तेथें मातेसी आठवी । विश्वांत साठवी मातृप्रेम ॥३॥
 तया वाटे माता सर्वत्र राहाते । हांकेसी पावते, लागवेगें ॥४॥
 प्रज्ञा म्हणे राम माता ज्या जोडली । तयाची मोडली सर्व भीति ॥५॥

(९)

भवाचा सागर तराया नुगला । भावानें सुकला राम—नामें ॥१॥
 सुकला तो पुन्हां भरला न जाय । बुडण्याचें काय भय तेथें ॥२॥
 बालक होवोनी मातेच्या आधारीं । हिंडतां कांतारी भय नाहीं ॥३॥
 प्रेम राम—माता येथें जो जोडील । तया ओसंडील ऐसी नाहीं ॥४॥
 करी लोभें प्रीति प्राकृत जी माता । रामाची तत्त्वतां हेतुवीण ॥५॥
 प्रज्ञा ! हेतुवीण नामी जो रंगला । तयाचा भंगला धोका सर्व ॥६॥

(४१)

(१०)

गुरू राम दोन्ही एकरूप जाणां । भेदाची भावना तेथें सोडा ॥१॥
पुण्यगिरि शुद्ध मेरुसम वाढी । राम माता जोडी तेव्हां होय ॥२॥
रामकृपें भेटी रामरूप गुरु । तेव्हां हा संसार मिथ्या होय ॥३॥
गुरु जागवीती स्वप्नींचा घाबरा । दुःख नाश पुरा, शान्तिलाभ ॥४॥
प्रज्ञानंद गुरु-पार्थीं नम्र भावें । ऐक्यरूप जीवें उरेना कीं ॥५॥

— हरिः ॐ तत्सत् —

भोजन—विधि

(सर्व—साधन—सार—स्तोत्र)

मालिनी—

पुनरपि न मिळे ही मानवी शुद्ध काया ।
जरि नर मळवी ही भोग--पंकांत वाया ॥
अगणित तरि गुंजा घेइ चिंतामणीनें ।
रुचिर कनकपात्रीं तो शुभा विक्रया नें ॥१॥
नरतनुविण कांहीं मोक्ष सोपा न कोठें ।
सुरतनु मिळतांही मोक्ष—सोपान कोठें ? ॥
म्हणुनि विषय साटीं वेंचितां भाग्य खोटे ॥
शरण हरिपदीं जें नेइ तें भाग्य मोठें ॥२॥

विषय-मलिन-वस्त्रं चित्त गुंडाळलें जों ।
 गृह--सुत-धन-दारा यामधें गुंतलें जों ॥
 निज-वपुवरि आहे लोमही लागला जों ।
 मुखभर निजबोधा जल्पत्यां लाज लाजो ॥३॥

जळिं फळ विटपात्रीं पाहुनी पक्क नाना ।
 क्षुधित बहुदिनांचा धावला शीघ्र खाण्या ।
 शमन जरि भुकेचें बिंबलेल्या फळानें ।
 तरि नच सुख देते ज्ञानवार्ता मुखानें ॥४॥

तनु-सुख--दुख लाभे पूर्वकर्मानुसारें ।
 यश-अपयश, हानी लाभ तेवींच सारे ।
 क्षणिक गणुनि येथें सर्व "मी तूं"-पसारा ।
 स्मरुनि हरिपदाला घालवी ताप सारा ॥५॥

हरिगुण हरिनामा चिंतितां सानुतापें ।
 अमित दहन होतीं सर्व पूर्वील पापें ।
 सकल अघ विनाशें जाननीनाथभक्ती ।
 अविरल उपजे दे; द्वंद्व-मोहादि--मुक्ती ॥६॥

अघगिरि निवटायी काम-लोभां कुटायी ।
 विषयरसिं विटायी मृत्युभीती खुटायी ।
 हरिपदिं-विनटायी शान्ति वित्ता लुटायी ।
 रघुपतिगुणनामा-वीण ते कष्ट वाया ॥७॥

हृदय वसन ओळें काम—चांडाळ—संगें ।
 बहुत मलिन काळें, जाहलें भोग रंगें ।
 करुनि विहित कर्मा सांग निष्काम-योगें ।
 हरिपदिं फल अर्पा सर्वही सानुरागें ॥८॥

प्रभुपदरतिगंगा—शुद्धवारिप्रवाहीं ।
 सतत भजन निष्ठें घासितां ध्यानडोहीं ।
 हृदयपट पुराणा सर्व सांडोनि जंग ।
 विमल उचित होतें द्यावया ज्ञानरंग ॥९॥

विविध—विषय—लेखें पत्र जें कुट्ट काळें ।
 कुशल वरि चितारी चित्र काढी निराळें ।
 नयनिं तरि दिसेना मोद चित्तीं भरेना ।
 मलिन हृदय—पत्रीं ज्ञानरेखा धरेना ॥१०॥

मलिन असित वस्त्रीं रंग दूजा बसेना ।
 मलिन विषय भित्तीं चित्र कीं काढवेना ।
 रजमलिनकुपात्रीं दुग्धहो नासतें कीं ।
 विषयमलिन चित्तीं ज्ञान तें बाधतें की ॥११॥

प्रथम शत्रुनि शुद्धी चित्तवस्त्रा करावी ।
 धरुनि सुजन संगी किस्बिषे हीं हरावीं ।
 गुरुवरपदिं भावें ब्रह्मबुद्धी धरावी ।
 नव-विध भजनानें जन्मचिंता त्यजावी ॥१२॥

रघुवर सुहृदाला नित्य चित्ती धरावें ।
 स्थिर चर जग त्याचें रूप हें आठवावें ।
 काधिं पर-गुणदोषां अंतरीं नाठवावें ।
 त्वरित तरिच येथें मुक्ति सायुज्य फावे ॥१३॥

निशिदिन यतचित्तें नाम यज्ञा करावें ।
 विमल गुरुपदाब्जा एकनिष्ठें धरावे ॥
 विरति अनलिं कामा होमुनी ज्ञानमंत्रें ।
 स्वरति-वसन^१ नेसा सोवळें व्हा स्व-तंत्रें ॥१४॥ १ आत्मप्रीति

विविध-विषय-चूर्णें रंगवल्ली भरावी ।
 हरि-पद-रति-पात्रा कांचना, मध्य ठेवी ॥
 गुरुवच-दृढनिष्ठा हेमपाटीं बसावें ।
 नियत-सुमति-धूपा शुद्धशा पेटवावें ॥१५॥

सकलतनुगतोऽहं ब्रह्म हा दीप दावा ।
 स्थिरचिर निजशांती चंदना भाळिं लावा ।
 अनुहत दशवाचीं मानसा शुद्ध ठेवा ।
 स्वसुख रुचिर मेवा भक्ति पक्कान्न जेवा ॥१६॥

अखिल जगतिं आहे मीच संकल्प सारी ।
 करि मग परिषेका द्वैत निःशेष वारी ॥
 मजमाधिं जग आहे घ्याऽमृतोपस्तराया ।
 जग मृगजळ रामीं घ्या सुधा पोशना या ॥१७॥

जय जय रघुवीरा राघवा रावणारे ।
 जयजय रणधीरा रामचंद्रा मुरारे ॥
 जयजय यदुवीरा यादवा माधवारे ।
 तवपदिं रति देई नित्य शुद्धा म्हणारे ॥१८॥
 जलज विमल नेत्रा नीलनीराब्ज वक्त्रा ।
 कमलमृदुलगात्रा षड्गुणैश्वर्य पात्रा ।
 भवभय हरणाला भक्तसंरक्षणाला ।
 प्रमुदित करि पायीं 'प्रज्ञ' पद्यार्पणाला ॥१९॥

— श्रीरामचन्द्रार्पितमस्तु —

—श्रीकृष्ण—नामावलि—

(कटाव—ताल केरवा)

१ अगुण अरूपा कृष्ण कृष्ण जय	९ क्षत्रकुलांतक कृष्ण कृष्ण जय
२ सगुण अरूपा " "	१० दशास्यमर्दन " "
३ सगुण सरूपा " "	११ रोहिणिनंदन " "
४ मत्स्यरूपधर " "	१२ सच्चित्सुखमय " "
५ भूमीरक्षक " "	१३ विठ्ठलरूपा " "
६ धरोद्धारणा " "	१४ अश्ववाहना " "
७ नरहरिरूपा " "	१५ सर्वसुरस्तुत " "
८ बट्टस्वरूपा " "	१६ देवकितनया " "

१७ वसुदेवात्मज कृष्ण कृष्ण जय	३८ गूढ-विलासा कृष्ण कृष्ण जय
१८ काराजनना " "	३९ अजिर-विहारिन् " "
१९ गोकुलगमना " "	४० सुदीर्घबाहो " "
२० गोपी तनया " "	४१ अरुणोत्पलपद " "
२१ नन्द-नंदना " "	४२ कंजरुचिरकर " "
२२ गोकुल सुखदा " "	४३ कमलरम्यमुख " "
२३ दुष्ट विमर्दा " "	४४ कोमलचणा " "
२४ पूतनांतका " "	४५ नवनीतप्रिय " "
२५ शकट-विनाशन " "	४६ बालसुहृत् प्रिय " "
२६ तृणावर्तहन् " "	४७ मोहकवचना " "
२७ विश्वदर्शका " "	४८ गोपीमोहन " "
२८ रिंगणशीला " "	४९ मुनिमनरंजन " "
२९ धूलिधूसरा " "	५० गोपीत्रासक " "
३० कमल कोमला " "	५१ गोपी तांषक " "
३१ नरिद-नीला " "	५२ नयन-मनोहर " "
३२ कौस्तुभधारिन् " "	५३ गोपी प्रियकर " "
३३ जलजविलोचन " "	५४ कलहोत्पादक " "
३४ शशिकरवदना " "	५५ मृत्स्नाभक्षक " "
३५ सुकुन्दवदना " "	५६ ताडनभयधर " "
३६ निशिकर-हासा " "	५७ विश्वनिदर्शक " "
३७ कृष्णकुन्तला " "	५८ मातृविमोहक " "

५९ भांड विभंजक कृष्ण कृष्ण जय	८० स्वायोज्जीवक कृष्ण कृष्ण जय
६० दामनिबंधन " "	८१ कालिय--मर्दक " "
६१ यमलार्जुनहर " "	८२ दाव-विनाशक " "
६२ निर्जर--सुष्टुत " "	८३ सुहृत्--सुरक्षक " "
६३ वृन्दावनगत " "	८४ अनल-पानकर " "
६४ वत्सपालका " "	८५ वर्षा--क्रीडन " "
६५ वेणु-अधर-धर " "	८६ मुरली--मोहक " "
६६ पीतांबरधर " "	८७ गोपी--गीता " "
६७ केकिपिच्छधर " "	८८ गोप्यंबरहर " "
६८ वेत्र-यष्टिधर " "	८९ गोपी-वरदा " "
६९ विषाणवादक " "	९० ऋषिपत्नी प्रिय " "
७० श्रीवत्सांकित " "	९१ गिरिमखकारिन् " "
७१ वत्सासुरहन् " "	९२ गोवर्धन-धर " "
७२ बकविध्वंसन " "	९३ इन्द्रमदापह " "
७३ अघनिर्दालन " "	९४ कृताभिषेचन " "
७४ शाद्वलभोजन " "	९५ गोविन्दाभिध " "
७५ वत्स-वेषधर " "	९६ नन्दानयना " "
७६ वत्सप-रूपा " "	९७ स्वधाम--दर्शक " "
७७ चतुरानन-नुत " "	९८ रासक्रीडन " "
७८ धेनुक--मर्दन " "	९९ गोपीमार्गित " "
७९ ताल-फलाशन " "	१०० गोपीप्रार्थित " "

१०१ गोपीसान्त्वक कृष्ण०जय	१२२ शिलतोशलहन् कृष्ण०जय
१०२ गोपीरञ्जक " "	१२३ कंसासुरहन् " "
१०३ वनकेलि प्रिय " "	१२४ पितरौ मोचक " "
१०४ नन्द-विमोचक " "	१२५ पित्राभिवादक " "
१०५ शंखचूडहन् " "	१२६ पित्रालिंगित " "
१०६ अरिष्ट-नाशक " "	१२७ जननी सांत्वक " "
१०७ केशिविमर्दक " "	१२८ उग्रस्थापक " "
१०८ सेतु--सुरक्षक " "	१२९ नन्दसुसांत्वक " "
१०९ व्योमासुरहन् " "	१३० कृतोपनयना " "
११० अक्रूरस्तुत " "	१३१ गुरुकुलवासिन् " "
१११ मथुरागामिन् " "	१३२ गुरुसेवारत " "
११२ रजक-विनाशन " "	१३३ सांगवेदवित् " "
११३ वायक-भूषित " "	१३४ शंखासुरहन् " "
११४ सुदाम-वरदा " "	१३५ गुरुसुतदायक " "
११५ अंगविलेपन " "	१३६ नन्दशोकहर " "
११६ कंसानुगहन् " "	१३७ कुब्जाप्रियकर " "
११७ कुवलय-घातिन् " "	१३८ पृथाशोकहर " "
११८ अंबष्टांतक " "	१३९ दुष्टनृपांतक " "
११९ दंतोत्पाटक " "	१४० सिंधुदुर्गकृत् " "
१२० चाणूरान्तक " "	१४१ यदु-कुलरक्षक " "
१२१ मुष्टिकमर्दक " "	१४२ मागधमदहर " "

१४३	यवन पलायित, कृष्ण. जय	१६४	काशीपतिहन् कृष्ण० जय
१४४	यवन-विनाशक,, ,,	१६५	सुदक्षिणांतक ,, ,,
१४५	रुक्मिण्याहर ,, ,,	१६६	द्विविदविनाशक ,, ,,
१४६	रुक्मिमाविस्त्रपक ,, ,,	१६७	सांब विमोक्षक,, ,,
१४७	प्रद्युम्नांगज ,, ,,	१६८	गृहस्थ चरिता,, ,,
१४८	शंबरघातिन् ,, ,,	१६९	नारद-सुष्टुत ,, ,,
१४९	मणिमार्गणपर ,, ,,	१७०	जरासुतांतक ,, ,,
१५०	जाम्बवती-धव ,, ,,	१७१	भूपविमोचक ,, ,,
१५१	सत्याकरधर ,, ,,	१७२	अग्नेपूजित ,, ,,
१५२	भौम-विनाशन,, ,,	१७३	शिशुपालांतक ,, ,,
१५३	कन्या-प्रापक ,, ,,	१७४	कलह-प्रेरक ,, ,,
१५४	पारिजातहर ,, ,,	१७५	शाल्विविमर्दक ,, ,,
१५५	रुक्मिणि-कोपक ,, ,,	१७६	तीर्थ-निषेवक ,, ,,
१५६	पुत्रपौत्रयुत ,, ,,	१७७	सुदाम-पूजक ,, ,,
१५७	गदाचक्रधर ,, ,,	१७८	पृथुक-मुष्टिभुक्,, ,,
१५८	रुक्मिमाविनाशन,, ,,	१७९	सर्वेश्वर्यद ,, ,,
१५९	बाणबाहुभिद् ,, ,,	१८०	कुरुक्षेत्रगा ,, ,,
१६०	ज्वररुद्रस्तुत ,, ,,	१८१	सुहृत्प्रियंकर ,, ,,
१६१	नृगनृपमोचक ,, ,,	१८२	जनकानिवोधक,, ,,
१६२	यमुनाकर्षक ,, ,,	१८३	जननी-पुत्रद ,, ,,
१६३	पौंड्रकासुहर ,, ,,	१८४	अर्जुनेष्टकर ,, ,,

१८५ मिथिलागामिन्	”	”	१९९ विश्वव्यापक	”	”
१८६ भक्तप्रियकर	”	”	२०० विश्वरूपधर	”	”
१८७ वेदाभिष्टुत	”	”	२०१ अजादि जनका	”	”
१८८ रुद्रविमोचक	”	”	२०२ त्रिगुणातीता	”	”
१८९ सर्वदेववर	”	”	२०३ अनंत गुणयुत	”	”
१९० विप्रसुतार्पक	”	”	२०४ भक्तापद्धर	”	”
१९१ पाण्डवरक्षक	”	”	२०५ भक्तोद्धारक	”	”
१९२ विजयिसारथे	”	”	२०६ धर्मस्थापक	”	”
१९३ जिष्णुमोहहर	”	”	२०७ सर्वभूतहित	”	”
१९४ पाण्डवराज्यद	”	”	२०८ दिव्यनामगुण	”	”
१९५ उद्धवबोधक	”	”	२०९ सद्गुरु-रूपा	”	”
१९६ यदुकुलनाशक	”	”	२१० भवभयभंजन	”	”
१९७ हृदयनिवासिन्	”	”	२११ निजपददायक	”	”
१९८ सर्वशक्तिधर	”	”	२१२ प्रज्ञा सुखकर कृष्ण कृष्ण.		

— आरती सद्गुरुची —

जय जय परात्परा बोधमया स्वामी सद्गुरु सदया ।
 भावे तुजवरुनी ओवाळूं कारण आणी कार्ये ॥ धृ० ॥
 माया-मोहनदी घोर अती जीव पडे आवती ।
 काम-क्रोध रिपु थोर किती जळचर दुर्धर खाती ॥१॥

जप-तप-योगादी विधिकर्म साधन विविधा नेमें ।
 करितां सुटती ना जों प्रेमें, सेविति ना पदपद्में ॥३॥
 नामाच्या नौकें बसवीशी ज्ञान वल्हे-करि-देशी ।
 सद्गुरु नाविक तूं जें होशी परतीरातें नेशी ॥३॥
 नाना पंथ जर्गीं विवादिती जीवातें अमवीती ।
 बोधुनि सार तया तूं अंती वारिशि भव-दवखंती ॥४॥
 चरणामृत-वारी अघहारी वचन रवी तम वारी ।
 करिशी कृपा जरी, मुक्ति तरी पायीं लोळति चारी ॥५॥
 विविधा मति वृत्ति या वाती श्रद्धा घृत शुभ वरती ।
 प्रेमें पेटविली त्वा हातीं विमळ ज्ञानज्योती ॥६॥
 स्थिरचर या लहरी तुजवरती विभो विहारा करती ॥
 होता कृपा तुझी शुद्धमती ज्ञानें पावति शान्ती ॥७॥
 प्रज्ञाना, भक्ति तवचरणीं दे भव सरिता तरणी ।
 तव गुणगण गानीं मनवाणी चित्तहि विरमो ध्यानीं ॥८॥

— आरती श्रीरामाची —

(चाल:- भुवन सुन्दराची)

आरती रघुवर रामाची । संसृति ताप विरामाची ॥१०॥
 नारायण जो परमात्मा । अन्तर्यामी जीवात्मा^२ । स्थापाया तो
 श्रुतिधर्मा^३ । प्रगटे दशरथ नृपधामा । प्रभु सुखवाया अमरनरा

चाल—मनुजरूपधर । पितरां सुखकर । बंधुप्रियकर, । दयासागराची
 सेवकभवभयमंगाची ॥ १ ॥ मारीचादिकसंहता^२ । मुनिमखरक्षण-
 जो कर्ता । पथिमुनि नांरी उद्धर्ता । धनुमखि सतिचा भर्ता । भार्गव
 दर्पविर्मदकरी । चाल— पित्राज्ञेवरि । गमन वनीकरि । पूजित
 मुनिवरि । गूहक मित्राची । लक्ष्मण सीता सहिताची ॥ २ ॥ त्रिशिरा—
 खर दूषण वधिले^२ । चौदा सहस्र निवटीले^२ । पावन दंडक वन
 केले । रावण जानकीस हरता^२ । चाल— विरहाकुल अति । सेवित
 कपिपति । वाली असुहति । सिंधुबंधकाची । शरणागतार्तिहरणाची ॥ ३ ॥
 निशिचर पतंग पावकहा^२ । रावण वारण सिंह महा^२ । सुरपति
 सुरनर मुनि भयहा^२ । विभीषण केला भूप पहा । सीता विरहानल
 विझवी^२ । चाल— कपिसंजीवन । पुष्पक वाहन । भरतामीलन
 कोसल भूपाची । प्रज्ञास्वामी रामाची । आरती रघुवर रामाची ॥ ४ ॥

जयजय रघुवीर समर्थ

आरती—तुळजेची

आरती जय जय तुळजेची । भवानी देवि अंबिकेची ॥ १ ॥
 राखी धर्माची लज्जा^२ । रघुवर वरदा जी तुळजा । नाना रूपधरा
 गिरिजा^२ । प्रगटे यमुनाद्री सहजा । जी कां करुणेची खाणी^२ चाल—
 अगजगजननी । असुर मर्दिनी । सौख्यदायिनी । दीनोद्धारिणिची
 नाना बीज रूपिणीची ॥ १ ॥ चक्री वास करी शक्ती^२ । सोहं मंत्र

मया जपती^२ । अजया रूप मनीं ध्याती^२ । निगमीं कुंडलिनी
 म्हणती । दुर्गा अहंकार मारी ।^२ चालः— विश्वरूपभर देविचराचर ।
 विधि हरि हर सुर । गाति कीर्ति जीची । नवाक्षर मंत्र रूपिणीची
 आरती ॥२॥ लक्ष्मी सात्त्विक व्हीं बीजा । राजसवाणी ँ उमजा ।
 तामस काली क्हीं समजा । कल्पनातीत देवि तुरजा । विद्याशोक
 मोहहारी^२ । जननावनकर । मनवाणी पर । दे रति सत्वर । रघुपति
 चरणांची । विनंती ही प्रज्ञानाची । आरती जय जय तुळजेची ।
 भवानी देवि अंबिकेची ॥३॥

—आरती दत्ताची—

जय जय देवा दत्तात्रेया अनसूया तनया ।

दीन वत्सला कृपा करावी प्रभु कोमल हृदया ॥४०॥

गुणातीत जो जीव जाहला ज्ञानें, अत्रि मुनी । जाहला—मुनी ।

नसे असूया जिला बुद्धि ती अनसूया पत्नी ॥१॥

पतिव्रता ती सदा विनटली पाहुनि पतिचरणीं । पाहुनि—चरणी

अहं—चित्तमति देव ठाकले तिच्या सत्वहर्णीं ॥२॥

आत्मपतीवाचुनी सती मति इतरीं रत नाहीं । इतरीं—रतनाही ।

कुरंगनीरीं पतंग किरणां, तरंगि जल पाहीं ॥३॥

अव्यभिचारिणि भक्ति अशी ही दत्तरूप दिसली । अशी—दिसली

अन्वयबोधें सुतरूपानें सती—सदानें वसली ॥४॥

अशा भक्तिवे करिशि दान तूं स्वयें म्हणुनी दत्त । स्वयें—दत्त ।

रूप चिंतितां चित्ति रूचेना रुचिर पित्त वित्त ॥५॥

त्रितापहरणा अत्रितनय तूं त्रिशूल करि धरशी । देवा त्रिशूल— ।

करिं धरशी । कमंडलूच्या ज्ञान सुधेचें प्रभु सिंचन करिशी ॥६॥

कामक्रोधादिक षड्रिपुंना चक्रानें वधिशि । रिपुंना चक्रानें वधिशि ।

भव—गद^१—हरणा कृपागंदा तूं दत्ताकरि धरिशि ॥७॥ शरोग

दत्त अत्रिला “ प्रणवदत्त ओं ” शंख रवा करिशि । शंख—करिशि ।

सुख मकरंदा पाजायास्तव पद्मा वागविशी ॥८॥

श्रुती चारि तव गुण वर्णया श्वानरूप धरिती-श्वान-धरिती ।

सांगति भुंकुनि गुणावर्णिता अमुची बुद्धि रिती ॥९॥

गोरूपाते धरुनि इंद्रियें धावति तुजमार्गें । धावति--मार्गें ।

मनुजा माया लागे ना जो तवपद रति मागे ॥१०॥

तूं हंसासन, तूं गरुडासन, वृषवाहन देवा ! । वृष—देवा ।

दाखत्रिण्या हें तीन शिरांचें रूप तुम्हीं ठेवा ॥११॥

माया पितांबरें झांकिला चित्ता नाकळसी । मनुजा चित्तानाकळसि

चित्तन करितां तव नामाचें करुणाघन वळसी ॥१२॥

प्रज्ञा नयना राम सुवाकर—रूपामृत पान । देई रूपामृत—

गान, नाम गुण कान वाणिनें द्या इतुकें दानं ॥१३॥

वेदांतपर भूपाळी

(चाल—पंचतुण्ड नररुण्ड)

उठ जाग बा जीवा, वेगें निजहित साधी तूं कांहीं ।
 भाग्यें नरतनु लाभ जाहला, पुनरपि मिळणें ही नाहीं ॥१॥
 अन्य देह ते काबाडचि कीं, घबाड नरतनु जाण तरी । 'होडी
 वल्लें विवेकाचें करिं धरुनी, भवसागर हीनें उतरी ॥१॥
 अविद्येचिया रात्रिमधें तूं निद्रा मोहाची घेसी ।
 मी, माझे, हें विश्वसत्य, हीं स्वप्नें नान-विध बघसी ॥२॥
 माझा म्हणसी देह तरी तूं, देह नव्हेसी हें ठरलें ।
 जन्ममरण या जडेदेहाचें, तुजला तें नाहीं उरलें ॥३॥
 लहान मोठा, स्थूल रोडका, रोग जरादिक देहासी ।
 असतां मानसि वृथा आपुले, धरुनी मिथ्या मोहासी ॥४॥
 देह नव्हे मी ऐसें कळतां संबंधी या नरतनुचे ।
 कसे मानिसी माझे म्हणुनी, मोह कसाहा तुझ सुचे ॥५॥
 आत्मा चिन्मय नित्य निरामय स्वयें तूंचि हें जाण बरें ।
 देहाहंता, विषयीं ममता, सोडुनि जोडी सौख्य खरें ॥६॥
 प्रज्ञाना श्री वासुदेव पादिं पूर्ण सुखाचा लाभ खरा ।
 याचि विवेकानें चिर होतो, तनु लोभातें जरि विसरा ॥७॥
 निद्राकाळीं देह असुनिही, ज्ञान कांहिही त्या नाही ।
 सुखदुःखाचें भान चित्तेमधिं जळतां अल्प नसें पाहीं ॥८॥

म्हणुनी देह असे मड जाणुनि, तो नच आत्मा जाणार्हे ।
 प्राणचि आत्मा म्हणसी तरि बा अल्प विचारां ऐकार्हे ॥ १३ ॥
 प्राण होतसे कासाविस जें तुजला तेव्हां तो कळतो ।
 प्राणहि आत्मा नसे जाण, तो क्षुधे-तृषेनें तळमळतो ॥ १० ॥
 निद्राकाळीं प्राण आपुलें कार्य जरी बा करित असे ।
 देहावरुनी मुजंग गेला इत्यादी त्या ज्ञान नसे ॥ ११ ॥
 समार्थिकाळीं प्राण नसुनिही, जीवित असते अवलोकीं ।
 यास्तव ठरला प्राणहि जडतो, स्वये प्राण तूं नससी कीं ॥ १२ ॥
 क्षुधातृषादिक्र धर्म तुझे न च ते प्राणांचे जाण तरी ।
 प्रज्ञाना, श्री वासुदेव पदिं ऐक्य सुखाचा लाभवरी ॥ १३ ॥
 मन मी म्हणसी तरी विवेका सावध चित्तें ऐक जरा ।
 विकल्पं कल्पात्मक मन तें, उठे, कळे तुज शिष्य बरा ॥ १४ ॥
 माझे मन तूं म्हणसी तेंव्हां मन नससी तूं हेंचि ठरे ।
 चंचळ असुनी नाही व्यापक, म्हणुनि जाणमन नश्वर रे ॥ १५ ॥
 परि मन हें तुज विषय कर्दमीं आसक्तीनें बुडवीतें ।
 बस करिशी तरि तेंचि तुला बा ! नित्य सुखासनिं चढवीतें ॥ १६ ॥
 सामदान दण्डादि-योगें विरति विवेकें जिकार्वें ।
 प्रज्ञाना मग वासुदेव पदिं आत्मानंदीं बैसावें ॥ १७ ॥
 चाळा बुद्धिहि नससी बा तूं स्वप्न जागरा जरि जाणे ।
 निद्रा काळीं लया पावते तदा कांहीही ती नेणे ॥ १८ ॥

निद्राकाळीं अज्ञानचि हो ! असतें सद्गुरु कृपा करा ।

अज्ञानचि मम रूप वाटतें संशय मम हा प्रभो हरा ॥१९॥

अज्ञानाचें ज्ञान कुणाला निद्राकाळीं वद झालें ।

लय बुद्धीचा तेथें असतां बुद्धीला तें ना कळलें ॥२०॥

अज्ञानाचें ज्ञान जयाला झालें त्या कळण्या दुसरा ।

आत्म्याहुनि कोणीही नव्हता, म्हणुनी तूं आत्माची खरा ॥२१॥

प्रभो, सुषुप्ती माजीं असतो आनंद चि, तो भी गमतो ।

परी नसे तो व्यापक त्याला कारण आत्मा वा असतो ॥२२॥

जरि आनंदहि नसे तरी मी कांहिच नाहीं समजावें ।

कांहिं नव्हे तें शून्याचि माझे स्वरूप ठरलें ऐकावें ॥२३॥

कांहि नाहिं हें कळलें कोणां शून्याला तें कळेंचि ना ।

शून्याचें ज्या ज्ञान जाहलें ज्ञानरूप आत्मा चि गणा ॥२४॥

अन्नमयादिक पंच कोश हे व्यापुनियां जो त्या जाणे ।

सर्व अवस्थांमधें असोनी इतर कुणी त्याला नेणे ॥२५॥

कांही नाहीं हें हि जाणत्या जाणणार कैचें दुसरें ।

स्वसंवेद्य तो नसता तरि मग कोण जाणता शून्य बरें ॥२६॥

कोश अवस्था विहीन जो त्यां जाणे आत्मा जाणावें ।

प्रज्ञाना श्री वासुदेव पदिं ऐक्यातें पावे भावें ॥२७॥

सच्चित्सुखमय नित्य निरामय सर्व व्यापक आत्मा जो ।

तोचि अससि तूं दृढ हा निश्चय करितां मोहाब्धी सुकृतो ॥२८॥

म्हणुनी देह असे मड जाणुनि, तो नच आत्मा जाणार्हे ।
 प्राणचि आत्मा म्हणसी तरि वा अल्प विचारां ऐकावें ॥ ३ ॥
 प्राण होतसे कासाविस जें तुजला तेव्हां तो कळतो ।
 प्राणहि आत्मा नसे जाण, तो क्षुधे-तृषेनें तळमळतो ॥ १० ॥
 निद्राकाळीं प्राण आपुलें कार्य जरी वा करित असे ।
 देहावहनी मुजंग गेला इत्यादी त्या ज्ञान नसे ॥ ११ ॥
 समाधिकालीं प्राण नसुनिही, जीवित असते अवलोकीं ।
 यास्तव ठरला प्राणहि जडतो, स्वये प्राण तूं नससी कीं ॥ १२ ॥
 क्षुधातृषादिक धर्म तुझे न च ते प्राणांचे जाण तरी ।
 प्रज्ञाना, श्री वासुदेव पदिं ऐकव सुखाचा लाभवरी ॥ १३ ॥
 मन मी म्हणसी तरी विवेका सावध चित्तें ऐक जरा ।
 विकल्प-कल्पात्मक मन तें, उठे, कळे तुज शिष्य बरा ॥ १४ ॥
 माझे मन तूं म्हणसी तेंव्हां मन नससी तूं हेंचि ठरे ।
 चंचळ असुनी नाही व्यापक, म्हणुनि जाणमन नश्वर रे ॥ १५ ॥
 परि मन हें तुज विषय कर्दमीं आसक्तीनें बुडवीतें ।
 बश करिशी तरि तेंचि तुला वा ! नित्य सुखासनिं चढवीतें ॥ १६ ॥
 सामदान दण्डादि-योगें विरति विवेकें जिकावें ।
 प्रज्ञाना मग वासुदेव पदिं आत्मानंदीं बैसावें ॥ १७ ॥
 वाळा बुद्धिहि नससी वा तूं स्वप्न जागरा जरि जाणे ।
 निद्रा काळीं लया पावते तदा कांहिही ती नेणे ॥ १८ ॥

निद्राकाळीं अज्ञानचि हो ! असतें सद्गुरु कृपा करा ।
 अज्ञानचि मम रूप वाटतें संशय मम हा प्रभो हरा ॥१९॥
 अज्ञानाचें ज्ञान कुणाला निद्राकाळीं वद झालें ।
 लय बुद्धीचा तेथें असतां बुद्धीला तें ना कळलें ॥२०॥
 अज्ञानाचें ज्ञान जयाला झालें त्या कळण्या दुसरा ।
 आत्म्याहुनि कोणीही नव्हता, म्हणुनी तूं आत्माची खरा ॥२१॥
 प्रभो, सुषुप्ती माजीं असतो आनंद चि, तो भी गमतो ।
 परी नसे तो व्यापक त्याला कारण आत्मा वा असतो ॥२२॥
 जरि आनंदहि नसे तरी मी कांहिच नाहीं समजावें ।
 कांहि नव्हे तें शून्याचि माझे स्वरूप ठरलें एकावें ॥२३॥
 कांहि नाहिं हें कळलें कोणां शून्याला तें कळेंचि ना ।
 शून्याचें ज्या ज्ञान जाहलें ज्ञानरूप आत्मा चि गणा ॥२४॥
 अन्नमयादिक पंच कोश हे व्यापुनियां जो त्या जाणे ।
 सर्व अवस्थांमधें असोनी इतर कुणी त्याला नेणे ॥२५॥
 कांही नाहीं हें हि जाणत्या जाणणार कैचें दुसरें ।
 स्वसंवेद्य तो नसता तरि मग कोण जाणता शून्य बरें ॥२६॥
 कोश अवस्था विहीन जो त्यां जाणे आत्मा जाणावें ।
 प्रज्ञाना श्री वासुदेव पदिं ऐक्यातें पावे भावें ॥२७॥
 सच्चित्सुखमय नित्य निरामय सर्व व्यापक आत्मा जो ।
 तोचि अससि तूं दृढ हा निश्चय करितां मोहाब्धी सुकृतो ॥२८॥

ऐसा आत्मा स्वयं असुनि तूं भ्रमा अविद्येने धरिसी ।
 दृश्यभास नश्वर मायाकृत शाश्वत आत्मा तूं अससी ॥२९॥
 देह बुद्धिचा निश्चय जैसा, तेविंच आत्मा मी बुद्धि ।
 दृढ होता तुज जन्मजरादिक दुःख भयादी ना बाधी ॥३०॥
 तीव्र विरतिनें निदिध्यासनें तन्मय करिवा मतिवृत्ति ।
 विश्व तुझ्यामधिं, तूं विश्वामधिं बघतां तुजला वरि मुक्ती ॥३१॥
 बंध कधीं ही आत्म्यालागीं नमतां, मोहें भासतसे ।
 प्रज्ञाना श्री गुरुकृपामृत पानें तृप्ती लाभ असे ॥३२॥
 चित्तवृत्ति एकाग्र करोनी अरुणोदधिं जे चिंतिति हीं ।
 भूपाळी, ते शोका विसरुनि नित्यानंदा पावति ही ॥३३॥
 इतिश्री स्वामी प्रज्ञानानंदविरचिता भूपाळी समाप्ता ।

— हरिः ॐ तत्सत् —

पञ्चीकरण-स्मृतिचंद्रिका (भूपाळी)

(श्रीमद्भागवत्पूज्यपाद श्रीमच्छंकराचार्यविरचितपञ्चीकरणावर

अल्प प्राकृत टीका)

मु० प्र०— जयाच्या अबोधें जगत्सर्व भास ।

जयाच्या सुबोधें जगत् हें विनाशे ॥

तया सच्चिदानंद रूपाऽऽत्म देवा ।

नमस्कार भावें कखं वासुदेवा ॥१॥

जीव ब्रह्मैक्याची साधे समाधि अभ्यासे जेणें ।
 पंचीकरणस्मृतचिंद्रिका, प्राकृत सुगम अतां करणें ॥२॥
 ज्ञानावाचुनि कधिं न निवर्ते भवभय जाणावें ।
 साधन रहितहि गुरुकृपेविण बोध कोण पावे ॥३॥
 माया शबल ब्रह्मापासुनि, अव्यक्त वि ज्ञालें ।
 अव्यक्तांतुनि महत त्यांतुनि अहंकार घडले ॥४॥
 अहंकृतीपासुनि मन ज्ञालें सत्वाचा अंश ।
 राजसांतुनी प्राण इंद्रियें ज्ञालीं पंचदश ॥५॥
 निर्मां तामस अहंकार मग तन्मात्रा पंच ।
 तन्मात्रांतुनि पुढें जाहलीं महाभूत पंच ॥६॥
 एकेका भूताचे केले प्रथम भाग दोन ।
 ऐकाधांचे भाग निर्भिले पुढें चार जाण ॥७॥
 इतरांच्या अर्धामधिं मिळले चार भाग जेव्हां ।
 पंच महाभूतें तीं ज्ञालीं पंचीकृत तेव्हां ॥८॥
 पंचीकृत हा महाभूतगण अणि त्यांचें कार्य ।
 “ विराट ” देती नाम त्याला, वेदांतीं आर्य ॥९॥
 स्थूल देह हा आत्म्याचाही, विषयांचें ग्रहण ।
 करिति इंद्रियें तदा जागृती तिजला अभिधान ॥१०॥
 जागृति आणी स्थूलाचा जो धरितो अभिमान ।
 त्या आत्म्याला “ विश्व नाम हें देता ती सुज्ञ ॥११॥

स्थूल देह, जागृती विश्व हें तीन मिळुनि म्हणती ।

अकारमात्रा प्रणवाची ती, शास्त्रे वेदांती ॥१२॥

पंच अपंची कृत भूते तीं, कार्यासह त्यांचे ।

दहा इंद्रिये प्राणबुद्धि मन चित्त अहंकृति जे ॥१३॥

लिंग-अविद्या कामकर्म हें; समूह सर्वांचा ।

हिरण्यगर्भहि सूक्ष्म देह हा जाणा आत्म्याचा ॥१४॥

लीन इंद्रिये होतां जागृति, संस्कारे येती ।

विषय प्रत्यय तदा त्याला; स्वप्न असें म्हणती ॥१५॥

स्वप्नावस्था सूक्ष्म देह या उभयहि अभिमाना ।

जो धरितो तो आत्मा तैजस असे स्पष्ट जाणां ॥१६॥

स्वप्नावस्था, सूक्ष्म देह आणि तैजस अभिमानी ।

तीन मिळोनी उकार मात्रा म्हणती जाण मनीं ॥१७॥

चैतन्याच्या आभासें युत उभय शरीरांना ।

कारण आत्माऽज्ञान चि म्हणती अव्याकृत जाणा ॥१८॥

कारण शरीर आत्म्याचें ना असत्य ना सत्य ।

सद्सत् ना हीं, अभिन्न भिन्न न, नाहीं वा उभय ॥१९॥

नसे सावयव नसे निरवयव, उभयहि वा नाहीं ।

ब्रह्मात्म्यैक्य-ज्ञानाने जे निरस्त मिथ्या ही ॥२०॥

स्वप्न जागृती ज्ञान नसुनि, मति कारणरूपि वसे ।

सुषुप्ति जेव्हां; अभिमानी यां उभयां प्राज्ञ असे ॥२१॥

सुषुप्ति कारण देह प्राज्ञहि मिळूनिया तीन्हीं ।

मकार मात्रा प्रणवाची ती वदे शास्त्र वाणी ॥२२॥

भोक्ता कर्ता सत्त्वगुणात्मक तें अंतःकरण ।

भोग साधनें प्राणेंद्रिय गण राजस तीं जाण ॥२३॥

तमो गुणात्मक भोग्य सर्व हा विषयांचा गण जो ।

ऐशा त्रिपुटी प्रकाशितो जो विशुद्ध आत्मा तो ॥२४॥

अकार विलया कळं उकारिं मकारिं त्या विलय ।

मकार विलया ओंकारीं मी ओंकारचि सत्य ॥२५॥

प्रणवरूप जो आत्मा तो मी केवळ चिद्घन जो ।

नित्य शुद्ध जो बुद्धमुक्त ही अद्वय आत्मा तो ॥२६॥

घनानंद मी ब्रम्ह असें ओम् ऐसें जाणोनी ।

चित्त जाणतें साक्षी माजीं विलया नेवोनी ॥२७॥

चिदात्मरूपीं चित्तलीन तरि नैव चाळवावें ।

पूर्णबोधमय आत्मरूपिं तरि पूर्ण स्थिर व्हावें ॥२८॥

असें प्रत्यगात्मा ब्रम्हाचें अभेद जें ऐक्य— ।

तीच लाभणें स्थिती म्हणावी समाधि निःशंक ॥ २९ ॥

अनुष्टुप्—वासुदेव प्रसादानें रचिलें काव्य अल्पसें ।

गुरुपादाम्बुजीं अर्पीं प्रज्ञानानन्द पुष्पसें ॥ ३० ॥

— वेदांतपर झोपाळ्यावरील ओव्या —

- पहिली माझी ओवी । नमन सद्गुरु । सारें चराचरु त्याचें रूप ॥१॥
- दुसरी.... । जीव शिवद्वैत । स्वरूपीं अद्वैत । पावविलें ॥२॥
- तिसरी .... । इडादिक तीन्हीं । स्नानें या त्रिवेणी । पापे गेलीं ॥३॥
- तिसरी.... । त्रिगुटीं हारपलीं । ज्ञाता ज्ञेयादिक लया गेलीं ॥४॥
- तिसरी.... । सत्वरजतम । गुणातीत परम । तत्वसत्य ॥५॥
- तिसरी.... । देहत्रयातीत । आत्मा तेंचि नित्य । स्व स्वरूप ॥६॥
- तिसरी.... । जाग्रन्निद्रा स्वप्न । स्थितीहुनि भिन्न । तूंचि आत्मा ॥७॥
- चौथी .... । परादि वैखरी । वाचा अंतचारी । तोचि आत्मा ॥८॥
- चौथी.... । धर्मा दि पुरुषार्थ । ज्ञानें एक्या सार्थ । प्राप्त झाले ॥९॥
- चौथी.... । अण्डजादि खाणी । जन्माची जाचणी । नष्ट झाली ॥१०॥
- पांचवी .... । पंचकोशातीत । आत्मातूंचि सत्य । आनंद घन ॥११॥
- पांचवी.... । पंचमहाभूतें । लयाजाती जेथें । तोचि आत्मा ॥१२॥
- पांचवी.... । पांचही विषय । मिथ्या मायामय दिसों आले ॥१३॥
- पांचवी.... । पंचमौतिक पिंड । तैसेंचि ब्रह्माण्ड । भूत कार्य ॥१४॥
- सहावी.... । जन्मादि विकार । देही या संचार । आत्म्या नाहीं ॥१५॥
- सहावी.... । क्षुधादि शडूर्मी । रहित आत्मा कर्मी । सांपडेना ॥१६॥
- सातवी.... । सप्त कंचुक पिंड । मायेचें थोतांड । स्वरूपीं नाहीं ॥१७॥

आठवी....। अष्टधा प्रकृति । दृश्याची विकृति । सर्व आहे ॥१८॥
 आठवी....। स्वरूप आठवी । व्यर्थ उठाठेवी । करुं नको ॥१९॥
 नववी .... । नवविधा भक्ति । निवेदनं मुक्ति । लाभ होय ॥२०॥
 दहावी ....। दशम पुरुषापरी । आपणां विसरे जरी । क्लेश पावे ॥२१॥
 दहावी.... । दशमद्वारीं उभा । चैतन्याचा गाभा । गुरु राव ॥२२॥
 अकरावी .... । दशेंद्रियमन । सर्वा आंवरुन । शांत व्हावें ॥२३॥
 बारावी....। बुध्यादिक वृत्ति । लयानें निवृत्ति— । पदीं ऐक्य ॥२४॥
 तेरावी .... । तेराची अक्षरें । अखंड जो स्मरे । मुक्त होय ॥२५॥
 चौदावी....। चौदाही त्या पित्या । उद्धरी रोकड्या गुरु—दास ॥२६॥
 पंधावी .... । प्राणेंद्रियें धरा । उन्मनीचा करा । त्वरें लाभ ॥२७॥
 सोळावी ....। सोळा कलात्मक । पुरुष सम्यक । श्रुति बोलि ॥२८॥
 सत्रावी ....। सत्रावीचा पूर । चाखोनीया वीर । तृप्त झाला ॥२९॥
 अठरावी ....। अठरा वनस्पती । प्रिय आस्ति भाति रूप झाल्या ॥३०॥
 एकुणिसावी .... । एकोणीस मुखें । जीवराज चाखे । कर्म फळ ॥३१॥
 विसावी ....। स्वरूपीं विसावा । ऐक्यानें पावावा । वृत्ति त्यागें ॥३२॥
 एकुविसावी.... । एकचि दिसावा । प्रज्ञा--वासुदेवां । सामरस्य ॥३३॥
 स्वरूपीं विश्रांती। गेली मिथ्या भ्रांती। तुटली भेदग्रंथी । चिदाचिद्रूपा ॥३४॥
 ग्रंथी भेद झाला । संशय उडाला । कर्मक्षय केला । कर्तृत्वेसी ॥३५॥
 कर्तृत्वभोक्तृत्व—भावना रहीत । प्रारब्धें घडत देहीं कर्म ॥३६॥

लिंग देहजन्म कर्मा अधिकारी । त्याचीच बोहरी । ज्ञानें झाली ॥३७॥
देहनाशा आधीं मेली ते वासना । अंतीं हो स्मरणा । काज काय ॥३८॥
संकल्पाचा नाश जेधवां जाहला । तेधवांचि झाला । अन्तकाळ ॥३९॥
मना अंत होता स्मरण कोण करी । विस्मरण तरी । कोणा होय ॥४०॥
आठ्वा विस्रावीण । उन्मनी ते जाण । वासुदेवीं प्रज्ञान । ऐक्य झालें ॥४१॥

हरिः ॐ तत्सत्

सद्गुरुवंदन

(चाल— त्रिताल, अगर दीपचंदी)

वंदन पदकमलांना । गुरूच्या ॥ १ ॥

धीपति हरिहर विविध मुनीश्वर ।

वंदन करिती निर्जर नाना ॥ वंदन ॥ १ ॥

त्या कमलांमधिं होउनि मधुकर ।

निर्मल चिद्रस करितो पाना ॥ वंदन ॥ २ ॥

चिद्रसपानें पावुनि तृप्ती ।

मुद्रित मनानें कखं गाना ॥ वन्दन ॥ ३ ॥

सद्गुरु स्वामी प्रज्ञानासी ।

दावि सनातन आत्म निधाना ॥ वन्दन ॥ ४ ॥

— श्रीरामचन्द्रार्पितमस्तु —

॥ ॐ ॥

श्री गुरुभ्योनमः ।

श्री रामचंद्रायनमः ।

श्री गणपतयेनमः ।

श्री सरस्वत्यैनमः ।

अथ नर्कुटक रामायणे

किष्किंधा—काण्डम्

जय जय गुरु वासुदेवा । परात्परा देवदेवा । स्मरतां चि पुरवा-
स्फूर्ति ठेवा । प्रज्ञानासी ॥ १ ॥ वक्तव्य वक्ता वचन । यांते तूं चि
अधिष्ठान । स्वयें सद्गुरु सर्वज्ञ । वासुदेव स्वामी ॥ २ ॥ कृपावृष्टि
करुनि संतत । अनेक वृत्तीं काव्य प्राकृत । प्रज्ञाना करुनि हेतुभूत ।
सृजिलेंत पूर्वीं ॥ ३ ॥ वृत्त नर्कुटक कर्णमधुर । परी वाटे अति दुष्कर ।
वृत्ति उठली शक्य तर । लिहावें कांहीं ॥ ४ ॥ बालकांस भूक लागली ।
खरीच मातेला वाटली । तिनें नाहीं शमविली । नायकूं कोठें ॥ ५ ॥
श्रीसद्गुरु दिव्य जननी । निर्हेतुक प्रेमखाणी । शिशूचे कोड पुरबुनी ।
मोद मानी ॥ ६ ॥ म्हणोनि काव्य स्फूर्ति उठली । मध्यमा गुणगुणूं
लागली । पद्यरूपें वैखरी झाली । नर्कुटक वृत्तीं ॥ ७ ॥ प्रथम पंचपद्यीं

रामगुण । वर्णितां स्फुरलें रामायण । एकादश पर्यंत अरण्य । साररूपे
निर्मित ॥ ८ ॥ पुढें स्फूर्ति फांकली । विस्तारें वर्णू लागली । किष्किंधा
काण्ड प्रसवली । बासष्ट श्लोकीं ॥ ९ ॥ पुढें लोटतां बहुत दिन ।
प्रारंभिलें सुंदर काण्ड लेखन । दोनशें पंधरा श्लोकीं पूर्ण । झालें
नर्कुटकीं ॥ १० ॥ न ज भ ज ज ल ग गण । पादीं अक्षरें सत्रा जाण ।
यति सात दहा अक्षरीं खूण । नर्कुटक वृत्तीं ॥ ११ ॥ या वृत्ती
काव्य रचना । प्राकृतांत न दिसे कोठे जाणा । गीर्वाणी ' वेदस्तुति '
रचना । मात्र आढळे ॥ १२ ॥

बहु युग कष्टती करुनि योग यमां नियमां ।
परिनच लंघिती भव सदैव सुभीत यमा ।
हरिगुणनामिं जो रत धरुनि सुसंगतिला ।
रघुवर ! तो सुखें भवनदींतुनि या तरला ॥१॥

सुखकर राम नाम भवासंधुंच हा सुकवी ।
खचित न मिथ्य हें वचन बोलति जें सुकवि ॥
प्रभु ! उपकार मी तव किती स्मरुं केविं हरि ।
निजपादिं नेउनी बसविलासि विमूढ तरी ॥२॥

तुजमधिं नाहिं बा ! विषमता अणुमात्र जरी ।
नर भजती जसे तुजसि तेविंच होसि हरि ! ॥
जन हृदयींच भाव जरि मायिक वागविती ।
तरि हरि ! तूंहि दूर बससीच अनंत विती ॥३॥

तनु-धन-दार-आस त्यजुनी तुज आश्रयती ।
भजसि तयांप्रती अवनिजापति त्याच पथीं ॥
मनिं रिपुभाव जे धरुनियां स्मरणा करिती ।
हरि ! अरिरूप तूं धरुनि त्यांस हि देशि गति ॥४॥

प्रभु ! अवतार तूं महिवरी विविधा धरिशी ।
चरित सुधांबुधी भवदवापह विस्तरिशी ॥
करिति तिथें निमज्जन सदा नर ते त्रिविधा— ।
तरुनि हि ताप सौख्यमय पावति मुक्तिपदा ॥५॥

जय जय माधवा प्रभुवरा असुरान्तकरा ।
जय अमरार्थिता रघुकुळीं अवतार धरां ॥
जय जय कोसिला-कुमुदिनीपति ! मोद-करा ।
जय रविवंश-वारिज-वनास विकास-करा ॥६॥

स्मर-रिपु-मानसांतर-विहारक हंस-वरा ।
मुनि-मख-रक्षका, निशिचरान्तक ! चाप-धरा ॥
मुनिवर-दार-शाप-हरणा ! धनु-भंग-करा ।
जनक-नृपात्मजा-सुखद ! भार्गव-दर्प-हरा ॥७॥

पितृ-वच-पालका रघुपते ! वन-वास-करा ।
मुनिजन-वन्दिता वनचरार्चित ! पूज्य-वरा ॥
हत-खर-दूषणा रिपु-वस्तु-विमर्द-परा ।
अरिभगिनी-विरूपक हरे ! मुनिभीति-हरा ॥८॥

वनि हरिली यदा जनकजा यतिवेषधरें— ।
 निशिचर--नायकें, करिशि शोक नरां--सम रे ॥
 निज--कर--पंकजा खग--जटायुशिरीं धरिशी ।
 भवभय ताप वारुनि सरूप तया करिशी ॥९॥

बघुनि कबंध राक्षस, तया गति देशि हरे' ! ।
 “ प्रिय मज सर्वदा द्विज ” असें उपदेशिसि रे ॥
 शबरिसि भेटुनी वनफळें अति खाशि मुदा ।
 नवविध भक्ति--बोध करुनी, निज देशि पदा ॥१०॥

नहि तव चित्तिं भेद अवमोत्तम जाति जरा ।
 भजति अनन्य त्यां सम चि मानिसि नारि--नरां ॥
 तवमय विश्व जे बघति ते तुज आवडती ।
 इतर समस्त अंतक--मुखांत चि सांपडती ॥११॥

वनिं कपि अंजनीतनय दर्शन घेइ यदा ।
 सकल सुकंठ--संकट वदे विविधा विपदां ॥
 “ करुनि कृपा प्रभो ! कषिशि सरूप्य ” म्हणे ‘ करणें ’ ।
 तरि मग जानकी--विरह--सिंधु सुखें तरणें ” ॥१२॥

मग उभयांसि नेइ उचल्लनि कपीश्वर^१ तो । १ मास्ती
 अनल समीप ठेउनि सुसरूप्य तयां करितो ॥
 विषमहि ताल सप्त इषु एकचि पाडि पहा ! ।
 पदनख अस्थिशैल उडवी कपि--तोष महा ॥१३॥

प्रभु—शर वालिचे हृदयिं एक चि लागत तो— ।

धरणिवरी पडे प्रभुसि ओळखुनी वदतो ॥

“ प्रभु ! अवतार आपण घरां जर्गि धर्म—हिता ।

लपुनि मला पशूसम तरी हरि ! कां वधितां ” ॥ १४ ॥

“ अनुजवधू तशा तनुजदार’ सुता भगिनी ।

१ सूत.

बघ शठ ! कन्यके सम सदैव हि चारि जणी ॥

बघति कुट्टाष्टिनें जरि तयांस जर्गी कुणिही ।

वधुनि न दोषभाजन अशांस बने नूपहि ” ॥ १५ ॥

श्रवण कर्हनि राम—वचनां मग वालि वदे— ।

“ अघमय मी ! जरी मरणकाळिं हरीस बघे ? ” ॥

शिरिं कर ठेवुनी कमल—कोमल राम म्हणें— ।

“ अचल कर्हं तनू तुज जरी जगतीं जगणें ” ॥ १६ ॥

परिसुनि, वालि वंदुनि वदे “ रघुवीर पहा— ।

ऋषि मुनि वांछिती वदनिं नाम चि अंतिं अहा ! ॥

परि नच आठवे ! कुट्टुनि तूं दिसशील तयां

हरि ! नयनीं तुला सुभग मी बघतो सदया ॥ १७ ॥

पुनरपि योग या कधिं न येइ नृपोत्तम हा ।

कपितनु ही तरी जगवुं राम किमर्थ पहा ! ॥

तव करिं अंगदा मम सुतासि समर्पण मी— ।

करुनि समान जो मम, पदांबुज हें प्रणमीं ॥ १८ ॥

जगतिं पुढें मला स्वकृत-कर्म-गुणें तनु जी ।
सहज मिळे तिथें तव घडो मज संगति जी ! ॥

तवगुण-नाम-गायन रुचो मजला प्रभुजी ।

विनति पदीं तुझे करित मी इतुकी, न दुजी ” ॥१९॥

प्रभु-मुख पाहतां वपु-विसर्जन वालि करी ।

पतिनिधना बघूनि गृहिर्णा अति शोक करी ॥

सकल हि शोक, बोध करुनी रघुराज हरी ।

कपिपतिसी म्हणे “ त्वरित अंत्यविधी हि करी ” ॥२०॥

मग अनुजासि धाडुनि कपी हि समस्त पुरीं- ।

नृपति-पदीं सुकंठ बसवूनि सुखा वितरी ॥

करवुनि अंगदासि युवराज, भयासि हरी ।

मग बसती प्रवर्षण गिरीवरि राम करी ॥२१॥

गिरिवरि राम बंधुसि सुबोध करी विविधा ।

बसवि सुखालयीं, निजपदी, हरुनी त्रिविधा ॥

क्रमुनि सु-वृष्टिकाळ शरदागम होई जसा ।

नर-सम मैथिली विरह-शोक-दवातुरसा ॥२२॥

शरद सरे, स्मरे परि हरीश? न कार्य जरा, । १ सुग्रीव.

विषय विलास, दार-रति, पाडि पहा ! विसरा; ॥

जंववरि इष्टलाभ तंव तों सुहृदां स्मरती ।

जन पुढतीं समस्त उपकार चि विस्मरती ॥२३॥

जगतिं कृतघ्नते--सम नसे अघ हो ! दुसरें ।

क्षण नच वैद्यराज अठवे जइं रोग सरे ॥

प्रभु, वरि कोपयुक्त अनुजासि म्हणे बघ हा ।

समय^१ चुके कपीश्वर वधीन त्यासि पहा ॥२४॥ १ प्रतिज्ञा.

परिसुनि भाषणा अनुज भक्त बहू खवळे ।

रघुवर हेतु मानस त्या न खराचि कळे ॥

“ वधुनि ” म्हणे “ कपीस पुरनाश कखं स्वबळें ”

चदवुनि मार्गणा^२ धनुवरी नगरीस वळे ॥२५॥ २ बाण

सु--हृदय बोलती प्रभु, “ कपीश सखा स्मर तो ।

भरत समान मान अनुजा ! जरि विस्मरतो ॥

हित मित बोधुनी सुपथिं शीघ्र सख्या वळवी ।

सुहृद--वधे न हंस--कुळ--कीर्तिस वा मळवी ॥२६॥

विमल मुनीश--मानसिं विमोह महा उपजे ।

निशिदिन कष्टती दृढ कखनि महा तप जे ॥

अनुज ! सुदुस्तरा गुणमयी मम जाण अजा^३ । ३ माया.

विषयरती--गुणें भ्रमविते दिविजां^४ मनुजां ॥२७॥ ४ देवांना

रविसुत^५ तों कपी, सहज चंचळ बुद्धि जयां । ५ सुग्री व.

नवल न मोह त्या भ्रमवुनी मिळवी विजया ॥

शरण मला चि येति भजती हि अनन्य--मति ।

विषयनदींतुनी विरत, जाणुनि^६ ते तरती ॥२८॥ ६ ज्ञानानें.

हृदयिं न नारि--चक्षु--शर--शल्य जया श्रमवी ।
 मुळिं न च लोभपाशिं पडती, बहु जो भ्रमवी ॥
 मनुज सदा हि कोप--रजनीमधिं जागृत जे ।
 मज चि समान ते नर सभाग्य, मनीं समजे ॥२९॥

कनक नि कामिनी तशिच कीर्तिहि तीन पहा-- ।
 सतत अशांति बाढविति विश्विं अनिष्ट महा ॥
 विविध अनंत दोष--तरु--बीज चि हीं स्मरणें ।
 उपजति सन्निपात जमतां ? जगतां मरणें ” ॥३०॥

अवसरि याच वायुसुत भानुसुता जवळी ।
 नमुनि रमेश--कार्यिं मतिमन्त मतीस वळी ॥
 कपिगण दूत पाठवि कपींस निमंत्रणही ।
 वदुनि जमा विलंब न जरा करितां क्षणही ” ॥३१॥

समयिं रघूत्तमानुज सक्रोप पुरींत शिरे ।
 अनल समान नेत्र, करिं बाण--धनुर्धर रे ! ॥
 कपिसिं म्हणे “ पुरी सकल भस्म करीन पहा. ” ।
 नृप भयभीत, वृत्त परिसूनि मनांत महा ॥३२॥

पुढति हि धाडि वालितनयासि, सर्वे जननी^१ । १ तारा.
 शमविति घोर कोप, करुनी नमना अवनीं ॥
 म्हणति शिशूवरी न करि कोप खरा जननी ।
 करिति निवेदना पवन--पुत्र पदीं नमुनी ॥३३॥

करुनि हि लक्ष्मणा पुढति, जाति कपीश कपी ।

रघुवर भेटिसी; भय नसे हृदयीं किमपी ॥

मृगपति-दर्शना हरिशिशू^१ कधिं भीत नसे । १ सिंहाचाछावा.

प्रभुवर दर्शना, जरि सदोष हि, भक्त तसे ॥ ३४ ॥

रविसुत^२ वंदुनी रघुवरा करितो विनती । २ सुग्रीव.

“ प्रभु मज दोष ना, तव अजा छळिते न मिति ॥

करिशि कृपा जयावरति तोच पहा सुटतो ।

नर बहु साधनां करुनि ना तरि हो ! अटतो^३ ॥ ३५ ॥ ३ भटकतो

विनविति यापरी प्रभुवरासि कपीश्वर जों ।

विविध हि वानर अनंत चि पावति तों ॥

क्षणं जलदागमीं घन नभांत जसे जमती ।

करिति हि सिंहनाद जणुं मेघ चि गड्गडती ॥ ३६ ॥

कर जलधार, भूमिवरी लावितसे^४ दिसती । ४ लावीत आहेत असे.

हरिपदं वंदिती प्रभु तयां कुशला पुसती ॥

बघति रमापतमुख; सुखासि असे न मिति ।

हृदयचि जाणतें अनुभवी, प्रभुला नमिती ॥ ३७ ॥

अतिशय मोद रीस कपिसीं उडती हसती ।

पतिमुख पाहतां विरह--अंतिं जशीह^५ सती ॥ ५ इह.

वदति तदा प्रभू, “ तरि विलंब कशाशि करां ।

जनकसूता--विमार्गणिं सुशीघ्रचि मार्ग धरा ” ॥ ३८ ॥

प्रभु--वच ऐकुनी कपिगणीं अति हर्ष चढे ।
 कुणि नभ आक्रमी, जणुं गिरीच सपक्ष उडे ॥
 कुणि करि मेघ--नाद कुणि गर्जति सिंह जसे ।
 कुणि कर--टाळि वाजवि, मुजांस पिटीत असे । ३९॥

विविध दिशांसि वानर वरूथ हि रीस तसे ।
 रविसुत वीर पाहुनि सुयोग्य हि धाडितसे ॥

‘ परम सुभाग्य आजि उदया जणुं ये अपुलें ? ।
 मनिं म्हणती कपीं; अधन जेविं धनें विपुलें ॥४०॥

मग नलनील अंगद हनूमत जांबवतां ।
 कपिपति “ दक्षिणे ” म्हणति “ शोध करा पुरतां ॥
 ऋमुनि हि एकमास कपि शोध विना फिरती ।
 तरि मग सत्य ते मम करें चि पहा मरती ॥४१॥

निजपति सेवुनी घन, यशां जगतीं वरणें ।
 रघुपति सेवुनी भवनिधींतुनि या तरणें ॥
 न हि परभाग्य याहुनि, जगीं तनुसी धरतां ।
 न च रघुनाथ भक्तिहुनि लाभ दुजा परता ” ॥४२॥

मग हनुमंत राघव पदीं स्वशिरा नमवी ।
 कमल--करा शिरीं, हरि धरुनि, तपां^१ शमवी ॥ १ तापांना
 निजकर--मुद्रिका कपिकरीं रघुनायक दे ।
 विरहदशे, बला, मम म्हणे हि सतीस वदे ॥४३॥

विवरुनि सर्व, शोक हरुनी हि सुशीघ्र, फिरिणि
 त्वरित तिचे विमोचनिं करुं मग यत्न पुरी
 हनुमत अंतरीं परम तोष तदा उपजे ।
 ' मजवरती रघूत्तम कृपा पुरती,' उमजे ॥४४॥

जय जय राम राघव ! सुघोष कपी करिती ।
 जय जय जानकीपति समर्थ ! समुच्चरिती ॥

बधुनि मुखांबुजा हनुमदादि मनीं नमना— ।
 करुनि रघूत्तमा, अति सवेग चि जाति वना ॥४५॥

कपि चमु काननें नद नदी गिरि दुर्ग किती ।
 सहज सवेग लंघिति जरा न मनांत भिती ॥
 अतिशय रामपायिं दडते हि यदा सुमति ।
 तनु—धन धाम—लोभ नुपजे हि कदा कुमति ॥४६॥

निशिचर भेटतां पथिं, लगाविति थाप मुखीं— ।
 वधिति, कुणी कपी वदति ' राम ' अतीव सुखीं ॥
 मुनिजन पाहतां नमुनि घेरुनियां पुसती— ।
 ' रघुवर दार जानकि कुठें दिसली सुसती ? ' ॥४७॥

कपिवपु काननीं फिरत फार तृषे जळते ।
 परिं वनिं शोधितां लव कुठें न दिसें जळ तें ॥
 जळविण हे कपी जरि कृतांतमुखीं पडती ।
 ' तरि,' मनिं अंजनी सुत म्हणे ' विपदा घडती ' ॥४८॥

गिरि शिखरीं चढे, नवल एक तदा दिसलें ।
 महिविवरीं प्रवेश करितां खग आढळले ॥
 तृण बहु कोवळें हि जमिनीवरि हिर्वळलें ।
 बघुनि तथा जलाशय तिथें असणं कळलें ॥४९॥
 जगतिं मुख-प्रसन्न अति सात्विक ही बघतां ।
 रघुवर-भक्ति-वास सहजें कळतो पुरता ॥
 उतरुनि येइ मारुति तथा विवरा जवळीं ।
 कपिचमुही जमे परि शिरे न कुणीहि बळी ॥५०॥
 मग हनुमन्त राम मानिं चिंतुनिया शिरला ।
 कपिगण सर्व तो मग शिरे नच घाबरला ॥
 मनुज सुधीर एक मतिमन्त समाज-हिता-- ।
 झटत अनेकही अनुसरे चि तदा सुपथा ॥५१॥
 प्रविशुनि अंतरीं अति विशाल जलाशय तो, ।
 सफल तरु, सुमें बघुनि मोद मनीं भरतो; ॥
 सुरुचिर तेजपुंज रमणी वरमंदिरिं ती-- ।
 बघुनि तिला नमूनि, पुसतां अवघें कथिती ॥५२॥
 “ तुम्हीं हरिभक्त खा मधुफळें ” वदली “ रमणी ।
 वरि जळपान हो कपि ! करा भयहीन मनीं ॥
 हृदयिं सार्चित भीत सगळे मजला दिसतां ।
 सफल चि कार्य होइल रमेश मनीं स्मरतां ॥५३॥

दशरथ--पुत्र--नारि हि दिसेल तुम्हां कपि हो !
 रघुवर दर्शनार्थ गमना करणें मज हो ॥
 तुम्हिं नयनांसि झांकुनि कपी क्षण एक बसा ।
 जलनिधितीरिं नेत्र उघडाल तदा हि असां ” ॥५४॥

मिटुनि हि नेत्र ते क्षणभरें उघडीति यदा ।
 चकित चि सागरा बघति ते सुविशाल तदा ॥
 पुनरपि मानसीं अति संचित कपी सगळे ।
 करिति विचार सागर कसा तरवेल बळें ॥५५॥

अञ्जुनि न शोध लागत, सरेल चि मास पहा ।
 परतुनि जात लाज, हि कपीश वधील महा ॥
 पसरुनि दर्भ ते कपि समस्त हि मृत्युपथीं ।
 बसति, जटायुबंधुसि सुघोर तदा बघती ॥५६॥

खग गिरिसा विशाल हि भयानक तो दिसला ।
 कपि चमुला महाबळ कृतांत तसा गमला ॥
 स्मरुनि मुनीश--वाक्य कपिनां द्विज तो वदला-- ।
 भय नच मानसीं, बघुनि हो ! धरणें मजला ॥५७॥

कपिगण कोण, कां, तुम्हिं समस्त इथें जमलां ? ।
 मग बहु--जांबवंत धरि धीर कथा वदला ॥
 श्रवणपथीं यदा अनुजमृत्यु--कथा पडली ।
 करयुग जोडुनी नभग^१ वृद्ध वदे सुबली ॥५८॥

जलधि--जलासमीप मज न्या कपिहो सगळे ।
 मग जलतर्पणा करिन मी अति शुद्ध जळें ॥
 खगपति तो जटायु मम बंधु मनीं धरणें ।
 कपि हरिभक्त ! हात मज द्या च दया करणें ॥५९॥

मनिं भयभीत ते कपि तदा करिताति तसें ।
 स्मरुनि मनांत राघव--पदांबुज दिव्य असें ॥
 कपि--कर लागतां विहग--पंख पहा फुटले ! ।
 मग खग जानकी--कुशल--वृत्त वदे सगळें ॥६०॥

“ जलनिधि--पार रावणपुरी अति दुर्ग असे ।
 परि शत योजनें नगर येथुनि दूर असे ॥
 कुशल हि जानकी वनिं अशोक तिथें चि वसे ।
 अतिशय दूर गृध्र बघती; इतरां न दिसे ॥६१॥

जरि कुणि हा तरेल उदधी शत योजन जो ।
 जनकसुता दिसेल यश लोकिं भरील हि तो ॥ ”
 कुणि नच बोलती बघुनि अंगद तो वदला-- ।
 “ करिन जलेश पार, फिरण्या न च शक्ति मला ” ॥६२॥

परिसुनि ऋक्षराज वदला “ युवराज जरी-- ।
 तुजसिच मोकळं,^१ कपि कुसेवक सर्व तरी ! ॥ १ पाठवूं
 जरि बलवंत मी तरि अतीवचिं वृद्ध असें ।
 जलनिधि लंघना क्षम शरीर मुळीं च नसे ॥६३॥

सकल विचार चित्ति करिती अपुल्या कपि ते ।
 जलनिधि लंघण्या बळ कुणा अणु ना दिसते ॥
 पवनसुता म्हणे “ बससि मारुति पंगु जसा ! ।
 तव बळ मारुता सम असे त्वर तूं सहसा ॥६४॥

तरुनि जलेश मैथिलिसि जाउनि भेट वरा ।
 जग धवली यशें ‘ अतुल राघव दूत खरा ’ ॥
 तुजविण कोणि बा न च समर्थ कपी दिसतो ।
 पवनसमान कीं पवनपुत्र बली असतो ” ॥६५॥

सहज परेश अंश जरि जीव खरा असतो ।
 विषय विलुब्ध होउनि तथापि न तो स्मरतो ॥
 गुरु-वचनामृतें विमलबोध यदा धरितो ।
 भवनिधि लंघुनी सतत शांतिसुखा वरितो ॥६६॥

श्रवण करी यदा पवननंदन बोध असा ।
 अतिशय वाढवी तनुसि कांचन--पर्वतसा ॥
 रघुवर चिंतना करुनियां मानिं, गर्जतसे-० ।
 गिरिशिखरीं चढे कपि--गणांसि वदूनि असें ॥६७॥

“ सलिलनिधी ’ सलील चि महान तरी तरतो । १ सागर,
 वधुनि हि रावणा पुर समग्र चि तें हरतो ॥
 मज वद जांबवंत करूं काय तिथें तरुनी ।
 गुरुसम मानितो पुसतसें तुजसी म्हणुनी ” ॥६८॥

“ तरुनि कपीश्वरा ! प्रभुवधूसि तुवां मिळणें ।
 कुशल कथून राम, हि विशोक सती करणें ॥
 परतुनि राघवा कुशल, वृत्त,समस्त वदा ।
 करि इतुकें चि बा कपिवरा अति बुद्धिमता ॥६९॥

प्रभु कपिसैन्य घेउनि पुरींत शिरेल तदा ।
 रिपुकुळ मर्दुनी निजवधूसि अणील मुदा ॥
 रघुपति कीर्ति निर्मळ जगांत तदा पसरे ।
 सुजन समाज तुष्ट हि समस्त चि ताप सरे ” ॥७०॥

करि गुरु सिंहनाद, कपिनां वदला हरितो^१ ।   १ मारुती
 “ झडकरि जाउनी त्वरित कार्य पहा करितो ॥
 मम मानिं मोद थोर गमतो; कपिं मित्र ! जरा ।
 क्षणभर साहणें सकल कष्ट, हि ताप खरा ” ॥७१॥

पुनरपि सिंहनाद करुनी कपि तो उडला ।
 रघुवर बाणसा नभपथीं गतिनें चढला ॥
 जय जय रामदूत हनुमान् कपि--घोष तदा ।
 रघुपति दूत--कीर्ति कवि गान करील मुदा ॥७२॥

सुधवल मारुती यश पराक्रम गान अति ।
 करि, गुरु--वासुदेव--कर--पावित अल्पमति ॥
 कधिं नच वृत्त नर्कुटक काव्य मराठि बघे ।
 परिगुरुची कृपा करि सुदुष्कर ही अवघें ॥७३॥

हरिगुण--गानिं चंचळ मनासि सदा रमवी ।

गृह--धन--कामिनी वमन मानुनि त्या^१ शमवी ॥ १ मनाला

निशिदिन रामनाम रसने रस चाखवि गा ! ।

हरिपद चिंतनीं निरत ठेउनि चित्त--खगां ॥७४॥

गुरुवर बोध तों न कधिंही पळ विस्मरणें ।

विविध मनांत भेद अणुमात्र तरी नुरणें ॥

निजगुरु पादपद्म हृदयीं दृढतें स्मरणें ।

प्रज्ञ सदैव शान्ति विमला स्वसुखीं वरणें ॥७५॥

इति श्री नर्कुटकरामायणे श्री स्वामी प्रज्ञानानंदविरचिते

किष्किधाकण्डं समाप्तम् ।

॥ श्रीराचन्द्रापितमस्तु ॥

श्रीवायुनंदनाष्टकम्

समर्थ मञ्जनीसुतं । महेश्वरांश संभवम् ।

सुभव्य दिव्य विग्रहं । स्मरामि वायु नंदनम् ॥१॥

तमारि बिम्बभक्षकं । खरारि भक्त रक्षकम् ।

अशेष सिद्धि सेवितं । भजामि वायुनन्दनम् ॥२॥

अनंत सूर्य सप्रभं । सुतप्त हेम सन्निभम् ।

कपीश भीति भञ्जकं । नमामि वायुनंदनम् ॥३॥

प्रभोकरेण पावितं । स्वकीश संघजीवितम् ।

पयोधितीर संस्थितं । नमामि वायुनंदनम् ॥४॥

भल्लुक वाक्य कारिणं । जलाब्धि पार गामिनम् ।
 महीसुतासु सान्त्वनं । नमामि वायुनन्दनम् ॥५॥
 दशास्यपुत्रघातिनं । सुवाटिका-विनाशनम् ।
 रिपोः पुरी विदाहिनं । नमामि वायुनन्दनम् ॥६॥
 अमाध्यकार्य साधकं । महानिशाचरांतकम् ।
 अहीश जीव दायकं । नमामि वायुनन्दनम् ॥७॥
 धग् भवा पतिस्तुतं । समस्त देवतानुतम् ।
 तथापि नम्रता युतं । नमामि वायुनन्दनम् ॥८॥
 सुरोत्तमांधि सेवकं । रघूत्तमांधि दर्शकम् ।
 भवाब्धि भीति नाशकं । नमामि वायुनन्दनम् ॥९॥
 चिरायुषं कपीश्वरं । रमेश भक्त्यधीश्वरं ।
 तृणी कृतांडजेश्वरं । नमामि वायुनन्दनम् ॥१०॥
 सुवीर्य धैर्य सागरं । विशुद्ध बोध नागरम् ।
 अहैतुकी कृपाकरं । नमामि वायुनन्दनम् ॥११॥
 नचाप सर्पतां कदा । धनुर्धरो हरिर्हृदः ।
 समीरनन्दनो मुदा । ददातुमेनुतः सदा ॥१२॥
 हनूमतो नवत्रि कंहि । वासुदेवशिष्यकृत् ।
 रघूत्तमस्य तुष्टिकं । पठन्मुदा सुखी भवेत् ॥१३॥

॥ श्री रामचंद्रार्पितमस्तु ॥

॥ ॐ ॥

श्री गुरुभ्योनमः ।

अथ नकुटक-रामायणे

सुन्दर-काण्डम्

जय जय राम ! नाम तव कुंभ'ज हा भवधी- । १ अगस्ति ऋषि
सुकवुनि, दाखवा तव पदांबुज जें सुखधी ॥
मग तव दूत अल्प जलधी जरि कीं तरला ।
नवल न, ज्या शिरीं स्वकर--कंज कृपें धरिला ॥१॥
मम मर्निं वासना प्रमु ! नसे किमपी अपरा ।
पद कमलीं मला विमल भक्तिच देइ परा ॥
निशिदिन नाम या मुखिं, मनीं अनुराग वसो ।
अविरत चित्तिं या विमल रूप--सुधा गवसो ॥२॥
अतिबलसागरा कनकभूधर--देह--धरा ।
निशिचर--काननां दहनशा, मतिमंत वरा ! ॥
सकल-गुणाकरा, विविध--वानर-वीर-वरा ।
करूं पवनात्मजा नमन राघव-भक्त वरा ॥३॥

नर परमार्थ-पार्थिं निघतां चि सवेग अति ।

प्रथम सुहृद् विलंबिति सुबुद्धि ममत्वमती' ॥ १ ममतायुक्त बुद्धि

रघुपती-दूत जाइ बघुनी, सरितापति तो ।

श्रमहरण्या गिरीस^२ कपि-मार्गिच उंचवितो ॥४॥ २ मैनाक पर्वतास

नमुनि तयासि लावुनि करा, हनुमन्त म्हणे ।

“ रघुवर कार्य जों न घडलें, न च विश्रमणें ” ॥

अति बलवंत वेगयुत आक्रमितो नभ तो ।

सुरगण विघ्न धाडि सहसा कपिच्या पार्थिं तों ॥५॥

जंव न गणीच साधक विलोभेन बंधुकृत ।

सुर भय लोभ विघ्न पार्थिं पाठविती बहुत ॥

अहि-जननी महा पसरिते स्वमुखा ' सुरसा ' ।

तनु--मति शक्तिनें तिजसि जिंकि कपी सरसा ॥६॥

सुरकृत विघ्न साधक विलंबिति थोर यदा ।

असुर अनेक विघ्न करिती पार्थिं घोर तदा ॥

धरि कपि-छाय राक्षासिनि एक सुघोर, जळीं ।

क्षणिं तिज मारुनी क्रमिति पंथ कपीश बळी ॥७॥

जलनिधि तीरिं तो उतरला कपि शीघ्र-गति ।

अतिशय दुर्ग रावण-पुरी दिसली मग ती ॥

मशक-लघू बनूनि निशिं जाउं बघे नगरीं ।

निशिचरि लंकिनी कपिवरासि विरोध करी ॥८॥

कुवच शरांसि मारि कपिला पुरिं जाउं न दे ।

रघुवर--दूत वामकर--मुष्टि तिला मग दे ॥

माहिवरि कोसळे, रुधिर फार वमे, उठली ।

“ रघुपति--दूत--दर्शन ! सभाग्य चि मी ” वदली ॥९॥

“ क्षणभर संतसंग सुख देइ जगीं जितुके ।

काधिं सुर-लोक-भोग-सुख, मोक्ष तथा नतुके ॥ १ तुल्य होत नाही

रिपुपुरिं जाउनी सकल कार्य करी शिव-दा ।

निजहृदयीं स्मरुनि सुखदां रघुवीर--पदां ” ॥१०॥

शिरुनि पुरींत शोध करि तो कपिराज बरा ।

निशिचर--राज--मंदिर हि शोधि सुधी जवरा; ॥

परि न च आढळे जनकजा; मनिं खिन्न यदा— ।

रघुपतिपादपद्म करिं चिंतन चित्तिं तदा ॥११॥

नगरिं फिरे, तदा गृह सुरम्य तथा दिसलें ।

रघुवर नाम, बाण--धनु ज्यावरतीं लिहिले ॥

वधुनि मनीं म्हणे कपि ‘ कुणी हरिभक्त वसे ।

धरुनि सुविप्ररूप पुसतां नच हानि असे ’ ॥१२॥

करि सुविचार यापरि यदा हनुमन्त मनीं ।

सदानिंच ‘ राम राम ’ वचना वदला हि कुणी ॥

“ रघुवर भक्त खास कुणि एक इथें वसतो ।

हरि-भजकां मनीं कपटभाव कधीं नसतो ” ॥१३॥

पवनज' 'राम राम' सद्ना-निकटिं वदती । १ वायुपुत्र

बिभिषण गेह-दार उघडी नमुनी पुसती ॥

“ द्विजवर ! कोण आपण किमर्थ इथें नगरा ।

करिन सहाय, या, गृहिं पदार्पण पुण्य करा ” ॥१४॥

प्रगटुनि रूप मारुति म्हणे “ कथितो तुजला- ।

रघुपति-दूत मी म्हणति कीं हनुमंत मला ॥

निशिचर-नायकें हरुनि आणिलि रामवधू ।

जलनिधि लंघुनी जनकजा निशिं येथ बधूं ॥१५॥

परिसुनि रम्य वाक्य, कपिला स्वभुजां कवळी ।

“ मज हरिभक्त भेट, बहु भाग्य ! ” म्हणे ‘ घडली ॥

निशिचर मी बिभीषण, हि रावण-बंधु असैं ।

करितिल का कृपा मज रघूत्तम राम ! ” पुसे ॥१६॥

मग हनुमंत त्यास वदती “ प्रिय बा सखया ! ।

न हि रघुनाथसा जगतिं कोणि कृपाकर या ॥

वनचर मी ! कपी मतिविहीन ! अतीव ! तरी ।

हरि वितरी कृपा मजवरी; बघ ! धीर धरी ॥१७॥

वद मज मर्म सर्व मिळणें हि सतसि कसें ।

करि उपकार हा विनति नम्र करीत असैं ” ॥

सकल हि जानकी-मिलन-मर्म वदे कपिला ।

कपिवर भेटुनी प्रियकरा नमुनी वळला ॥१८॥

अति लघुरूप होउनि अशोक-वनीं शिरला ।
 रघुवर-दास शोधित सुशीघ्र कपी फिरला ॥
 दुरुनि दिसे अशोक-तळिं शोक चि रम्य तनु- ।
 धरुनि बसे, हि राम--विरहानल--दग्ध जणुं ॥१९॥

कुमुदिनि हेम, राम उडुपाविण कोमजळी-- ।
 अवनत--मस्तका, बुडवि आनन शोकजळीं ॥
 विरह--दिनेश--चण्ड किरणीं जणु ती सुकली, ।
 रघुवर भास्कराविण जळीं जशि पद्म--कळी ॥२०॥

लव--लव ' रामराम ' वदते रुचिरा वदनीं ।
 घळ--घळ वाहतें जळ सुतप्त किती नयनीं ॥
 पळ--पळ नासिकें पवन उष्ण वहात असे ।
 जळ--जळ चित्ति वन्हि भडका जणुं दावितसे ॥२१॥

रुचिर दुकूल ही मलिन, केंश कलाप जटा ! ।

कृशतनु कीं मलीन रजयुक्त सुहेमलता ॥

जणुं विरहानळें जळुनि अंतर^१ राख उडे- । १ अंतःकरण

उभय हि नासिकापुट--पथें; पटिं देहिं पडे ॥२२॥

धरणिकडे सदा स्रवत--नेत्र सुदीन बघे ।

जणुं ' उदरांत घेइ-मजला ' विनवी वसुधे ॥

विरह--द्वे सती--तनु तदा असती जळली ।

नयन--घनीं च वर्षुनि जळा, तिज वांचविली ॥२३॥

मारिं नमना करीं, मुद विषादहि चित्तं पडे ।
 मग कपि शिशपा^१ तरुवरी अति शीघ्र दडे ॥ १ शिशवीचें झाड
 कपिं मारिं भीतिलेश जरि नैव कधीं शिरला ।
 प्रभुवर कार्थिं विघ्न न घडो म्हणुनी लपला ॥२४॥
 अवसरिं याच रावण, समेत किती रमणी,— ।
 द्रततर पातला, निकट—जानकि दुष्टमणी ॥
 तिज विनवी, “ मला वश पळांत चि होइ कशी ।
 करिन तुला चि पट्टमाहिषी सुखवी मजसी ॥२५॥
 भुवनिं चतुर्दशीं मम पहा प्रभुता भरली ।
 सुर चतुराननादिक मला वश सर्व बली ॥
 नृपसुत राम ! तापस हि रंक ! वनांत वसे ।
 सुख तुज देइ तो कवण ! सांग तरी लवसें ॥२६॥
 कनक—सुधालता वसति कंटक काननिं कीं ! ।
 त्यजुनि रसाल, कंटक तरु पिक सेविल कीं ? ॥
 तुजसम सुंदरी पुरुष ना मजसा जगतीं ।
 कमालिनि केविं त्या मरु—मही—वरती जगती ? ॥२७॥
 धन, तनु, रूप वीर्य बल भोग पराक्रम हीं ।
 सुर—असुगं—नरांदि कवणा मम तुल्य नही ॥
 चळचळ कांपती मजपुढें अमरासुर तों ।
 मशक समान लक्ष्मण रघूत्तम विक्रम तों.” ॥२८॥

विविध असे किती वचनबाण सतीहृदयीं— ।

खळ मळराशि मारि असुरेश जगद्विजयी ॥

तृण धरि आड राघव—वधू वदली बरवी ।

“ दशमुख काजव्या ! दशरथात्मज जाण रवि ॥२९॥

मृगपति—अंगने कधिं न जंबुक गोड गमे ।

काधिं न मरालिनी बकपतीस मनीं हि नमे ” ।

कटु वचना निशाचरपती परिसूनि म्हणे ।

“ मम अपमान हा मजसि शक्य नसे सहणें ” ॥३०॥

वदुनि असें कृपाण विकराल विक्रोश करी ।

“ तुज वधितो अतां स्मर मनांत हि राम तरी ” ॥

असिसि म्हणे सती “ विरहताप निवारि तरी ” !! ।

दशमुख—अंगना^१ पतिसि वारि धरुनि करीं ॥३१॥ १ मंदोदरी

मग वदला किं “ मासिं मजला वश तूं नव्हसी ।

करिन अहार अल्प, वधुनी असिने तुजसी ” ॥

रजनिचरीस दुष्ट वदला “ छळणें हिजला ।

जशि महिन्यांत होइ वश ही रमणी मजला ” ॥३२॥

वदुनि फिरे सुदुर्जन हि घेउनि नारिगणा, ।

अतिशय शोक होइ रघुनायक—नारि—मना ॥

तंव बहु राक्षसीं—निकट येइ वदे त्रिजटा ।

“ स्वप्न पडे निशीं मज, भरा तुम्हिं कर्णपुटा ॥३३॥

दशदिन जाति रावण धरील चि मृत्युपथा ।
 सकल हि राक्षसां मरण येइल शीघ्र तथा ॥
 नगरिं विभीषणा बसवितील नृपासनिं हो ।
 रघुवर जानकीस अति सादर नेतिल हो ! ” ॥३४॥

सकल हि राक्षसी परिसुनी त्रिजटा--वचना ।
 अति भयभीत वंदिति धरुनि-सती-चरणां ॥
 “ मिथिलसुते ! क्षमा करि तुला बहुधा छळिले ।
 प्रभुवर वीर्य धैर्य अवधे अधुना' कळले ” ॥३५॥ १ आतां

नमुनि तिला निघून सकला गृहिं जाति; तशी-
 दिसत सती मृगी विरहशोक-दवातुरशी ॥
 स्वमनिं म्हणे महाखळ-करें वरणें मरणें- ।
 उचित तयाहुनी अनलिं दग्ध तनू करणें ॥३६॥

मग विनवी सखी^२स “ रच गे तरि काष्ठचिता । २ त्रिजटला
 अनल हि आण, दे; शमविते विरहा स्वहितां ।
 बघ विरहाग्नि-दग्धहृदयीं लवणांबु जसें ।
 विष-क्रटु--वाक्शरां निशित हा खळ मारि, कसे ” ॥३७॥

मग वदली सखी, “ अनल रात्रिं नव्हे मिळणें ।
 मनिं धरि धीर हें सकल दुःख जरा गिळणें ॥
 रघुपति येउनी तुजासि घेउनि जाति पहा ” ।
 नमुनि पदास जाइ निघुनी त्रिजटा हि गृहा ॥३८

विन्निध तदा विलाप करि जानकि दीन जशी ।

‘ अनलसमान हा मजसि जाळि म्हणे हि शशी ॥

वियतिं विराजती विपुल पावकं--पुंज पहा ।

परि पडतो न पृथिव्वरि एक हि दुष्ट अहा ! ! ” ॥३९॥

“ जगतिं ‘ अशोक ’ हें तव सुनाम चि सार्थ करी ।

वितरुनि पल्लवानलकणां मम शीघ्र करीं ” ॥

तंव कपि मुद्रिका सपदि^१ टाकुनि दे पुढतीं । १ तात्काल

“ खचित अशोक देइ अनला’ मनिं मानि सती ॥ ४० ॥

झडकर जाउनी उचलुनी बघते तंव ती- ।

प्रभुकर--मुद्रिका ! बघुनि मोद विषाद अती ॥

कर्षिं नच ‘ राम ’ अंकित अशी घडवे असुरां ।

“ वद ” विनवी तिला “ कुशल राम स--बंधुवरा ॥४१॥

कशि तरि येशि गे ! त्यजुनि दूर हि रामकरा ।

तव मनिं सांग कीं विरह दुःख नसे च जरा ? ॥

जड दिसतेस, जीव तुजमाजिं नसेच; तरी-- ।

विरह--कृशानुनें विगत--चेतन होशि खरी ! ॥४२॥

तुजासि न साहवे प्रभु--वियोग यदा घडला ।

म्हणुनिच तूं सखे असु--वियोग तदा वरिला ॥

अतिशय धन्य धन्य ! अससी च सभाग्य पुरी ।

असुनि जनार्दनांग बघ मी जगलें असुरी ! ! ” ॥४३॥

तरुवरि मारुती मधुर गाइ रमेश-गुणा ।

प्रभुचरितामृता जलद वर्षविता च गणा ॥

मन करणां हि कान करुनी श्रवणा करिते ।

“ प्रभु-गुण कोण गात, मज दर्शन केवि न दे ” ॥४४॥

परिसुनि अंजनीतनय सन्मुख येत असे ।

फिरवि मुखा, सती दनुज रावण मानितसे ॥

“ खचित चि रामतदूत बघ मी ” वदला “ जननि !- ।

रघुवर आण ! राम मज धाडिति जाण मनीं ॥४५॥

निजकर-मुद्रिका प्रभुवरें दिधली तुजला ।

जननि ! कृपालुदास म्हणुनी समजा मजला ” ॥

“ नर--कपि संगती कशि घडे मज सांग बरें ” ।

सकल कथा निवेदन खरें कृत^१ दूतवरें ॥४६॥ १ केलें

परिसुनि विश्वसे^२ मनिं, रघूत्तम दूत खरा । २ विश्वास वाटला

तनु-मन-वाणिनें प्रियकरोत्तम-भक्त बरा ॥

सरसिज-लोचनीं जळगळे तनुही पुलके ।

“ प्रियकर मारुते हृदय होइ जरा हलकें ॥४७॥

प्रभु-विरह-व्यथें मरत मी असतां अबला ।

वचनसुधारसें जगविलें हनुमन्त ! मला ॥

प्रभु असती अतां कुशल सांग सलक्ष्मण कीं ।

सुखनिधि, सेवकां सुखद, ते स्मरती मज कीं ? ॥४८॥

रुचिर तमालनील--तनुला, मम, या नयनीं ।
 बधुनि विज्ञेल का विरहवन्धि कधीं स्वमनीं ? ” ॥
 वच उमटे न, कंठ अवरुद्ध; “ अभागिनिला - ।
 खचित चि नाथ ! हा ! विसरलांत गमे मजला ” ॥४९॥

अतिशय शोकसागरिं बुडे बधुनी, तिजला- ।
 कपि--वर नाविका सम सुरम्य वचां वदला-- ॥
 “ कुशल दिनेश वंशपति राम सहानुज ही ।
 जळविण भीन नीर तुजला, स्मरती, प्रभुही ॥५०॥

मानिं जननी उणें किमपि मानुं नकाच असें ।
 रघुवर राग^१ तों, तुजवरी द्विगुणा चि वसे ॥ १ प्रीति
 श्रवण करी निरोप तुजला प्रभुनीं दिधला ।
 स्वमनिं सुधीर--; ” कपि गद्गद होइ भला ॥५१॥

“ तुज रघुनाथ सांगत असे बघ जानकि ! हा ! ।
 जागिं विपरीत वागति मसीं^२ तुजवीण पहा-- ॥ २ मजसी
 तरु, नव पल्लवीं प्रगटवी दव--वन्धि जसा ।
 निशि जणुं काळरात्रि, शशि भाजित भास्करसा ॥५२॥

जणुं अति तप्त तैल घन वर्षति वाटतसे ।
 कुमुद--वनें सुघोर शर--कानन--वृंद^३ जसे ॥ ३ समुदाय
 पिक शुक काळदूत उलुकाहुनि दुःखदसे ।
 हितकर तेचि शत्रुसम पीडिति, पार नसे ॥५३॥

उरग--समान कीं सुमनहार भयानक तो ।
 अनल तसाचि चंदन तनूसि विदाहक तो ॥
 जन वदुनी दुज्यां असुखनाश जर्गीं करिती ।
 वद कवणा कळे ! तव मदीय सुराग रिती ” ॥५४॥

सुविदित मर्म तें मम मनासि सदैव परी-- ।
 जनकसुते तुझ्या निकट तें मन वास करी ॥
 कवण वदे ! वियोग तव दुःखद होइ कसा ।
 कधिं नच लागतो गगन--अंत खगासि जसा ! ” ॥५५॥

श्रवण करी वचा, जनकजा तनुमान मुले ।
 रघुवर--भाव मग्न;^१ फणसासम देह फुलेः॥ १ प्रेम
 बघुनि दशा वदे पवननंदन “ धीर धरा-- ।
 मनिं करुणाकरा स्मरुनि, भीति धरा न जरा ॥५६॥

खगपति--अंगना भुजगभीति मनीं न धरी ।
 वन--हरि^२--दारकीं सभय होइ बघुनि करी^३ ! ॥ २ सिंह ३ हत्ती
 निशिचर--वृंद ते बहु पतंग समान म्हणा ।
 रघुवर--तीर--घोर--अनलीं जळतील गणा ॥५७॥

तिळभर लागता रघुवरा तव ठाव जरी ! ।
 खचित विलंब नाल्प करिते रघुवीर तरी ॥
 तुजंसि अतां च मी उचलुनी गमना करितों ।
 परिनच आज्ञापी प्रभु मला, शपथें कथितों ॥५८॥

तरि दिन कांहिं धीर धरणें विनवूं जननी ।

कापिगण संग येति रघुनाथ सुवीर झर्णी ॥

निशिचर मर्दुनी तुजसि घेउनि जाति पहा ।

कवि, मुनि नारदादि, यश गातिल लोकिं महा ” ॥५९॥

“ कपि सगळे तुझ्या सम चि ! ! राक्षस घोर किती ।

मम हृदयांत संशय महान करी वसती ” ॥

कपि बलवंत भीषण निजाकृति दावितसे ।

कनक--गिरी दुजा अति विशाल सुघोर दिसे ॥६०॥

बघुनि महा भयानक वपू गत-संशय ती ।

पुनरपि सानरूप पवनात्मज घेइ अती ॥

“ तरुमृग^१ बुद्धि अल्प, बळ फार नसे जननी ! । १ वानर

भुजग खगेश भक्षि, जरि इच्छिल राम धनी ॥६१॥

कपिवच ऐकुनी बलपराक्रम भक्ति युत ।

विसरुनि शोक, दे विपुल अशिष^२ तोषयुत ॥ २ आशीर्वाद

“ प्रबळ सुशील हो गुणनिधी अजरामर बा ! ।

तुजवरि जानकीश करितील अनंत कृपा ” ॥६२॥

‘ करिति कृपा प्रभू^३ वचन कानिं सुधारससैं ।

पडत कपीश राम--रति^३सागरिं मग्न असे ॥

३ प्रेम

पदिं बहुवार वंदन शिरा नमवूनि करी ।

वचन वदे विनीत कर जोडुनि दिव्य हरि^४ ॥६३॥ ४ माहती

“ विदित अमोघ आशिष तुझे जगतीं जननी ।
 अति कृतकृत्य आज बनलो बघ मी सुजनीं ॥
 बहु फळभार पाहुनि तरुंवरि भूक मला-- ।
 अतिशय लागली ! खचित आइ ! ! वदूं तुजला ” ॥६४॥

“ सुत विपिना महाभट भयानक रक्षिति कीं ! ” ।
 “ जननि ! रुचे तुला तरि निशाचर भीति न कीं ” ॥
 ‘ मति--बल--सिंधु ’ जाणुनि वदे “ सुत ! जाइ बरें ।
 मधुर फळें सुपक बहु खाउनि भूक नुरे ” ॥६५॥

शिर नमुनी, शिरे विपिनिं खाइ अनंत फळें ।
 तरु उपटी, प्रभंजन^१ जसा कपिराज बळें । १ सोंसाट्याचा वारा
 निशिचर--रक्षकां करि विमर्दुनि पीठ पहा ।
 पळुनि निवेदिती कितिक रावण कार्ण^२ महा^२ ॥६६॥ २ विशाल
 मग सुत अक्ष^३ आदि भट धाडि ससैन्य महा । ३ अखया
 क्षार्णिं कपि--केसरी प्रबळ गर्जुनि मर्दि पहा ॥
 मग धननाद देवपतितापद^४ वीर बली । ४ इन्द्रजित्
 विपुल महाभटां सहित चालुनि येइ छली^५ ॥६७॥ ५ कपटी
 रिपु--चमु धाडितो कपि, पळांत कृतांत--गृहा ।
 समरिं सुघोर इंद्रविजयी भय मानि महा ॥
 खळ विधि--बाण सोडि कपि आश्रय देइ तथा ।
 धरणिं पडे मनीं बहुत मानि जगात्पितया^६ ॥६८॥ ६ ब्रह्मदेवाला

“ वद मज धीट तूं कवण मर्कट येशि कशा' । १ कशाला
 उपवन नाश कां, वधिसि राक्षस सांग असा, ॥
 मम भय मानसीं तुज जरा न गमे चि कसें ? ” ।
 कपिवर बोल्ला “ सकल रावण ! सांगुं कसें-- ॥७४॥

करुनि यदाश्रया यदिय^२ शक्ति^३ अगाध महा-- । २ ज्याची
 अगजग विश्व--संघ रचिते हि अनंत पहा ॥ ३ माया
 विधि हरि रुद्र अंश, सृजती अवती^४ हरिती । ४ रक्षण करितात
 यदिय बलांशयुक्त अहिराज मही धरिती ॥७५॥

विविध वपू धरुनि सुर--रक्षण जो करितो ।
 तुजसम दुर्जनां उचित दंडुनि उद्धरितो ॥
 भवधनु भंगुनी विमद भूप, सुरारि, करी ।
 वधि खर--दूषण--त्रिशिर-वालि हि जो समरीं-- ॥७६॥

अति बलवंत जो, यदिय अंश बळें मिळलें-- ।
 असुरपते तुला विजय, भाग्य जर्गीं अगळें ॥
 शठसम तूं यदीय हरिली गृहिणी विजनीं ।
 समज मला सुरारि ! कपि दूत तदीय,^५ मनीं ॥७७॥ ५ त्याचा
 विदित तुझे प्रभुत्व मज रावण सर्व असें-- ।
 दशशतबाहुसी समरिं काय घडे हि कसें ! ॥
 समरिं तुवां यशा मिळविलें बघ वालिसवें ! ” ।
 श्रवण करुनि रावण हसे, न परी वदवे ॥७८॥

“ करुं उदरक्षुधा—शमन खाउनि पक्क फळें ।

तरुचर' मी स्वभाव तरुभंजन हा च बळें ॥

१ वानर

सहज वपू असे प्रिय पहा सकलां जगतीं ।

करिति मला प्रहार शठ, ते वधिले कुमती ॥७९॥

मग तव पुत्र बंधन करी, मज, लाज नसे ।

निजपति—कार्य पूर्ण करणें मम चित्ति वसे ॥

कर युग जोडुनी विनवुं रावण ऐक तरी ।

मद ममता त्यजूनि मम भाषण चित्ति धरी ॥८०॥

बघ कुलवंत तूं स्वकुळकीर्तिस ना मळवी ।

मनिं भज भक्तभीतिहर राम यशा मिळवी ॥

अगजग भक्षि काळ, परि तो हि सुभीत जया ।

उचित न वैर त्या; त्वरित जानकि अर्पिं तया ॥८१॥

खर—रिपु राम, जो प्रणतपाल कृपाल पहा ।

शरण तयासि जा क्षमिल तो अपराध महा ॥

प्रभुपद पंकजा हृदयिं रावण तूं धरणें, ।

अविचल राज्य हें विपुल सौख्यद, बा ! करणें ॥८२॥

विमल यशेंदु तो ऋषि पुलस्ति जगीं विलसे ।

नच बनणे तयात्रि सुरारि कलंक तसें ॥

रघुवर नामवीण रसना सुमुखांत अही ।

लवण विहीन अन्न, जगणें भजनाविण ही, ॥८३॥

विफल चि संपदा ' हरिपदाब्जरती विण जी ।

पण^१ दशकंठ हा—' हारिविणें अविता न जर्गी ॥ १ प्रतिज्ञा

रघुवर वैर जे करिति, दानव मानव वा ।

विधि हरि रक्षिती न, शत शंकरही अथवा ॥८४॥

त्यज बहु मोहमूल, अभिमान सुदुःखद जो ।

भज भगवंत राघव कृपाघन सौख्यद जो ॥ ”

विरति विवेक भक्ति नय युक्त वदे कपि तों, ।

परि न रुचे तथा विहसुनी खळ कीं वदतो— ॥८५॥

अति अभिमान युक्त म्हणतो— “ कपि आज महा— ।

गुरुवर बोधवंत^२ उपदेश करित पहा ॥

२ ज्ञानी

मरण तुझे शठा ! निकट तूं म्हणुनी मजला-- ।

शिकविशि रे खळा “ उलट होय ” कपी वदला ॥८६॥

कपिवच ऐकुनी “असु^३ हरा म्हणतो” चिडला ।

३ प्राण

निशिचर यूथ थोर कपिला वधण्या उठला ॥

सचिव सर्वे विभीषण पदीं नमना करितो ।

“ अनुचित ज्ञीति दूतहनना करणें ” म्हणतो ॥८७॥

“ उचित चि अन्य दंड करणें सरकार असे ” ।

सकल भला म्हणति मंत्र सुयोग्य असे ॥

त्वरित चि अंगभंग जन हो ! कपिचा करणें ।

कपि ममता खरी अधिक पुच्छि ” सुरारि म्हणे ॥८८॥

कपिखळ पुच्छहीन मग जाइल हा कुमति ।

नृपसुत घेउनी परत येइल शीघ्रगति ॥

बहु करितो स्तुती बल पराक्रम पाहिन मी ” ।

‘ खळ—मुखिं शारदा वदलि ’ मानि कपीश, नमी ॥८९॥

कापिवर—लांगुला पट अनेक निशाचर ते— ।

दृढतर बांधिती बहुत ओतिति तैल हि ते ॥

नवल पहावया बहुत गर्दि तदा जमली ।

पुढिल दशा परी पुरजनां तिळ ना कळली ॥९०॥

असुर अनेक ढोल करटाळि हि वाजविती ।

नगरिं समस्त धिंड कपिची मग काढिति ती ॥

करतल लाथ मारुनि कुशब्द किती वदती ।

‘ विपिन उजाडिले निशिचरां वधिलें ’ म्हणती ॥९१॥

“ कटुतर भोग मर्कट ! फळासि अतां जगतीं ” !

कापिवर लांगुला अनल लायुनि पेटविती ॥

छळ बहु साधुचा सुखवि दुष्टजनां जगतीं ।

सकल विनाश पूढिल महाखळ ना बघती ॥९२॥

जळत बघूनि पुच्छ कपि सोडुनियां दिधला ।

पवन सहाय पाहुनि कपी गगनीं उडला ॥

उडुनि कपीश जाइ सदनो—सदनीं हि यदा ।

पुरजन हाय ! हाय ! करिती रडती हि तदा ॥९३॥

म्हणति ' न हा कपी कुणि सुरोत्तम खास असे ।
निशिचर नायका कुमति, ' हा पुर जाळितसे ॥
बहुविध गाळि देति म्हणती खळ रावण हो ! !
कुणिनच रक्षिता व्यसनिं आज अम्हांस अहो ! ॥९४॥

सकळ पुरीस वन्हिमुखि देउनि वानर तो ।
बिभिषण गेह मात्र मतिमंत चि वाचवितो ॥
जलाधि-जळीं पडे, विश्वावि पुच्छ; निमज्जुनि तो- ।
नेशिचर-संगदोष अतिपुण्यजळें हरितो ॥९५॥

झडकरि जानकी-निकट येउनि पायिं नमी ।
“ जननि निरोप दे प्रभुसमीप चि जाइन मी ॥
मज निजचिन्ह कांहीं तरि देइ, जसें प्रभु दे ” ।
जनकसुता स्वभूषण समर्पुनि त्यास वदे- ॥९६॥

“ प्रभुपादिं वंदना वदुनि “ पूरितकाम जनां ।
हरि मम संकटा स्मरुनि दीनदयाल पणा ' ॥
वदुनि, जयंत-गोष्ट पतिबाण पराक्रम तो ।
वद, दिन तीस जाति मम दर्शन योग न तों ॥९७॥

खल वदला मला, विदित सर्व कपे तुजला ।
तरि मग सांग हा जगवुं देह कसा अबला ॥
सुत तव दर्शनें हृदय शीतल होइ जरा- ।
पुनरपि शोक दाह दिनरात भरेल उरा ॥९८॥

जनकसुतेसि धीर समजावुनि देइ हरि^१ । १ कपि; मासुती
पदकमलीं शिरा नमवुनी गमनासि करी ॥

कपि करि गर्जना, बहु निशाचरि गर्भ गळे ।

जलनिधि लंघिला किलकिलाट कपींस कळे ॥९९॥

कपिगण पाहती अति सहर्ष तथा सगळे ।

मुख कमल प्रसन्न जणुं कार्य वदे घडलें ॥

खचित चि जीवदान कपिनें अपणां दिधलें ।

जणुं मरत्यामुखीं अमृत, तेविं घडे वदले ॥१००॥

निघुनि सुशीघ्र सर्व इतिहास पथीं पुसती ।

मधुवनि^२ जाउनी मधुफळें कपि खाति अती ॥ २सुग्रीवाचा फलभाग

शमवुनि भूक कीश पळले कपिराजपदीं ।

नमुनि सहर्ष सर्वहि कथा वदले शुभ ती ॥१०१॥

प्रभु ! हनुमंत कार्य करि हें वदले सगळे ।

कपिगण-रक्षिता पवननंदन आंगबळें ॥

कपिपति हर्ष निर्भर तथा कपिला कवळी ।

सकल कपी कपीश पळले प्रभुचे जवळी ॥१०२॥

स्फटिक शिळेवरी उभय बंधु तदा बसले-- ।

बघुनि कपींस, जाणति ' सुकार्य असे घडलें ' ॥

प्रभुपद कंजि वंदन समस्त यदा करिती ।

रघुवर भेटुनी कपिगणां कुशला पुसती ॥१०३॥

मग मृदु जांबवंत वदला “ प्रभु ! ज्या वरती— ।

अगजगनाथ राम करितात कृपा पुरती ॥

कुशल सदैव तो सुरमुनी हि कृपा करिती ।

गुणनिधि कीर्तिमंत जयवंत हि तो जगतीं ” ॥१०४॥

“ प्रभुवर ! कार्ये हें सकल पाय—कृपा चि करी ।

सफल जगांत जन्म अमुचा तरि आज हरि ! ॥

पवनकुमार हा अघटिता करि जी करणी ।

कधिं न च वर्णवे प्रभु ! तथा, धरि जो धरणी ” ॥१०५॥

सकल हि मारुती चरित ऋक्षपती वदला ।

परिसुनि मोद राम—हृदयीं किंति हो ! भरला ॥

प्रभुवर भेटले कपिवरा कवळूनि मुदा ।

“ जनकसुता कशी जगविते असु ? ” हें चि वदा ॥१०६॥

“ प्रभु ! बघ जानकी-असु^१ तिचे हृदयीं वसती । १ जानकीचे प्राण

रघुवर रूप चिंतनिं सुलीन सदा असती ॥

निशिदिन राम नाम मुखिं रक्षक तो बसला ।

प्रभुपदिं नेत्र बद्ध; गमना पथ ना उरला ! ॥१०७॥

रघुपति ! मूढ ही प्रभुसि जानकिनें दिधली ” ।

निजकरि घेउनी सपदिं राम हृदीं कवळीं ॥

“ जळ नयनीं भरुनि वदली प्रभु कांहि सती— ।

पदकमळीं नमूनि उभयां, करिते विनती ॥१०८॥

पादिं अनुरक्त वाक् तनुमनें प्रभु ! सत्य असें ।
 मम अपराध कोण ? त्यजिती रघुराज असे ? ॥
 अवगुण एक मात्र विरहीं जगले असु हे ! ।
 गमन कष्टं न देति असुनां खळ नेत्र चि हे ॥१०९॥
 प्रभु ! विरहाग्नि हा श्वसन वायु, हि तूल तनु ।
 जळुनि हि भस्म होत, मम नाथ ! पळांत जणुं ॥
 परि मम अंबकद्वय^२ चि अंबुद वर्षति हा ! ।   २ डोळे
 मम वपु ना जळे विरहवान्हि विज्ञे न अहा ! ! ॥११०॥
 जणुं नयनांस आस ' गुणरूपनिधान-पदां- ।
 सतत दयालुशील करुणा उपजे चि कदा ॥
 त्रिभुवनसुंदरा बधुनि या शमवूं विपदा ' ।
 म्हणुनि न जाळुं देति, तनुला, भिजवीति सदा " ॥१११॥
 रघुपति ! जानकी-विपद-दुःख कसें वदवे ।
 पळ शत कल्पसे, तिजसि जाइ वियोग-द्वे ॥
 त्वरितचि जाउनी खळ मळाकर तो वधणें ।
 प्रभुपद-दर्शनं विरह-मुक्त सती करणें ॥११२॥
 " सतत शरीर-वाङ्-मन अनन्यगती भजती ।
 स्वप्निहि सांग कीं कधिं तयां विपदा असती " ॥
 " भजन तुझे घडे न विपदां प्रभु तीच अती ।
 मशक समान रावण वधूं , सुखवूं सुसती " ॥११३॥

“ सुर मुनि मानवादि उपकार असे न करी— ।
 करिशि कपे जसे मजवरी, वदु सत्य तरी ॥
 मजसि सुचे न सोय, उपकार फिटे न कदा ! ’ ।
 सजल सुलोचनीं प्रभु कपीस बघे कितिदां ॥११४॥
 परिसुनि शब्द, पाहुनि मुखाब्ज, सुहर्ष मनीं— ।
 कपि “ भगवंत ! रक्ष ! ” वदला पडला चरणीं ॥
 वच नुमटे, पदां भिजवितो नयनाब्ज—जळें ।
 प्रभु बहुवार त्या उठविती परि तो न चळे ॥११५॥
 निजकर—पंकजा कपिशिरीं प्रभुराज धरी ।
 निज भुज बंधनीं कवाळिला कपिराज उरीं ॥
 बसवुनि अंकि त्या स्वकर पाठिं—मुखीं फिरवी ।
 कर धरुनी तथा निकट आपुलिया बसवी ॥११६॥
 न हिं जगिं भाग्यवंत दुसरा हनुमन्त कुणी ।
 सतत चि राम बद्ध असती तुमचे वचनीं ॥
 कपि ! करुणालया करि दया रति रामपदीं— ।
 मजसि अनन्य देइ करितो कविही विनर्ता ! ॥११७॥
 “ करिशि कसें विदग्ध पुर रावण पालित तें ’ ।
 रघुवर सुप्रसन्न कळलें कपिला पुरतें ॥
 वच अभिमानहीन वदला नमुनी सुपदा ।
 “ कपि पुरुषार्थ तों तरुवरी उडणें चि सदा ॥११८॥

जलनिधि लंघुनी पुर सुवर्ण विदग्ध पुढें ।
 शम्भुनि जानकीस वननाश सलील घडे ॥
 खचित पद—प्रताप रघुराज करी सगळें ।
 मम पुरुषार्थ नाथ ! नचहा मजला कळलें ॥११९॥

प्रभु अनुकूल त्या जगिं अशक्य न कांहीं पहा ।
 मशक तुझ्या कृपें मृगपतीस वधील महा ॥
 करुनि कृपा प्रभो सुपदभक्ति अखंडचि दे ।”
 कपट—विहीन वाक्य परिसूनि ‘ तथास्तु ’ वदे ॥१२०॥

रघूपतिचा स्वभाव नर-जाणति जे जगतीं ।
 इतर न साधनीं श्रमति, रामचि एक गती ॥
 हृदयिं कथा—प्रसंग जरि बिंबित होइल हा ।
 रघुपति- भक्तिलाभ नर ते करितील महा ॥१२१॥

प्रभुवचनामृता श्रवण कीश’ यदा करिती । १ वानरें
 जय जय सौख्यसिंधु रघुनाथ ! मुदें म्हणती ॥
 वदति कपीश्वरा प्रभु, “ विलंब नसे करणें ।
 कपिगण सर्व घेउनि सुशीघ्र अतां निषणें ” ॥१२२॥

कपिपति आणवी सकल वानर—ऋक्षगणां ।
 प्रभुपदपंकजीं करिति येउनि ते नमना ॥
 सरसिजनेत्र राम अवलोकि कृपा करुनी ।
 कपिगण पक्षवंत गिरिसे अति हर्ष मनीं ॥१२३॥

रघुपति वानरां सहित शीघ्र करी गमना ।
 शकुन अनेक सन्मुख सुमंगल त्यां नयनां ॥
 जनकसुते प्रयाण कळलें, तनुच्या स्फुरणें ।
 अपशकुनां बघे बहुत रावण, खिन्न मनें ॥१२४॥
 प्रभुवरि पुष्पवृष्टि करुनी सुर जाति गृहीं ।
 हरि-चमु-भार दारुण सहं शकली न मही ॥
 जलनिधितीरिं जाति अति सत्वर राघव ते ।
 तिकडिल वर्तमान वदणें, परिसा क्षण तें ॥१२५॥
 कपिवर जाळुनी नगर जाइ निघून यदा ।
 पुरजन ते संचित भयभीत अतीव तदा ॥
 म्हणति परस्परां ' शुभ दिसे न विचार करा ।
 पुर कपि एक जाळि तरि राम वधी असुरां ' ॥१२६॥
 निशिचर दार ऐकुनि रघूत्तम आगमना ।
 विनवि पतीस ती तळमळे, जणुं आग मना ॥
 " रघुवर वैर नाथ ! अज्ञुनी त्यजणेंचि बरें ।
 मम वचना धरा मनिं, निशाचर नाश सरे ॥१२७॥
 रघुपति दूत गर्जन जसें पडलें श्रवणीं ।
 सकल निशाचरी स्त्रवति गर्भ पुरीं धरणीं ॥
 रघुवर—अंगना करि समर्पण शीघ्र सती ।
 तव कुळ—वारिजां समज शीत निशेसम ती ॥१२८॥

पति ! रघुनाथ जो, मनुजभूप नसे समजा ।
 स्थिरचरनाथ तो, अमर--रक्षक हें उमजा ॥
 भ्रुकुटि--विलासिं जो अखिल विश्वहि संहारितो ।
 मधु-कनकाक्ष^१-कैटभ-विमर्दक जो हरि तो ॥१२९॥ १ हिरण्याक्ष
 रघुपति बाण काळभुजगांसम कीं समजा ।
 निशिचर--संघ मूषक, किती करिती गमजा ॥
 महिरज कीं कधीं कुलिश^२--नाश करूं शकतें ? । २ वज्र
 शशक--करें कधीं गजविदारण कीं घडतें ? ॥१३०॥
 निज सहधर्मिणी-वचन-बाण मनीं खुपले ।
 परि करवे न कांहिं, वदला हसुनी हि पळें ॥
 “ सभय सदा स्त्रिया, ” सुकवि सत्य जर्गी म्हणती ।
 म्हणुनि सुमंगलीं, मन सुकोमल, घाबरती ॥१३१॥
 सुर, सुरपाल ज्यास दिशिपाल हि भीत अति ।
 सभय तदंगना ! बघुनि विस्मित होत मति ॥
 निशिचर भक्षिती कपिकुळें जरि येति बळी ।
 वदुनि असें तिला शठ सुराग--भरें कवळी ॥१३२॥
 मग वदली तया “ पुरविदाह कपी करितां ।
 निशिचर कां न खाति कपिला, मुख^३त्यां असतां ? ॥
 पति ! नच वलगना उचित या समयीं अपुली ” ।
 मनिं अति लाजला उठुनि जाइ सभेस बळी ॥१३३॥

शिरुनि सभें नृपासानिं जसा मदमूर्ति बसे ।
 ' जलनिधिं पार राम उतरे ' कळलें हि असें ॥
 सचिव गणां म्हणे " उचित काय वदा करणें " ।
 स्तुति करुनी तया फुलविती, " भय ना धरणें ॥१३४॥
 प्रिय वदती गुरू सचिव वैद्य सलोभ, भयें—।
 वपु परमार्थ राज्य, अतिशीघ्र तिघां क्षय ये !
 अवसरिं ये विभीषण सभेमधिं; पायिं शिरा— ।
 नमुनि बसे, वदे उचित उत्तर बंधुवरा ॥ १३५ ॥
 " यदि पुसतां, यथामति वदेन सुनीति खरी ।
 श्रवण करी सुशांत, मनिं कोप न अल्प धरी ॥
 सुयश सुभाग्य सद्गति सुखाकर वांछिल जो-।
 गणि परनारि-आनन चतुर्थि-शशी-सम तो ॥१३६॥
 भुवन-चतुर्दशेश करि सज्जनवैर महीं ।
 सुख-मुख ना बधे, न टिकतें चिर वैभवही ॥
 गुणानिधि बुद्धिमंत असुनी अणु लोभ मनीं ।
 नर कधिं तो न वंद्य ठरतो जगतीं सुजनीं ॥१३७॥
 निरय-कुपंथ काम मद लोभ हि कोप जनीं ।
 भज रघुवीर संत भजती, त्यज मोह मनीं; ॥
 न हि नरभूष राम, परमेश्वर काळ महा ।
 अजित अनंत नादि, भगवंत निरामय हा ॥१३८॥

द्विज-सुर-भूमि-धेनु-सुहिता नररूप धरी ।

खळगण भंगुनी स्वजनरंजन नित्य करी ॥

श्रुतिपथ रक्षिता प्रणतपाल कृपाल हरि ।

प्रभु ! त्यज वैर, राम भज, मज्ज कृपालहरीं ॥१३९॥

जनकसुता समर्पि, करुणालयिं जा शरण ।

हरि शरणागता त्यजि न; दोष करी क्षमन ॥

त्रिविध हि ताप नाश करि नाम यदीय पहा ! ।

प्रकट परेश तो, समज रावण, राघव हा ॥१४०॥

चरणिं पुनः पुन्हां दशमुखा तव मी नमितो ।

परिहर मान मोह मद, राम भजा; प्रभु तो ॥

मुनिवर जें पुलस्ति निजशिष्यभुखें कळवी ।

तुज कथिलें? तरी स्वकुळकीर्तिस ना मळवी ” ॥१४१॥

सचिव हि माल्यवन्त मुदितानन कीं वदतो ।

“ उचित विभीषणें कथित, नीति विभूषण तो ॥

दशमुख! आचरा कुलविनाश चुकेल तरी । ”

“ रिपुहित पाहती उभय द्या हकलून दुरीं ” ॥१४२॥

गृहिगत माल्यवंत, हि विभीषण जोडि करां ।

“ निगम पुराण, नाथ ! वदती वच चित्ति धरा ॥

अशुभ शुभा मती सकल—चित्ति निवास करी ।

सुमति तिथें सुसंपद, कुबुद्धि विपत्ति—पुरी ॥१४३॥

तव हृदयीं वसे कुमति, जी विपरीत करी— ।

प्रिय अहिता, हिता अहित, मानिसि चित्ति तरी ॥

निशिचर—वंश—वारिज—विनाशक काळ--निशा ।

प्रिय अति मानिसी जनकजा, मनिं बंधु ! कसा ? ॥१४४॥

तव पदिं लागतो पुनरपी करतो विनती ।

रघुपति-पत्निळा करि समर्पण शीघ्र अती ” ॥

श्रुति बुध संत संमत सुनीतिपथा वदला ।

परि अति कोप-मारुत दशास्य-शिरीं भरला । १४५॥

उटुनि वदे “ शठा जगसि हीच मदीय दया ।

प्रिय रिपुपक्ष फार गमतो तुझिया हृदया, ॥

प्रिय तुज तापसी; निघुनि जा; वद नीति तयां ।

वससि पुरीं मदीय ! नच लाज जरा हृदया ! ” ॥१४६॥

कटुवच बोलला, चिडुनि लाथ हि मारि उरीं ।

नमवि शिरा विभीषण धरुनि पदा स्वकरीं ॥

“ जनकसमान अग्रज, ’ जरी मज मार दिला- । श्वडोलभाऊ

भज रघुनायका, करि हिता, विनवूं तुजला ” ॥१४७॥

हित-उपदेश, घोर विष, दुष्ट मना गमते ।

मरण समीप ये तरि सुधा कटु रुणमते ॥

जगिं अपकारका हि हित चिंतिति साधु भले ।

परि उपकारकां अहित वांछिति दुष्ट खुळे ॥१४८॥

सचिव सर्व, विभीषण नभी उडुनी वदला ।

“ सकल सभाचि कालवश ही कथितो तुजला ॥

शरण चि जाउं रामपदिं दोष न देइ मला ” ।

गमन करी जणूं सहित रावण—आयु—बला ॥१४९॥

करित मनोरथां विविधशा, करितो गमना ।

“ मुद अति होइ, पाहुं हरिपादसरोज मना ! ॥

पदरज लागतां मुनिवधू तरली अघ जी ।

शिवहृदयांबुजीं मधुप राम बधूं सहजीं ॥१५०॥

नयन सभाग्य हे खचित होतिल आज मम ।

बधुनि सुनील—कोमल—कृपांबुद पाबुं शम ” ॥

करित विचार सिंधुपरतीरिं यदा उतरे ।

पुसति समग्र वृत्त कपि मानुनि दूत खरे ॥१५१॥

मग कपिवृंद घेरिति तथा असुरासि तदा ।

किति कपि—दूत हे कळविती कपिराज—पदा ॥

“ प्रभु ! रिपु—बंधु तो शरण येइ, ” कपीश म्हणे ।

रघुंवर बोलले “ उचित काय वदा करणें ” ॥१५२॥

“ निशिचर कामरूप कपटी रिपुभेद कळे-- ।

म्हणुनिच येइ; बंधन तथा करणें च भलें. ”

“ समुचित नीति तूं वदसि मित्र ! महा निपुण ।

परि ‘ शरणागता अभयदान ’ मदीय पण ” ॥१५३॥

त्यजि शरणागता अहित मानुनि जो अपुलें ।
 अघमय त्या नरा बघति ते सुकृता मुकले ॥
 “ द्विजवर-कोटि घात करि येइ पदीं शरण ।
 त्यजुं न तया, करुं सकल पापगिरी दहन ॥१५४॥

परिसुनि मारुती स्वमनिं बोलत मोद अति ।
 ‘ प्रभु शरणागतप्रिय खरे न दुजे दिसतीं ॥
 अघमय जीव सन्मुख मदीय न ये सखया ।
 मम भजनीं रुचीच नुपजे कधीं पापमयां ॥१५५॥

सुविमल चित्त जीव जगिं पाहति वा मजसी ।
 कपट मला रुचे न लवलेश वदूं तुजसी ॥
 दशमुख पाठवी जरि हि भेद कळे म्हणुनी ।
 तरि नच हानि कांहिं मम; जाण बरें स्वमनीं ॥१५६॥

तम घनदाट होय तरिं काय बुडेल रवि ! ।
 निशिचर बीज एक मम लक्ष्मण ही नुरवी ॥
 यदि भयभीत ये शरण, रक्षुं असूं—सम^१ या । १ प्राणांप्रमाणें
 रिपु अथवा सुभक्त तरि आणवि त्या, सखया ! ॥१५७॥

पवनसुतांगदादि जय ! गर्जुनिया निघती ।
 कपि अति आदरें पुढति घेउनि त्या वळती ॥
 नयनसुखामृताकर-युगां बघतो दुरुनी ।
 पुनरपि राम रूपजलधी नयनीं भरुनी ॥ १५८ ॥

निमिष न हालवी लिखित चित्रि बंधुभृगसा ।

करि-कर-दीर्घबाहु बहुकामविमोहकशा- ॥

शरद-नभाभ-नील-वपु, नीरजनीलमुखा ।

अरुणसरोरुहाक्ष-भयभक्षक-भक्त-सुखा ॥ १९९ ॥ किं. दि. ....

नयन सनीर, गात्र पुलकांकित, कंठ मे
घरुनि मनीं सुधीर विनवी अतिमोद-भरें ।

“ निशिचर-वंशिं जन्म, मम रावण बंधु असे ।

सहज कुलाय^१ पापरत, पल्वलिं ददुरसे ॥ १६० ॥

१ देह

श्रवण कलूनियां धवल या शरदेदु-यशा ।

भवभयभंजका शरण मी चरणीं परिसा ॥

रघुवर रक्ष ! रक्ष ! ! जल आर्तिहरा सुखदा ” ।

वदुनि सुदीन दंडवत वंदिति राम--पदा ॥ १६१ ॥

परिसुनि दीन वाड्, मुदित दीनसखा उठवी ।

निजभुज--पाशिं बद्ध करि राघव त्या सुखवी ॥

अनुज समेत भेटुनि, समीप तथा बसवी ।

प्रभु निजभक्त--भीति-हर वागमृते जगवी ॥ १६२ ॥

“ सह परिवार लंकपति सर्व वदा कुशला ।

निशिदिनिं कुस्थळीं, कुजनिं वास असे अपुला ॥

वद करिशी कसा सुजन-धर्म-निवाह बरें ।

नय-निपुणा अनीति तुज अप्रिय, जाणुं खरें ॥ १६३ ॥

निरयनिवास ही उचित तात ! गमेल मना ।

परि न च दुष्टसंग घडवो विधि तो सुजनां ” ॥

“ निज जन^१ जाणुनी सदय ! ध्या पदरांत यदा— । १ मवत
कुशल समग्रही मम करीं पडलें चि तदा ॥ १६४ ॥

कुशुल न तोंवरी जगतिं जीव बधे स्वपनीं ।

तव—पद—पंकर्जीं न रत, काम पदा त्यजुनी ॥

तंव वरि लोभ मोह मद मान मनीं असती ।

जंव न च चापबाण—धर राम करीं वसती ” ॥ १६५ ॥

न रघुवर—प्रताप—रवि जोवरि ये उदया ।

तंववरि शोकभीति वसती असते हृदया ॥

वपु—ममता निशा, हृदय अंध—तमीं बुडवी ।

निशिचर काम आदिक उलूक गणां सुखवी ॥ १६६ ॥

“ प्रभु चरणांबुजा बघुनि भीति, न अल्प उरे ।

कुशल चि पूर्ण मी प्रभु—दयाबुद—वृष्टि—भरें ॥

जगतिं कृपाल ज्या वरि तुम्हीं अनुकूल पुरे ।

मानिं न तथा नरा त्रिविध संसृति—शूल उरे ॥ १६७ ॥

अधम महा स्वभाव मम, शुद्ध न आचरण ।

परि दिसले मला विधिशिवार्चित हे चरण ! ॥

मुनिवर कष्टती, परि न चित्तिं हि रूप दिसे ।

प्रभु मजला धरी हृदयिं ! हें मम भाग्य असे ” ॥ १६८ ॥

“ विदित मम स्वभाव बघ काकभुषुंडि-शिवां ।

स्थिरचर वैरि ही शरण येइ रिपू मम वा - ॥

सकल मदादि मोह कपटा त्यजुनी हि यदा !

करिनि तयास मी खचित साधुसमान तदा ॥१६९॥

सुत- धन- दार- बंधु- जननी- सदनीं ममता ।

सकल हि काहुनी वल्लुनि रज्जु, मदीय पदा ॥

दृढ मन बांधिती, भय न हर्ष न शोक मनीं ।

गत-मद-काम संतत बधे समदृष्टिं जनीं ॥१७०॥

सुजन असे मना मम कसे वदतो रुचती ।

‘ हृदयिं कदर्युचे धन जसें करितें वसती ’ ॥

तुज सम संत ते प्रिय अतीव मला गमती ।

म्हणुनिच देह घेउं, सुख देउं तयां जगतीं ॥१७१॥

सगुण उपासना नियत चित्त सदा करिती ।

परहित--साधनीं रत, सुनीति-पथा धरिती ॥

द्विजपद-पूजन प्रिय जयां सुजनां गमते ।

खाचित चि बा ! मला प्रिय मदीय असूहुनि ते ॥१७२॥

सकल हि या गुणां सदन लंकपति अससी ।

अतिशय तूं मला प्रिय खरा सखया ! गमसी ” ॥

प्रभु-वचनामृता करि विभीषण जों श्रवणा- ।

हृदयिं न तृप्ति होय बहुवार नमी चरणां ॥१७३॥

“ स्थिरचरनायका ! प्रणतपाल ! असां हृदयीं- ।
 मम मानिं आस एक वसली प्रभु ! त्या समयीं ॥
 पदरति-निर्झरें प्रभु तिला समुळीं हरली ।
 निजपद--भाक्ति देइ मज, शंभु-मनीं भरली ” ॥१७४॥

जलनिधि नीर मागवि, वदूनि ‘ तथास्तु ’ असें ।
 “ जरि गत--काम तूं, मदिय दर्शन मोघ^१ नसे ॥ १ व्यर्थं
 नर अमृताब्धि जो करि निमज्जन बा सखया ।
 भिजवुनि केविं तो अमरही न करील तया ” ॥१७५॥

प्रभु अभिषेक त्या करिति रावण-राज्यं यदा ।
 प्रभुवरि पुष्पवृष्टि करिती सुर सिद्ध तदा ॥
 निज-वचनानिलें अनळ रावणकोप जळें - ।
 जळत विभीषणा जगवि राम कृपा-सुजळें ॥१७६॥

शिवपदिं मस्तकें दश समपुनि रावण जें-- ।
 मिळवि सुराज्य, तें करिति अर्पण, तृप्त न ते^२ ॥ २ रामचंद्र
 त्यजुनि अशा प्रभूस नर अन्य सुरां भजती ।
 तरि पशु पुच्छहीन आविषाण^३ हि ते जगतीं ॥१७७॥ २ शिगरहीत

मग म्हणती प्रभू “ जलधि दुस्तर हा तरणें ।
 मकर--झषादि--संकुल गभीर अगाध ” म्हणे-- ॥
 तव शर कोटि सागर हि शोषक राम ! जरी ।
 नृपनय--युक्त तेंचि वदतो, प्रभु पार्थि तरी ॥१७८॥

रविकुळ भूप जो सगर, सागर निर्मितसे ।
 कुलगुरु सिंधु हा तव रघूत्तम ! सत्य असे ॥
 विनति तथा करा, तरि वदेल उपाय बरा ।
 वदुनि असें विभीषण पदाब्जिज नमी स्वशिरा ॥१७९॥

प्रभु म्हणती “ सुनीति मज तूं वदसी सखया ।
 उचित करूं अतां, जरि सुदैव करील दया ॥
 प्रभु वच लक्ष्मणा न रुचले; अति खिन्न म्हणे— ।
 अनुचित दैव--आस रघुराज दिसे धरणें ॥१८०॥

निजमनिं कोपुनी जलधि--शोषण शीघ्र करा ।
 समुचित दैववाद समयां अलसां हि नरां ” ॥
 “ अनुज तसें चि बा ! करूं सुधीर मनांत धरी ।
 नृपनय साम तो प्रथम भूप सुयोग्य करी ॥१८१॥

जरि न च होय कार्य तरि दंड पुढें करणें ।
 सचिव वचांसि मानुनि सुनीति पथा धरणें ” ॥
 जलनिधि तीरिं जाति अनुजासि वदूनि असें ।
 प्रभु करुनी प्रणाम कुश घालुनि तेथ बसे ॥१८२॥

विभीषण येइ जें नगर सोडुनि रावण तों— ।
 निशिचर दूत गुप्त इकडे बहु पाठवितो ॥
 कापितनु ते धरुनि कपटी बघती चरिता ।
 मारिं गुण वर्णिते हि शरणागत--वत्सलता ॥१८३॥

प्रभुगुण--लुब्ध ते प्रगट वर्णिति रामगुणां ।

कपट न आठवे, विसरलें मन दूतपणा ॥

तंव कपि जाणुनी कपटदूत तयां धरिती ।

करुनि निबंधना त्वरित नेति कपीश--पदीं ॥१८४॥

करुनि सुभंग अंग मग यां हकला च बळें ” ।

फरफर ओडिती फिरविती कटकीं सगळे ॥

कपि बहु मार मारिति तदा अति दीनपणें-- ।

विनविति, सोडिती न, कपि झोडिति धीटपणें ॥१८५॥

कपि ‘ चर^१-नाक कान करुं छेदन ’ जों वदती । १ हेर

‘ रघुवर आण त्यां ’ चर निशाचर ते म्हणती ॥

परिसुनि लक्ष्मणा मानिं दया उपजे मग तो-- ।

सकल हि आणवूनि करि मुक्त, तयां वदतो-- ॥१८६॥

निशिचर--नायका--करिं सुपत्र समर्पण हें-- ।

करुनि, वदा मुखं मम निरोप तथाप्रति, “ हे-- ॥

स्वकुलविनाशका करि समर्पण जानकिला ।

नच तरि काळ हा तव समीप पहा वळला ” ॥१८७॥

प्रणमुनि लक्ष्मणा चरणिं, वर्णित रामगुणां-- ।

त्वरित चि येउनी करिति भूप--पदीं नमना ॥

“ तव कुशला शुका ! वदसि कां न; ” म्हणे मग तो ।

“ विभिषण ही जगे, निकट मृत्यु, कसा वद तो ॥१८८॥

अनुपम वैभवा त्यजुनि जाइ पहा शठ तो ।
 यवगत कीटकासम अभागि च कीं दिसतो ॥
 मग वद भालुकीश कटका-विषयीं सगळें- ।
 मम भय भीत तापस कथा वद जेविं कळे ॥१८९॥
 वद तुज भेटले किं पळले यश ऐकुनियां ।
 रिपुबल-तेज सर्व वद; विस्मित तूं हृदया ! ” ॥
 “ निशिचर नायका पुससि; सांगु तरी परिसे- ।
 निज मानिं कोप मात्र न करा; वदतो हितसें ॥१९०॥
 विभिषण जाइ तों चि अभिषेक तया करिती ।
 रिपुचर जाणुनी करिति दण्ड अम्हांस अति ॥
 कपिगण नाक कान हरितां, हरि-आण तयां ।
 सपदिंच घालुनी जगुनि येउं तुझ्या पादिं या ॥१९१॥
 वदनिं अनेक तें कटक ना वदवे, न कळे ।
 निज-पुर-दाहका-सम, समग्र कपी दिसले ॥
 सकल हि वालिचे सम बली असुनी कपि ते ।
 रिपुदळ पन्न अष्टदश जाण असे पुरते ॥१९२॥
 निशिचर नायका ! तुज रणीं न वधील असा- ।
 कपि न च एकही कपिचमूमधि, जाण कसा ! ॥
 सहज चि शूर ते; वरि शिरीं रघुराज तयां ।
 राणिं बहु काळ-रावण हि जिंकुनि घेति जया ॥१९३॥

रघुवर तेज बुद्धि बळ, शेष सहस्र जरी— ।
 वदति, न वर्णवे मम मुखें वदुं केवि तरी ॥
 रघुपति तीर एक, शतसागर--शोष करी ” ॥
 बघुनि सकोप त्या, शुक समर्पण पत्र करी ॥१९४॥
 निशिचर नाथ पत्र तुज लक्ष्मण देति करीं ।
 सकल हि वाचुनी मग सुशीतल छाति करी ॥
 मनिं जणुं वाटलें निज करांबुज जाळिल तें ।
 सचिव करांत देववुनि हि पत्र वाचवि तें ॥१९५॥
 निशिचर--भूप--भाग्य नव्हतें धरणें स्वकरीं ।
 सचिव सभाग्य, धे स्वकरिं वाचन पत्र करी ॥
 “ विफल चि वलगना करुनि नाश कृळा न चुके ।
 अनुज समान ये शरण तूं; करि वा इतुकें ॥१९६॥
 रघुपति वैरिया विजय जाण कधीं न मिळे ।
 विधि हरि शंभु ही, तुज न रक्षिति आंगबळें ॥
 शरण न येसि तूं जरि समर्पुनि जानकिसी ।
 प्रभुशर--वन्दिनें शलभसा सकुळें मरसी ” ॥१९७॥
 सभय मनांत पत्र परिसूनि; वदे हसुनी— ।
 किति लघुतापसी बडबडे जन हो ! लिहुनी ॥
 धरणिवरी पडून जणुं सांवरतो गगना ।
 मुळिं न कळे प्रताप मम त्यासि खरा चि म्हणा ” ॥१९८॥

शुक म्हणतो-- “ प्रभो सकल सत्य असे लिहिणें ।

प्रकृति--मदा त्यजूनि मम वाक्य मनीं धरणें ॥

त्यजूनि हि कोप वैर रघुनाथसवें त्यजिती ।

कुशल तरीच राक्षस कुळा नयनीं बघसी ॥१९९॥

अखिल जगत्पती असुनि कोमल--चित्त किती ! ।

करिति कृपा कृपाल; न च दोष मनीं धरिती ॥

जनकसुता समर्पण करा अञ्जुनी तरि हो ! ।

मम वचना करा समजुनी हितसें प्रभु ! हो ” ॥२००॥

श्रवणिं ‘विदेहनंदिनि समर्पण’ वाक्य पडे ।

उठुनि पदप्रहार उरि त्या दिधला चि जडे ॥

नमुनि पदा निषे शुक कृपातरु दिव्य जिथें ।

प्रणमुनि रामपायिं निजवृत्त समग्र वदे ॥२०१॥

निजगति पावला प्रभुकृपें, मुनिराज खरा ।

घटज^१-मुनीश-शाप करि राक्षस ज्यास पुरा^२ ॥ १ अगस्ति २पूर्वीं

नमुनि मुनी पुन्हां रघुवरांधीसरोज धरीं ।

प्रमुदित तों सुखें गमन आश्रममार्गें करी ॥२०२॥

गत दिन तीन सिंधु न च मानि विनंति यदा ।

“ शरधनु आण लक्ष्मण ” म्हणे रघुनाथ तदा ॥

“ विशिख^६-कृशानुनें करिन शोषण सागर हा । ३ बाणाच्या अग्नीनें

विनाति न मानिती शठ कधीं विण दंड पहा ॥२०३॥

कृपण जनां सुनीति; कुपिता शम; बोध-कथा- ।
 अति ममता युता; विरति-वर्णन लोभ-युता; ॥
 विनय शठां; तशी हरिकथा हि सकाम-जनां- ।
 वदुनि वृथा चि पेरि नर ऊखरिं बीज गणां ॥२०४॥
 वदति असें; धनूवरि रघूत्तम बाण बसे ।
 रघुवर कृत्य लक्ष्मण--मना रुचलें हितसें ॥
 प्रभुवर लक्षुनी विशिख सोडुं यदा बघती ।
 उदधि उरांत घोर बहु वन्हि शिखा उठती ॥२०५॥
 मकर झषादि संघ जळती-दिसलें हि यदा ।
 जलनिधि विप्ररूप धरुनी पदिं येइ तंदा ॥
 कनक-सुभाजनीं भरुनि मौक्तिक रत्नमणी ।
 समय मनांत, सागर पडे प्रभुचे चरणीं ॥२०६॥
 कर युग जोडुनी विनवितो प्रभु ! बोधमया ! ।
 अवगुण सर्व ही क्षमुनि राम ! कराल दया ॥
 गगन समीर वन्हि जळ भूमि सदा जड जीं ।
 प्रभुवर! निर्मिते तव अजा प्रभु-आश्रित जी ॥२०७॥
 जगतिं जयांसि जें प्रभुवरार्पित कार्य जसें ।
 करिति समस्त ते, तरि न राघव दोष असे ॥
 समुचित दण्ड हा मज दिला रघुनाथ महा ।
 जडमति मानिती न विनती विणदण्ड पहा ॥२०८॥

प्रभु तुमचा प्रताप सुकवूनि मला; उतर

कटक, तरी महत्त्व मम नाथ ! न कांहीं

हरि तव शासना श्रुति अमोघ म्हणे; म्हणुनी

वदसि तसें कखं विनवितो चरणीं नमुनी

श्रवण कखनि नम्र वचना स्मितवक्त्र म्हणे—

“ कपि कटके सुखें उतरतील तसें वदणें ” ॥

“ कपि नळ नीळ बंधु कटकीं ” वदला असती ।

गिरिवर तत्करीं सहज सिंधुजळीं तरती ॥२१०॥

प्रभुवर ! मी प्रताप तव पावुनि, युक्ति बळें— ।

करिन सहाय हो ! जलधिवंधनिं कीं सगळें ॥

जलनिधि-सेतु या परि विनिर्मित होय यदा ।

त्रिभुवनिं रामचंद्र यश निर्मल गाति तदा ॥२११॥

रघुवर या शरें खळमहा वधणें अधम ।

असुर छळी मला वसुनि उत्तर तीरिं मम ” ॥

त्वरित चि राघवें जलधि पीडक तो वधिला ।

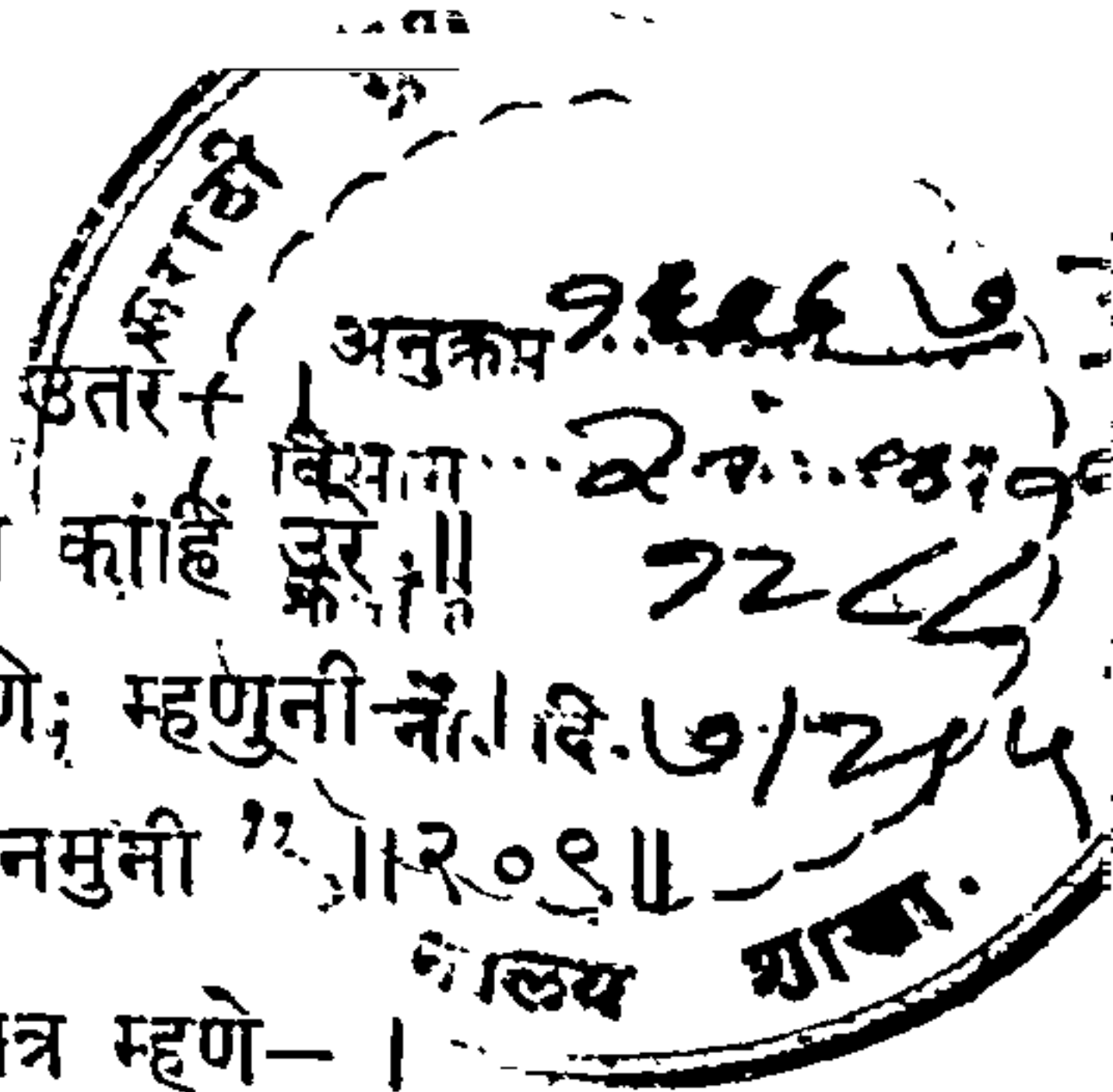
रघुवर पौरषा बघुनि सिंधु सुखें भरला ॥२१२॥

असुर—कथा समुद्र रघुनाथ--पदीं वदला ।

नमुनि रमापती पदसरोज मुदें वळला ॥

सुमत नदीपती कथित राम—मना रुचलें ।

जय जय रामचंद्र ! कपि गर्जति सर्व भले ॥२१३॥

२.१.

रघुवर मारुती--सुयश भव्य अनंतशतां—^१ ।

१ शेष

खचित न वर्णवे मुख अनंत तयां असतां ॥

तरि मम एक आननिं वदेल किती हि कवि ।

निजमन अल्प राम गुण गाउनियां सुखवी ॥२१४॥

कलिमल हारक—प्रभु चरित्र सुधा शमवी ।

भवदवदाह; संशय मनोभुवनीं नुरवी ॥

सकल दुरास सांडुनि मना भज रामपदा ।

प्रज्ञ अनन्य हो हरिपदीं, सरती विपदा ॥२१५॥

छंदः— बहु सुंदर राम चरित्र तयांत हि सुंदर कांड सु—सुंदर हैं ।

किति सुंदर सागर लंघन सुंदर शोक—कथा मन सुन्न रहे ॥

अति सुंदर मारुति,--राम--समागम, सुंदर भक्त विभीषणसे ।

नरकूटक वृत्ताहि सुन्दर सुंदरिं सर्व चि, सुंदर, काव्य नसे ॥२१६॥

मन चंचळ मर्कट! चाखुनियां बघ, रामनिशापति नामसुधेला ।

मग धुंडिसि ना विषवृक्षफळां विषयां कटु नश्वर? तूं वसुधेला ॥

भज नामसुधासव पाननिमित्त रघूत्तम कल्पतरु सुपदासी ।

तरि मान विमोह-मद-क्षुद लोभ तृषार्तिं नुरे, तुज मुक्ति सुदासी ॥२१७॥

भवसागर घोर गभीर महा जपयोग तपादिक साध्य नव्हे ।

रघुनायक-रम्य-कथामृतसागरिं मज्जन एकचि साधन हैं ॥

गुणगान, कथा श्रवणा करिती, जलयान विना भव ते तरती

कवि दिव्य-रमेश-पदाब्जिं समर्पण सुंदरकाण्ड सुमें करिती ॥२१८॥

आर्या- सांडुनि सर्वहि साधन भक्तभवापह रमाधवा गावें ।

प्रज्ञानानन्दा रे ! प्रेम पदाब्जीं अगाध मागावें ॥२१९॥

इति श्रीप्रज्ञानानंद विरचिते नर्कुटरामायणे सुन्दरकाण्डम् समाप्तम् ।

ॐ तत्सत्

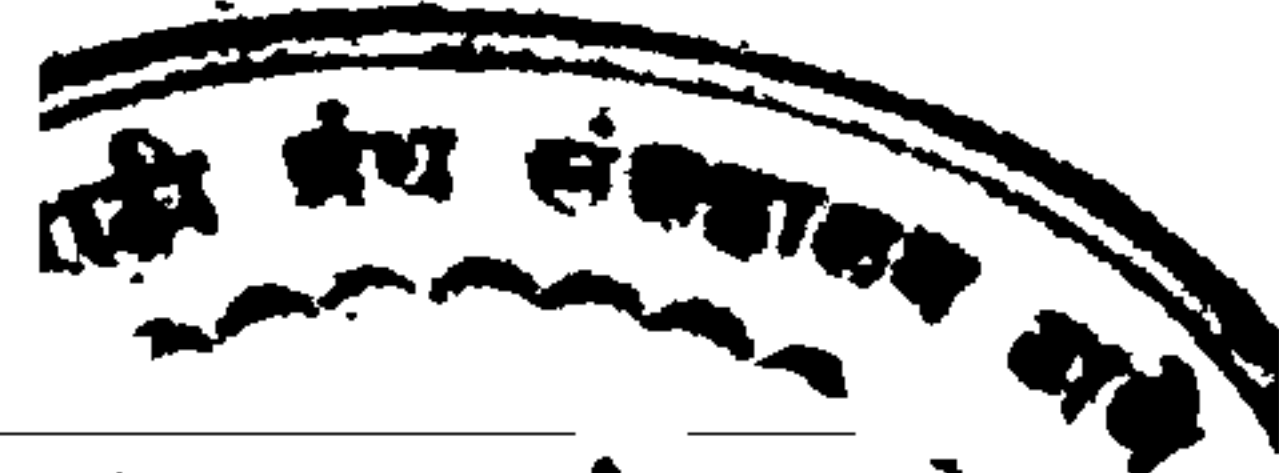
॥ श्रीरामचंद्रार्पितम् ॥

REFBK-0008737

REFBK-0008737

हनुमंताची

॥ ६३ ॥

जयजय जयजय अंजनि तनया हनुमंता सखया ।

मारुति हनुमंता सखया ।

रघुपति सेवक संकट भंजन गंजन असुर भया ॥ धृ ॥

जन्मतांचि नभिं उडुनी भानू-बिंब फळा गिळिलें

भ्यालें लोकत्रयिं सगळें ।

सर्व सुरांनीं वरां वर्षुनी अजरामर केलें ॥१॥

श्रीरामाचें सख्य करवुनी वाली वधवीला ।

दिधले अभय अंगदाला ।

सुग्रीवाचें दैन्य हरवुनी नृपपदिं बसवीला ॥२॥

रामकृपा हस्तांकित मस्तक मुखीं राममुद्रा ।

शोधा रामाची दारा ।

अलंघ्य लंका-सिंधु लंघिला सलील अति रुद्रा ॥३॥

सीता सांत्वन दुर्जन मर्दन पुर-दाहन केलें !

अखया जम्बुमालि वधिले ।

मैथिलि कुशला विनयें वदलां तुज रामें स्तविलें ॥४॥

द्रोणगिरी आणोन लक्ष्मणा प्राणदान दिधलें ।

तामस-मख विध्वंसीले ।

थोर घोर रजनीचर समरीं सहज संहरीले ॥५॥

अचाट कर्म अफाट करुनी राम ऋणी केला ।

रामें चिरंजीव केला ।

भीम-गरुड-गर्वासि विदारुनि जिष्णुध्वजिं ठेला ॥६॥

दास्य भक्तिनें तववचनांकित राम सदा स्मरणीं ।

सुरनर असुर गाति करणीं ।

प्रज्ञा स्वामी नमी प्रेमदे अनन्य हरिचरणीं ॥७॥

जय जय जय जय अंजानि तनया.....

ॐ तत्सत्

श्री स्वामींचे अद्याप अप्रकाशित ग्रंथ

- १ श्री गुरुगीता प्रबोधिनी.
- २ परमामृत प्रकाश.
- ३ श्री वेदस्तुति कीर्तन भास्कर.
- ४ भ. गीता कीर्तन तरंगिणी प्रथमोच्छ्वास अ. १५
- ५ वेदान्तसार अभंग रामायण.
- ६ श्री ब्रह्मस्तुति [चौपाई-दोहादि वृत्तांत]
- ७ पदे.
- ८ अष्टकें.
- ९ इतर स्फुटकाव्य.

प्रकाशकांनी खालील पत्त्यावर पत्रव्यवहार करावा.

श्री. प. प. प्रज्ञानानंद सरस्वती स्वामी

मृ. पो. चास (कमान)

ता. खेड, जि. पुणे.

श्रींचे प्रसिद्ध झालेले ग्रंथ

१ श्री तुलसीदास चरित्र —

(किं. १२ आणे, ट. ख. वेगळा)

२ श्री तुलसीदास रामायण —

(समश्लोकी समवृत्तांतील मराठी रूपांतर)

$\frac{१}{२}$ डेमी आकार, श्री तुलसीदास चरित्रासह
पृष्ठें ५० पेक्षा जास्त, कागद चांगला, छपाई
सुबक, चित्रे सुन्दर, बांधणी कापडी मजबूत.

—(किं. ९ रु. ट. ख. वेगळा.)

३ श्री. भ. गीता— संगीत समश्लोकीसह

(किंमत फक्त आठ आणे.)

—पुस्तकें मिळण्याचें ठिकाण—

शेठ लालचंद हिंमतमल कटारे

मु. पो. चास (कमान)

जिल्हा पुणे